

Meta-evaluatie Programma Groene Schoolpleinen

Fonds 1818

Dit eindrapport van de meta-evaluatie is eigendom van Fonds 1818. Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gebruikt zonder voorafgaande toestemming van Fonds 1818. De meta-evaluatie is uitgevoerd in opdracht van de directeur van Fonds 1818 (de heer B. de Blij) en programmaleider (mw C. Janssen van Raay)

Fonds 1818

Postbus 895
2501 CW Den Haag
T 070 - 364 11 41
F 070 - 364 18 91
info@fonds1818.nl

Onderzoek is uitgevoerd door Adviesbureau SME Advies in Utrecht. Betrokken adviseurs: Hak van Nispen tot Pannerden, Imke tegels en Neeldert van Laar

SME Advies

Postbus 43016
3540 AA Utrecht
T 030 6358900
info@sme.nl; nispen@sme.nl; tegels@sme.nl

Utrecht, september 2014 versie 1.1

INHOUD

1. Samenvatting	4
2. Inleiding	7
2.1 Aanleiding	7
2.2 Achtergrond	8
3. Onderzoeksaanpak	9
3.1 Onderzoeksvragen	9
3.2 Onderzoeksopzet	10
4. Resultaten	11
4.1 Realisatie doelen	11
4.2 Financieel per school	15
4.3 Planning, realisatie en gebruik (per school)	18
4.4 Communicatie	28
4.5 Intern Fonds 1818	32
4.6 Gesprekken derden	35
5. Conclusies	39
5.1 Realisatie doelen	39
5.2 Financieel	40
5.3 Planning, realisatie en gebruik	41
5.4 Onderhoud	42
5.5 Communicatie	43
5.6 Intern Fonds 1818	43
5.7 Overall effectiviteit	45
6. Aanbevelingen	46
6.1 Aanbevelingen aan Fonds 1818	46
BIJLAGE I. Gesprekken omgeving	51
BIJLAGE II. Beleid	79
BIJLAGE III. Deelnemende scholen	86
BIJLAGE IV. Vragenlijst	89
BIJLAGE V. Literatuur	95
BIJLAGE VI. Aanvraagformulier	96
BIJLAGE VII. Gouden tips	101

1. Samenvatting

Voor Fonds 1818 is een meta-evaluatie gedaan van het programma Groene Schoolpleinen. Door het programma hebben bij aanvang van het onderzoek 187 scholen een donatie ontvangen voor de ontwikkeling en realisatie van hun groene schoolplein, dit is bijna de helft van alle basisscholen in het werkgebied van Fonds 1818.

In het onderzoek zijn 76 van de 187 scholen bereikt voor de evaluatie, deels door bezoeken, deels door telefonische interviews en deels door een digitale enquête. Het onderzoek heeft zich gericht op de onderdelen: (1) het bereiken van de gestelde doelen, (2) financiering van het groene schoolplein door de scholen; (3) planning en realisatie door de scholen; (4) communicatie; (5) effectiviteit algemeen. Daarnaast is gekeken naar de werkwijze binnen Fonds 1818 en de waardering van het programma door betrokken externen zoals overheden, centra voor natuur- en milieueducatie en maatschappelijke organisaties.

De resultaten en conclusies laten zien dat het programma primair door de scholen als zeer succesvol wordt aangemerkt. In bijna alle gevallen zijn de scholen blij met het groene schoolplein en zien zij goede mogelijkheden voor natuurbeleving, spelen en leren. Bij iedere school krijgt dat een eigen invulling. Voor Fonds 1818 heeft de programmatische aanpak geleid tot een duidelijk groter bereik, een betere begeleiding van aanvragers en hogere effectiviteit.

- De doelen zijn ruimschoots bereikt. Er zijn bijna 200 scholen met een groen schoolplein (klaar of in wording), terwijl de oorspronkelijke ambitie van 80 al als erg hoog werd ingeschat. Met de bijna 200 scholen is ongeveer de helft van het potentieel bereikt. Ook de inhoudelijke doelen (natuurbeleving en betrokkenheid) zijn duidelijk gerealiseerd. *Natuurbeleving* varieert sterk, maar iedere school gebruikt het groene schoolplein wel. De moestuin blijkt een grote waarde te hebben in natuurbeleving. Impliciet is er de natuurbeleving in het spel van de kinderen. Geïnterviewden geven zelf aan dat het gebruik nog sterker kan en dat ze lerende zijn met wat er mogelijk is. *Betrokkenheid* was er bij alle scholen, maar ook dat varieert sterk bij directie, ouders, leerlingen en docenten. In alle gevallen waren de leerlingen betrokken bij het ontwerp.
- Financieel is er ongeveer 4 miljoen euro door het fonds geïnvesteerd en is met de gevonden andere financiering ongeveer 8 miljoen euro besteed aan de ontwikkeling van de groene schoolpleinen. De hoogte van de donatie van max €25.000 is uitermate goed gekozen. Het gaf bij de deelnemende scholen de stimulans om hun schoolplein te vernieuwen (=voldoende grote donatie), maar gelijktijdig moesten ze zelf ook nog gelden vinden, hetgeen met veel acties en betrokkenheid vorm heeft gekregen (=niet te grote donatie).
- Planning en realisatie lieten zien dat een vertraging tot ongeveer een half jaar niet ongewoon was. Vertraging was er vooral doordat de scholen zelf andere financiering moesten zoeken en acties moesten starten. Daarin spelen ook de schoolvakanties een grote rol. De schoolpleinen die zijn gerealiseerd variëren sterk. Het is niet mogelijk een eenduidige definitie of indeling aan te geven. Een goed werkend groen schoolplein is een plein waarbij in elk geval leerlingen, docenten en ouders betrokken zijn. Naast het belang van de betrokkenheid worden als fysieke elementen van een goed groen schoolplein genoemd: hoogteverschillen, leerkring; chillplek, waterpomp, wilgentunnel, rioolbuis en moestuin. Veiligheid is een randvoorwaarde. In de realisatie is de

betrokkenheid van ontwerpers, aannemers en hoveniers erg groot gebleken. Zij hebben hun bedrijven kunnen versterken.

- Onderhoud van een groen schoolplein is anders. Een groen schoolplein leeft. Onderhoud vergt een planmatige aanpak. 73% blijkt het geregeld te hebben, al dan niet met een contract met een hovenier en/of met de leerlingen en ouders. Toch zijn scholen wel verrast door de structurele beheerkosten, maar zij geven aan dat ook een regulier schoolplein onderhoud behoeft.
- Communicatie blijkt een cruciaal woord. Intern (bestuur, directie, docenten), naar de buurt en de ouders en naar de leerlingen is communicatie uitermate belangrijk voor het draagvlak en de betrokkenheid. De beste groene schoolpleinen zijn die waar de communicatie goed liep en loopt. Scholen hebben behoefte aan enkele best practices waar ze van kunnen leren. De communicatie van Fonds 1818 wordt geroemd. De bereikbaarheid, flexibiliteit en het realisme zijn als zeer prettig ervaren. De communicatie-instrumenten zoals de bijeenkomsten, de website(s), nieuwsbrief, social media zijn vooral tijdens de start en realisatie van groot belang. Daarna ebt de aandacht bij de scholen voor deze instrumenten wat weg.
- Intern blijkt dat het programma geëvolueerd is, zonder dat het programmamanagement is aangepast. Er had eerder een team ingericht kunnen worden, hetgeen het werk efficiënter had gemaakt met meer ruimte voor de adviseurs. Een medewerker/personal assistant in het team was geen overbodige luxe achteraf gezien.
- De donaties zijn effectief terecht gekomen bij het beoogde doel en daarmee is in het werkgebied een impuls gegeven aan de samenleving. Met geringe inspanning kan dit effect vergroot worden door bestaande deelnemers te blijven helpen en nieuwe aanvragen te honoreren. Door de programma-aanpak is een groep (=basisscholen) bereikt die niet vanzelf de weg naar het fonds had weten te vinden. Door het programma is de bekendheid van Fonds 1818 bij de scholen vergroot.

De resultaten en conclusies leiden tot de volgende aanbevelingen

- Ga door met het programma Groene Schoolpleinen voor nog een viertal jaren. In die periode kunnen de scholen met groene schoolpleinen ondersteund worden om hun plein effectief te gebruiken en te onderhouden. En voor nieuwe aanvragers adviseren wij om hen op een gelijke wijze de donatie toe te kennen voor hun groene schoolplein. Omdat de begeleiding van de scholen met een groen schoolplein een andere expertise vergt, adviseren wij het programma in zijn geheel over te dragen aan natuurlijke partners (coalitie van Elementree, Springzaad en IVN) met financiële voeding vanuit Fonds 1818. De partners kunnen dan bestaande instrumenten verder continueren (websites, nieuwsbrief, Facebook, bijeenkomsten en onderhoudswerkshops). Omdat zij ook landelijk werken kunnen zij deze kennis en ervaring ook elders toepassen. Nieuwe aanvragen blijven uiteraard het werk van Fonds 1818. De overdracht zou een aparte bijeenkomst kunnen zijn bijvoorbeeld als de onderzoeken gereed zijn. Scholen kunnen geïnformeerd worden over de nieuwe begeleiding.
- Programma's vergen een ander type sturing dan individuele donaties. Het is aan te bevelen op basis van een intern format direct een helder programmamanagement en automatisering en communicatie in te richten. Daarbij moet het unieke flexibele en onafhankelijke karakter van het fonds behouden blijven. Eventuele inhuur zal voldoende dichtbij het fonds moeten opereren om die feeling te ontwikkelen. Bij programma's is samenwerking onontbeerlijk maar geen doel op zich. De voorkeur gaat uit naar samenwerking met lokale partners die zich eigenaar gaan voelen van het programma. Aanvullende projecten zijn vooral voor die partners, het fonds moet daarin

zijn eigen rol behouden. Het instrument van informatiebijeenkomsten heeft in dit programma goed gewerkt om wederzijds informatie te delen. Wij adviseren om cofinanciering niet als eis te stellen, maar dit te laten ontstaan. Een unieke waarde van de programma's van Fonds 1818 kan zijn dat er veel aandacht is voor draagvlak en participatie. In dit programma was het meegenomen in het donatiebeleid zodat er expliciet ruimte aandacht aan gegeven is. Dit in combinatie met de flexibiliteit komt het succes van programma's ten goede.

- Zet als Fonds 1818 selectief programma's op die een impuls geven aan een zich ontwikkelende trend in de maatschappij. Kies programma's voor het werkgebied waar het fonds een duidelijk verschil kan maken. De aanvrager moet daarin altijd eigenaar blijven: zij willen iets en het fonds steunt hen. Programma's moeten het verschil maken dat met individuele donaties niet bereikt kan worden en/of waardoor een groter deel van de beoogde aanvragers ermee in aanraking komt. Kernpunten voor een programma zijn trend, unieke toegevoegde waarde, eigenheid, aanvrager centraal, partners, draagvlak en eindigheid.

Marian Kathmann

Je hebt veel groen om je school, maar je moet het wel leren zien.

Astrid van Heezik

Een bruin schoolplein is ook groen.

Marian Kathmann

Het groene Schoolplein is óók lesmateriaal

Anita van Schie

Het Open Venster, Den Haag

Kinderen spelen weer. Van statisch is het dynamisch geworden: verkennen, ontdekken, vallen, leren omgaan met kleine verwondingen.

Sjoerd Brouwer

J.H. Snijderschool, Rijswijk

Plein heeft gezorgd voor een natuurlijke uitdagende buitenomgeving voor leerlingen. Past ook goed in ons onderwijsconcept 'Natuurlijk Leren', binnen en buiten de school..

John de Grijs

**J. C. Pleysierschool
(voortgezet speciaal onderwijs)**

Dankzij dit project vind ik ons nog volwaardiger dan we al waren!

Onze school is een cursushuisschool. Ons motto is "morgen verder dan vandaag, dat geldt ook voor de tuin"

Over het realiseren van de doelen: 100%, dit is het meest geslaagde project sinds tijden.

---

2. INLEIDING

2.1 Aanleiding

Fonds 1818 voert regelmatig voor grote projecten en programma's een meta-evaluatie uit. In iedere bestuursvergadering wordt wel een meta-evaluatie besproken. Door middel van deze gezamenlijke meta-evaluaties krijgt de directie, het team en het bestuur inzicht in de doelmatigheid en efficiency van de toegekende middelen en benodigde inzet vanuit het Fonds. Op basis van de meta-evaluatie kan, indien nodig, besloten worden het beleid van het Fonds aan te passen. Met de uitvoering van de meta-evaluatie van het programma Groene Schoolpleinen, wil het fonds zicht krijgen in de resultaten en effecten die met de financiering van dit programma zijn bereikt.

Programma Groene Schoolpleinen

Er is niet een eenduidige definitie van groene schoolpleinen (of groene speelterreinen zoals het in de eerste beleidsnotities wordt aangeduid). In de eerste notities van september 2009 en januari en februari 2010 geldt als uitgangspunt dat het 'effectiever en duurzamer is om de natuur naar de kinderen te brengen, dan kinderen naar de natuur te brengen'.

Als doel voor het programma Groene Schoolpleinen is verwoord: *"een stukje natuurbeleving naar de scholen te brengen, zodat de kinderen weer in het groen kunnen spelen, hoe klein ook. Voorop staat voor het fonds de natuurbeleving. Wanneer hier natuureducatieve elementen aan worden toegevoegd, valt dit toe te juichen"*.

In de programmanotitie van februari 2010 is aangegeven: "het ideale groene schoolterrein bevat de volgende componenten:

- De kinderen hebben het ontwerp gemaakt, daarbij begeleid door docenten, ouders en/of een tuinarchitect.
- Het terrein bevat meerdere groene elementen, waarmee de kinderen op de een of andere manier aan de slag kunnen.
- De buurt is actief betrokken en kan ook gebruik maken van het terrein. In het geval van een omheind terrein hebben enkele buurtbewoners de sleutel van het hek om dit bijvoorbeeld bij zonsondergang af te sluiten.
- Het beheer en het onderhoud van het terrein is voor de komende jaren geregeld. Dit kan zijn beheer door de gemeente, door leerlingen van praktijkscholen of door de school (kinderen, ouders en/of docenten) zelf.
- Het thema groen is opgenomen in het curriculum van de school.

Het fonds doneert vanuit het programma Groene Schoolpleinen maximaal €25.000 per school voor realisatie van een groen schoolplein. Uitgegaan was (februari 2010) van vier regio's met 25 scholen per regio. Bij de vaststelling van de bijdrage per school was de aanname dat *"Voor het ideale schoolterrein is een bijdrage van €20.000 niet voldoende, [...] Hier heeft de school zelf een verantwoordelijkheid, maar het fonds kan ook hier een ondersteunende rol bieden"*.

2.2 Achtergrond

Uit eerder onderzoek (2013 VU; Hogeschool Leiden en Stichting Veldwerk Nederland) komt naar voren dat de groen inrichting van het plein zo moet zijn dat het de kinderen de gelegenheid geeft tot:

- Ontspanning;
- Activiteit (nodigen uit tot doen);
- Veelzijdig bewegen (primaire bewegingsvormen);
- Gevarieerd spel (rekening houdend met verschil in leeftijd en geslacht);
- Zintuiglijk ervaren.

De conclusies uit het onderzoek zijn:

1. Groene schoolpleinen hebben een meervoudig positief effect

Dit onderzoek toont aan dat groene schoolpleinen een meervoudig positief effect hebben. Groene schoolpleinen worden meer gebruikt voor educatieve doeleinden, hebben een positieve invloed op het welbevinden van jongere kinderen (groep 4 en groep 5) op school, en hebben een (klein) positief effect op het concentratievermogen na de pauze van jongens.

2. Groene schoolpleinen worden significant beter beoordeeld

Groene schoolpleinen worden significant beter beoordeeld door alle deelnemersgroepen dan grijze schoolpleinen. Leerlingen, ouders, leerkrachten en directeuren zijn meer tevreden over hun schoolplein indien deze groen is.

3. Vieze kinderen en viezere school door groen(er) plein is geen groot probleem

Groene en groen-grijze schoolpleinen leiden tot meer viezigheid in school en tot viezere kinderen. Leerkrachten, directie en ouders ervaren dit echter niet als een wezenlijk probleem.

4. Voordelen van groen plein weegt op tegen de hogere kosten

De onderhouds- en schoonmakenkosten van groene schoolpleinen zijn hoger dan de kosten van grijze pleinen. Echter, de voordelen die een groen schoolplein biedt wegen volgens leerkrachten en directies op tegen deze hogere kosten.

5. Positieve waardering voor bepaalde inrichtingselementen

Wat betreft de inrichting laat het onderzoek zien dat inrichtingselementen worden gewaardeerd die:

- 1) gelegenheid bieden tot ontspanning; 2) uitnodigen "iets te doen"; 3) uitdagen tot veelzijdig bewegen; 4) gevarieerd spel ontlokken, en 5) gelegenheid bieden tot zintuiglijk ervaren.

---

3. ONDERZOEKSAANPAK

3.1 Onderzoeksvragen

Het Programma Schoolpleinen is geëvalueerd op vijf onderdelen:

- realisatie doelen
- financieel (per school)
- planning en realisatie (per school)
- intern programmamanagement (Fonds 1818)
- effectiviteit

Per onderdeel zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Realisatie doelen

- in welke mate wordt programmadoel 1 (natuurbeleving) bereikt?
- in welke mate wordt doel 2 (betrokkenheid leerlingen, ouders, buurt, docenten en management) bereikt?

2. Financieel (per school)

- scholen kunnen een donatie krijgen tot €25.000. Was/is de grootte van de donatie te groot, voldoende of te klein?
- in welke mate en op welke wijze is cofinanciering gerealiseerd?

3. Planning en realisatie (per school)

- In welke mate zijn natuureducatieve elementen toegevoegd?
- hoe verliep/ verloopt de realisatie in tijd en inzet ten opzichte van de planning als aangegeven bij de aanvraag?
- hoe verliep/ verloopt het maken van het ontwerp door de kinderen (met begeleiding van docenten, ouders en/of tuinarchitect)?
- zijn er gemeenschappelijke delers te vinden in de ontwerpen/elementen van de gerealiseerde groene schoolpleinen?
- in welke mate en op welke wijze is de buurt betrokken?

4. Intern programmamanagement (Fonds 1818)

- In welke mate is invulling gegeven aan het geaccordeerd [oorspronkelijk en herzien] beleid inzake dit programma?
- In welke mate is de tijdsinvestering vanuit het fonds in overeenstemming met het doel en resultaat?
- hoe is intern het programmabudget vastgesteld en hoe is het programmabudget beheerd?

5. Effectiviteit

- Wat zijn de algemene effecten en neveneffecten van het programma?
- Is er aanwijsbaar effect van de eigen programma-aanpak ten opzichte van losse donaties op een thema?

3.2 Onderzoeksopzet

stap 1: Voorbereiding, literatuur en startgesprek

stap 2: Onderzoek scholen

Van de in totaal 187 scholen die een aanvraag hebben ingediend én een donatie hebben gekregen van Fonds 1818 (zie bijlage III) was bij aanvang van het onderzoek bekend dat 74 schoolpleinen gereed zijn, 70 scholen bezig zijn en 43 scholen de realisatie hebben uitgesteld. Het werkelijk aantal scholen waar het schoolplein gereed is, is waarschijnlijk hoger, maar dat is dan niet gemeld aan Fonds 1818. Op basis van deze getallen is als onderzoekswerkwijze gekozen:

- 50-tal gesprekken op locatie [40 gerealiseerde schoolpleinen en 10 waar het groene schoolplein in uitvoering is, gestopt is of is uitgesteld]
- 30-tal telefonische interviews
- restant van ca 100 scholen een digitale enquête.

stap 3: Intern

In gesprekken met de directeur van Fonds 1818 (Boudewijn), interne medewerkers (Carien, Rien en Corien) en externe medewerker (Astrid) wordt een kwalitatief beeld vergaard van de realisatie van het programma en de plussen en minnen om dit programma intern uit te voeren. Daarnaast is gekeken naar het type programmamanagement en wat daarvan de plussen en minnen zijn.

stap 4: Omgeving

Er zijn gesprekken gevoerd met mensen die wel met groene schoolpleinen te maken hebben maar daar niet direct bij betrokken zijn. Dit zijn onder andere vertegenwoordigers van de Rijksoverheid, provincies, gemeenten, maatschappelijke organisaties, onderzoekers, onderwijs en groenbedrijven

stap 5: Analyse, rapportage en oplevering.

Op basis van de voorgaande stappen wordt een intern en een extern rapport gemaakt. Naast de feiten en conclusies worden in het rapport aanbevelingen gedaan op basis van een algemene analyse.

4. RESULTATEN

4.1 Realisatie doelen

4.1.1 kwantitatief: Scholen en omgeving

Voor het regulier onderwijs blijkt de volgende dekking gerealiseerd te zijn:

Plaats	Aanwezige Basisscholen	Deelnemende basisscholen	
Regio I: Leiden	124	58	47%
Hillegom	7	1	14%
Katwijk	25	6	24%
Leiden	33	25	76%
Leiderdorp	10	2	20%
Lisse	8	0	0%
Noordwijk	10	3	30%
Noordwijkerhout	5	2	40%
Oegstgeest	9	5	56%
Teylingen	17	14	82%
Regio II: Den Haag	184	75	41%
Leidschendam – Voorburg	19	5	26%
Rijswijk	12	4	33%
's-Gravenhage	136	58	43%
Voorschoten	8	5	63%
Wassenaar	9	3	33%
Regio III: Delft-Zoetermeer	101	46	46%
Delft	31	25	81%
Midden-Delfland	8	3	38%
Pijnacker Nootdorp	18	8	44%
Zoetermeer	40	10	25%
Zoeterwoudedorp	4	0	0%
Sub-totaal regulier basisonderwijs	409	179	44%
Speciaal onderwijs	64	8	13%
TOTAAL	473	187	40%

Opvallend hoge scores zijn bereikt in Leiden (76%); Teylingen [=Voorhout, Warmond, Sassenheim;] (82%) en Delft (81%).

Daarnaast zijn er nog 64 locaties in het speciaal onderwijs. Hier is op 8 locaties (13%) een groen schoolplein aangelegd. Scholen voor speciaal onderwijs zijn meestal klein en lenen zich zeker niet altijd voor een aanleg van een groen schoolplein. Daarbij speelt tevens dat er voor deze leerlingen ook weer extra eisen gelden bijvoorbeeld ten aanzien van veiligheid. Dit neemt niet weg dat het een doelgroep kan zijn die veel baat kan hebben bij een groen schoolplein. Als we regulier en speciaal onderwijs samennemen, dan is niet op 44% maar op 40% van de basisscholen een groen schoolplein aangelegd. Overigens blijven inclusief het speciaal onderwijs dan Leiden (64%), Teylingen (74%) en Delft (70%) de hoogst scorenden. Dat Den Haag daar direct na komt met 40% mag voor de grootste stad als zeer bijzonder aangemerkt worden.

In Leiden speelde de bijzondere situatie dat de gemeente, het NME centrum, Fonds 1818 en Stichting Elementree samen een arrangement groen schoolpleinen zijn gestart. Hiertoe is aanvullend budget verleend door Agentschap NL (Nu rijksdienst voor ondernemend Nederland) vanuit het programma NME en leren voor Duurzame Ontwikkeling. De koppeling met het gemeentelijk verkeersbeleid was daarin een wat lastige factor. Binnen het arrangement zijn met de 'reguliere' donaties van Fonds 1818 van maximaal €25.000 enkele groene schoolpleinen gerealiseerd. Tevens is er lesmateriaal ontwikkeld voor het educatief gebruik van een groen schoolplein. Dit lesmateriaal is via een nieuwe website www.onsgroeneschoolplein.nl beschikbaar gesteld.

Na aanvang van het onderzoek zijn er ook weer nieuwe aanvragen binnengekomen en toegekend. Inmiddels hebben meer dan 200 scholen een donatie ontvangen en is er dus sprake van een bereik van ongeveer 50% van de scholen in het werkgebied van Fonds 1818.

Van de 187 scholen die een aanvraag hebben ingediend en gehonoreerd hebben gekregen hebben er 131 ook (reeds) een donatie voor fase 2 van de realisatie verkregen. Gebleken is dat nagenoeg alle scholen na de ontwerpfasen ook overgaan tot de realisatie en daartoe een vervolgaanvraag indienen. De gedachte om bij aanvang van het onderzoek verschil te maken tussen scholen die klaar waren, scholen die bezig waren en scholen die in de aanvraagfase zaten was niet functioneel omdat de meeste scholen inmiddels verder of al klaar waren. Daarom wordt in dit onderzoek de groep van 187 als één groep beschouwd.

In het onderzoek zijn uiteindelijk voor de zomervakanties

- 31 scholen bezocht
- 17 scholen bereikt voor een telefonisch interview
- 28 scholen die meegedaan hebben met de digitale enquête

In totaal is het onderzoekbestand daarmee opgebouwd uit 76 scholen. Ten opzichte van de 187 scholen die een aanvraag hebben ingediend en toegekend hebben gekregen is dat een bereik van 40%. Dit is voor het algemene beeld voldoende voor een representatieve steekproef.

Door het aantal is de steekproef representatief, maar de vraag is of deze ook aselekt is. Door de scholen aselekt maar verdeeld over de drie regio's te bellen was de basis aselekt. Deze geselecteerde scholen zijn eerst gevraagd voor een bezoek, als dat niet kon voor een telefonisch interview en daarna voor de digitale enquête. Scholen die niet in de selectie zaten zijn benaderd met de digitale enquête. Enkele scholen wilden of konden naar eigen zeggen niet meedoen, omdat de renovatie/nieuwbouw was uitgesteld of gestopt (6x), omdat de school was opgeheven (1x) of omdat de contactpersoon met verlof was (3x). Een omdat die gestopt is, de ander omdat de vergunning nog niet rond was. Uit de onderzoeksfase en de ervaringen van de programmamanager bij Fonds 1818 is het beeld dat de 76 scholen waarvan de data afkomstig zijn representatief zijn voor de gehele onderzoekspopulatie van 187 scholen. Anders gezegd het is niet zo dat alleen de positieve gevallen mee hebben gedaan en de negatieve gevallen buiten het onderzoek zouden zijn gebleven.

Het bleek lastiger dan voorzien om afspraken te maken met de scholen voor een bezoek of telefonisch interview. Naarmate de vakantie dichterbij kwam werd het bijna onmogelijk om nog afspraken te maken. De digitale enquête is bij ongeveer 90 scholen uitgezet. De respons van 28 is 1:3, dat vonden wij –gezien de ontvangen bijdrage vanuit het fonds- een tegenvallende score.

Bij de beschrijving van de diverse onderdelen van de resultaten is het niet altijd mogelijk gebleken om het hele bestand van 76 scholen te gebruiken. Dit komt doordat soms vragen niet helemaal zijn ingevuld of zodanig zijn gevuld dat ze niet bruikbaar zijn (zoals bij de financiering dat alle bedragen van partijen op een hoop geveegd zijn).

Van de 76 scholen hebben 69 een groen schoolplein aangelegd. Drie zijn er nog bezig en van vier is het niet geheel duidelijk omdat de enquête hiertoe niet goed is ingevuld. Bij alle scholen die wij bereikt hebben is het aannemelijk dat de toegekende donatie besteed is aan de ontwikkeling en aanleg van de groene schoolpleinen. Wij zijn geen fraude of misbruik op het spoor gekomen. Wel zijn er enkele schoolpleinen waar het groen schoolplein heel minimaal is ingevuld met enkele palen en wat houtsnippers of met enkele moestuinbakken. Dit zegt echter niets over de mate van gebruik (zie hierna).

4.1.2 kwalitatief

I. Algemeen

Op de website onsgroeneschoolplein.nl geeft het fonds zelf als omschrijving van een groen schoolplein:

De initiatiefnemer van het project Groene Schoolpleinen, Fonds 1818, wil schoolpleinen realiseren waar kinderen in contact komen met de natuur en waar zij kunnen spelen met natuurlijke elementen. Diertjes zoeken, blaadjes plukken, met takken sjouwen of bloemen bewonderen. Een groen schoolplein geeft kinderen elke dag de kans op een natuurbeleving en biedt mogelijkheden voor natuureducatie. Een groen schoolplein brengt creativiteit, rust, ontdekking en beleving samen. Daarnaast draagt een groen schoolplein bij aan het behoud van soorten planten en dieren, de biodiversiteit, in de bebouwde omgeving. Variatie is belangrijk voor het evenwicht in de natuur.

Er is géén eenduidige definitie wat een groen schoolplein is. Maar er zijn wel bouwstenen die dit aanduiden

- een groen schoolplein is een beleefplein;
- een groen schoolplein is een plein waar ruimte is voor creativiteit en spelen waarneembaar anders is dan op een grijs schoolplein (beleving, verwondering, spel);
- een groen schoolplein heeft ook plekjes waar leerlingen zich terug kunnen trekken (niet alle kinderen willen rennen en voetballen);
- groen is niet bloeiend of eetbaar groen. Bruin is ook groen. Ook bruin levert modder, takken, tunnels, beestjes en verwondering op;
- een groen schoolplein leert je hoe je met dingen om moet gaan;
- een paar groene bakken die actief gebruikt worden voor educatie, verwondering en beleving vormen ook een groen schoolplein;
- bij de ontwikkeling, het gebruik en het beheer van een groen schoolplein zijn leerlingen, leraren en ouders actief betrokken;
- een groen schoolplein is meer dan alleen verfraaiing van het plein.

Uit alle gesprekken en enquêtes zijn bovenstaande bouwstenen naar voren gekomen. Niemand typeert een groen schoolplein aan de hand van het aantal vierkante meters groen of het soort groen dat gebuikt wordt. De gebruikswaarde en betrokkenheid staat in alle gevallen voorop.

Verderop in §4.3 worden bij de aanleg elementen genoemd die als positief worden gewaardeerd voor een groen schoolplein (hoogteverschillen; amfitheater/ leerkring; waterpomp; wilgentunnel/takken; rioolbuis en moestuin).

Wat opviel was dat de scholen aangaven dat ze alleen al door de mogelijkheid van een groen schoolplein anders zijn gaan kijken naar hun schoolplein. Dit was opeens een 'grijs schoolplein' geworden. Van hieruit is het denken in mogelijkheden gestart. In veel gevallen is daardoor een proces opgang gekomen dat verder reikt dan alleen het groene schoolplein.

**Anda Ciere
De Arcade, Leiden**

Het is een feest om naar buiten te gaan. Iedereen geniet, leerlingen en leerkrachten

**Ger van der Meer
De Brug, Leiden**

Buitenspelen in een groene omgeving moet een schoolvak worden

**Het Startpunt Den Haag
een van de kinderen**

Ik zou in de boomhut willen wonen.

**Olle Mennema
NME Den Haag**

Er is een biotoopje ontslaan dicht bij de school. Zorg dat je dat goed gebruikt.

II. Motivatie

In het onderzoek hebben we getracht inzicht te krijgen in de motivatie van de school om een groen schoolplein aan te leggen. Was dat educatief-inhoudelijk? Of werd de school gestimuleerd door een leraar of ouder? Was het de mogelijkheid om geld aan te vragen? Waren het de informatie-bijeenkomsten?

In de digitale enquête hebben we gevraagd: "Wat was voor u de motivatie om met een groen schoolplein te beginnen?" Er waren meerdere antwoorden mogelijk.

- 78% geeft aan dat de bijdrage van Fonds 1818 een belangrijke rol heeft gespeeld bij de wens om een groen schoolplein te realiseren.
- 65% van de respondenten kiest (ook) voor de educatieve/pedagogische en motorische opbrengst voor de leerlingen, dit percentage geldt ook voor de uitstraling van de school.
- 31% wilde al langer een groen schoolplein.
- 22% gaf aan dat ook het succes bij andere scholen een rol heeft gespeeld.

In de telefonische gesprekken en de gesprekken op locatie is de vraag op een andere manier gesteld, namelijk wat het project voor de school heeft betekend.

- Daar antwoordt bijna iedereen dat Fonds 1818 hun plein mogelijk heeft gemaakt en dat het er anders niet was geweest.
- Een paar scholen waren echt op zoek naar gelden om dit te realiseren, door het aanzienlijke bedrag van Fonds 1818 hadden ze de durf om ook daadwerkelijk door te pakken. Bij de meeste was het de aanzet tot nadenken of ze wat anders zouden willen met het plein.

Locatie directeur J. C. Pleysierschool, Delft

Voortgezet speciaal onderwijs
 Dankzij dit project zijn we nog volwaardiger dan we al waren. Het is het paradepaardje bij de rondleiding. Ik ben heel trots als ik kan zeggen "dit hebben de kinderen zelf ontwikkeld".

Directeur basisschool Zijlwijk, Leiden

"Het was een investering voor iets dat je zelf al jaren wilde, nu is dit echt versneld."

Marian Kathmann

Als kinderen niet naar de natuur komen, dan moet de natuur maar naar de kinderen komen.

Directeur basisschool Woutertje Pietersen, Leiden

"Het hele project heeft ons verrijkt. Het heeft het meer smoel gegeven. En de mogelijkheid gegeven om ons te profileren en dus ons onderwijs te verbeteren. Alleen het onderdeel natuur en techniek al."

Overall blijkt dat bij een groot aantal scholen de hoogte van het bedrag voor hen een trigger is geweest om na te denken over een groene schoolplein en om er vervolgens mee te starten. Scholen gaven aan dat het voor hen een 'mooi startkapitaal' was om verder mee aan de slag te gaan. Een ruime meerderheid van 65% geeft aan de educatieve, pedagogische en motorische meerwaarde te herkennen alsmede de kans voor de profilering van de school. Het aantal scholen dat al langer een groen schoolplein wilde is met 1/3 een 'grote minderheid'. Bij deze getallen zal de aanpak met 4 regio's ook een rol spelen, doordat de latere regio's al opgewarmd waren door ervaringen in de eerste regio's.

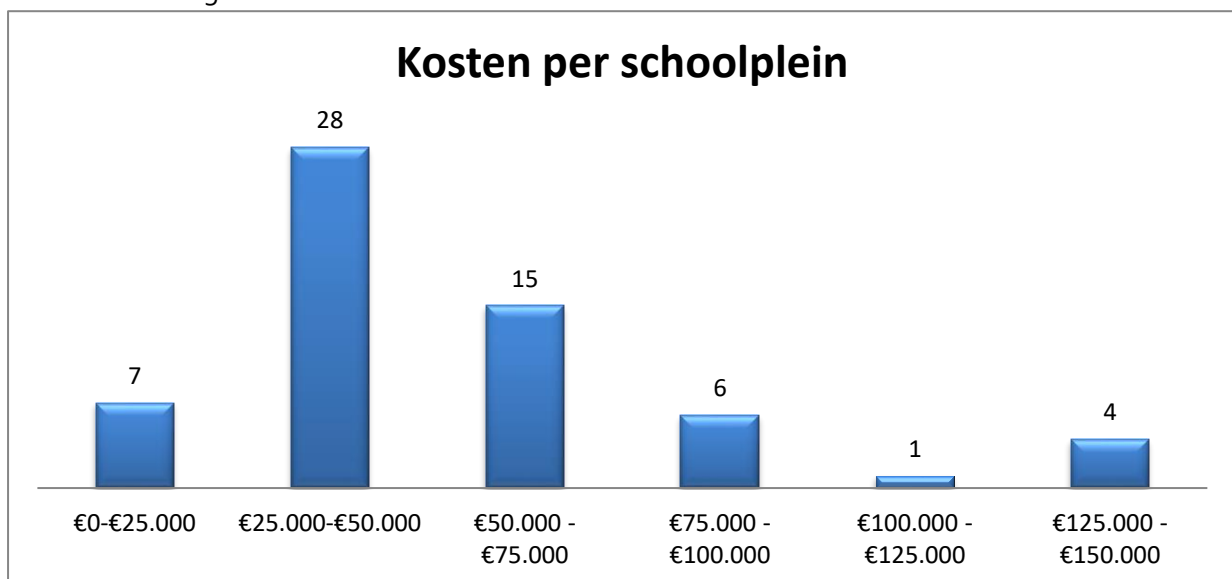
4.2 Financieel per school

I. Algemeen

Fonds 1818 heeft de basisscholen in het werkgebied de mogelijkheid geboden om een aanvraag in te dienen voor een groen schoolplein, van maximaal €3.000 voor de planvorming en max €24.000 voor de realisatie. Samen mag de aanvraag niet meer dan €25.000 bedragen. In de meeste gevallen werd €3.000 als startdonatie toegekend en €22.000 voor de realisatie.

II. Investeringen per school

Van de 61 onderzochte scholen waar we een overzicht hadden van de totale investeringskosten waren de kosten als volgt:

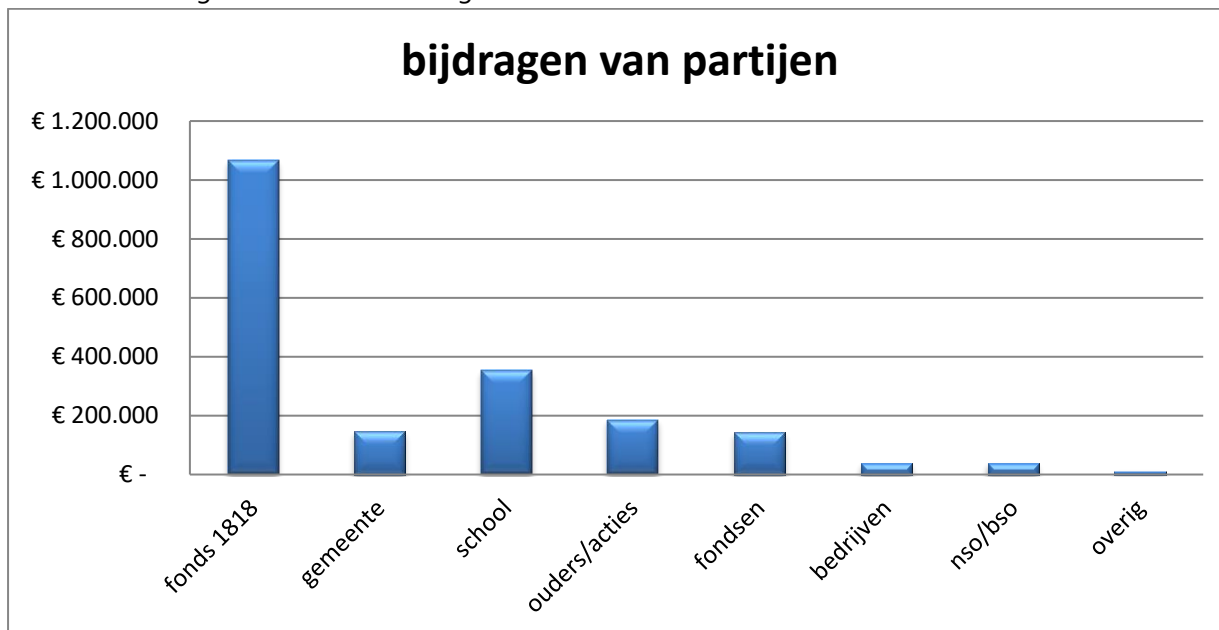

Figuur 1: Gemaakte kosten door scholen (op basis van 61 scholen)

- Van de scholen waar een goed inzicht was in de kosten is 12% (7 scholen) onder de het bedrag van de mogelijke toekenning gebleven en heeft ook minder daartoe ontvangen. Of een aantal scholen konden minder aanvragen.
- 8% (5 scholen) heeft precies de €25.000 besteed.
- 80% (49 scholen) hebben meer dan de toegekende €25.000 besteed.

III. Cofinanciering per school

Deze 61 scholen hebben gezamenlijk €3.045.385 aan hun groene schoolpleinen besteed, waarvan de bijdrage van Fonds 1818 €1.413.000 bedroeg. De totale investering is dus 2,16 keer de bijdrage van Fonds 1818. De gemiddelde investering was €49.924.

Figuur 2: verdeling bijdragen (op basis van 47 scholen; (rest van de data was te algemeen of niet ingevuld)

In 47 gevallen is gedetailleerd door de school aangegeven welke andere financieringsbronnen zij hadden. Het aandeel in de kosten van Fonds 1818 was hierin 53%. Van de overige partijen was 18% van de scholen of schoolbesturen zelf; 9% van de ouders en acties vanuit de scholen; 7% van de gemeente (ex in natura bijdragen); 7% van andere fondsen; 2 % van bedrijven (inclusief Rabo wensenfonds); 2% van kinderopvang en naschoolse opvang en 1% overig.

De scholen hebben verschillende vormen van financiering gevonden om hun eigen groene schoolplein mogelijk te maken. In onderstaande tabel is de verdeling van de financiers aangegeven.

School	Gemeente	Fondsen	Bedrijven	Overig
- Eigen bijdrage	- In natura	- Gravin Van	- Rabowensenfonds	- NL Doet
- Schoolbestuur	- Financiële bijdrage	- Bylandtfonds	- Rabostimuleringsfonds	- Buurtvereniging subsidie
- Ouderbijdrage	- Stadsdeelkantoor	- Jantje Beton	- ABN Amro	- ANWB prijs
- Schenkingen ouders	- Bomensubsidie	- Meisjes huizen	- NSO's / BSO's	- Burendag
- Overblijfgelden	- Dag van het park	- Van Ravensteinfonds		- Lionsclub
- Onderhoudsgelden	- Biodiversiteitsfonds	- Drucker fonds		- Rotary
- Eigen acties als sponsorloop, bake sale, veiling, verkoop kraskaarten, fancyfair, bazaar, oude kranten.		- Oranje Fonds		
- Vriendenstichting school		- Zabawas		
		- Boschhuizen		
		- Herfstfonds		
		- Katapult		
		- St. Rijnterpland		
		- WM de Hoop stichting		
		- WOZ fonds		
		- Fundatie Sobbe van Sandheuvel		
		- KNHM		
		- Nut fonds		
		- I Do		

IV. Opvallende punten aan de financiering zijn:

- **Scholen:** De financiële betrokkenheid van de scholen en schoolbesturen zelf verschilt sterk. In 74% van de gevallen heeft de school zelf bijgedragen, terwijl in 26% van de gevallen de school zelf geen enkele bijdrage heeft gedaan. Die bedragen varieerden van € 1.000,- tot € 60.000,-. Bij scholen met een naschoolse opvang of buitenschoolse opvang zien we deze partij ook terug als medefinancier.
- **Acties van scholen:** De acties van de scholen leveren een hele wisselende opbrengst op. [Het is overigens niet mogelijk om daar een waardeoordeel aan te koppelen]. De Triangel in Delfgauw haalde met een sponsorloop, braderie, een wedstrijd en hardlopen maar liefst € 45.000,- binnen. De RKBS de Paradijsvogel in Den Haag wist met krasloten € 19.500,- op te halen. De Delftse Schoolvereniging verdiende met een sponsorloop € 13.000,-. De Openbare Montessorischool Oegstgeest kon € 8.000,- bijschrijven na een succesvolle kaartenactie.
- **Gemeenten:** Ook de rol van de gemeente verschilt sterk. Gemeenten Katwijk, Den Haag, Noordwijk, Delft, Oegstgeest hebben financieel bijgedragen. De gemeenten Noordwijk en Delft hebben ook in natura een bijdrage geleverd. In een op de zes gevallen wordt de gemeenten als financieel partner genoemd. Er zijn dus ook heel veel gemeenten die niets hebben bijgedragen.
- **Fondsen:** Bij de fondsen valt vooral de enorme diversiteit aan fondsen op, de bedragen liggen tussen de € 500,- en € 5.000,-.
- **Bedrijven:** Bij het bedrijfsleven valt op dat het Rabobank wensfonds en het Rabobank Stimuleringsfonds (fonds voor de regio Leiden, Leiderdorp en Oegstgeest) regelmatig terugkomt (7 keer) en dat er verder nauwelijks gelden uit het bedrijfsleven komen uitgezonderd eenmalig van de ABN Amro.

4.3 Planning, realisatie en gebruik (per school)

1. Algemeen

Het fonds geeft op de website een traject aan van 6 stappen: (1) idee; (2) voorbereiding; (3) ontwerp; (4) definitief plan; (5) aanleg en (6) gebruik. Per stap zijn acties, ideeën en valkuilen benoemd.

De meeste scholen leggen een groen schoolplein aan als een zelfstandig project. In zo'n 20% van de gevallen is de ontwikkeling van het groene schoolplein gecombineerd met nieuwbouw, renovatie, fusie of noodzakelijk onderhoud.

2. Idee, voorbereiding en ontwerp (stappen 1, 2, 3 en 4)

Stap 1-2-3 en stap 4 het definitief plan, lopen vaak in elkaar over. Men wil iets met het plein en de subsidie komt voorbij of men ziet de subsidie en denkt 'het zou mooi zijn voor het plein'. Voor de mensen die echt konden aangeven waardoor ze zijn gestart (deze vraag heeft lang niet iedereen beantwoord) zeiden twee respondenten dat het plein te grijs was, één school gaf aan dat de leerlingen met het idee kwamen en bij de anderen was het de subsidie die de doorslag gaf. (Zie ook §5.1.3 motivatie).

Het ontwerp is in de meeste gevallen door een professional gemaakt, eigenlijk altijd aan de hand van wensen en eisen van de school. Acht scholen zijn zelf aan de slag gegaan. In die gevallen waren het de directeur, de leerlingen zelf of één of enkele ouders die achter de tekentafel zijn gekropen. Eigenlijk is iedereen tevreden of zeer tevreden over zijn of haar ontwerp (stappen 4 en 5). De keren dat men niet tevreden was, was men zo ontevreden dat gewisseld is van bureau. Dat is drie keer voorgekomen. Twee keer ging het om het bureau Buiten Ruimte voor Contact (BRC). Zij zijn beide keren vervangen door Elementree. De overige drie keer dat BRC is genoemd was men wel erg tevreden. Opmerkingen waren dat het ontwerp erg statisch was, dat 'de vrees' te weinig werd opgepikt, niet erg praktisch, geen oog voor veiligheid, te idealistisch. Een aantal ontwerpbureaus springen eruit. Zij hebben 3 of meer keren een ontwerp mogen maken.

- Speelnatuur (Desginstudio Susan van Ginneken en o.a. Hoek Hoveniers)
- Zandraket en Biotoop
- Buiten Ruimte voor Contact
- LUZ
- RIS
- In het Wild
- Elementree

Uit de reacties blijkt dat de band tussen de ontwerper en de school heel goed moet zijn. Er wordt in de interviews uitgebreid verteld over hoe de ontwerper de leerlingen betrokken heeft, hoe hij of zij de wensen van de school aanvoelden en hoe die zijn verwerkt in het uiteindelijke plan. Het blijkt heel belangrijk dat de ontwerper het 'niveau' van het groen goed moet inschatten. Sommige ontwerpers wilden het te groen en drukten daarmee een te grote stempel op het plein. De stap van een grijs, betegeld schoolplein naar een groen schoolplein blijkt groot. Voor de kinderen maar vooral voor de ouders en de leerkrachten. Zij moeten langzaam meegenomen worden: gaat dit te snel dan ben je ze kwijt.

De scholen geven aan dat de ontwerpers erg betrokken zijn geweest, natuurlijk bij de ontwerpfase maar vaak ook lang daarna, bij de uitvoering maar ook zelfs bij het onderhoud. Ze hebben regelmatig veel meer uren besteed dan gepland.

Indien genoemd door de scholen of het ontwerp wel/niet met leerlingen is gemaakt (niet iedereen heeft deze vraag goed ingevuld in de digitale enquête), geeft iedereen aan dat de ontwerpen samen met de leerlingen zijn gemaakt. Echter, daar zitten wel grote verschillen in. Het varieert van een gesprek, waarin aan de leerlingen in de klas is gevraagd wat zij wilden als het schoolplein zou veranderen, tot aan het maken van tekeningen, maquettes, stemrondes etc. Een enkele keer is het overgelaten aan de leerlingenraad.

Astrid van Heezik

We hebben veel geleerd en dat direct toegepast. Deze organische aanpak heeft goed gewerkt.

**Marleen Mugge
De Witte School, Noordwijk**

Beren op de weg zijn er om weg te jagen. Verzamel enthousiaste mensen om je heen.

**Astrid Toussaint
RKBS, Delfsgauw**

Leuk om zo'n groot project met de kinderen, de leerkrachten en de buurtschool te doen. De saamhorigheid is enorm toegenomen.

De Paradijsvogel Den Haag

Laat de weerstand en ga door. De weerstand verdwijnt vanzelf als ze de kinderen gelukkig zien spelen

Onderzoeksberaad NME

Het proces is even belangrijk als de fysieke realisatie

3. Aanleg (stap 5)

Over de aanleg is ook bijna iedereen tevreden, slechts vier scholen geven aan ontevreden te zijn. Eén school is ook echt van uitvoerder overstapt. Twee 'opmerkingen' zijn er gemaakt over hetzelfde bureau Bricks no Bricks. Het meeste lof krijgt Zandraket en Biotoop. Ze krijgen een 5+++ van een school. Een andere school geeft aan dat ze veel meer hebben gedaan dan beloofd en weer een andere school geeft aan dat ze ook hebben bemiddeld tijdens een conflict en dat het daardoor het traject toch heel goed is verlopen.

Bij de aanleg zijn er vier bedrijven die drie of meer keer zijn ingezet. Het zijn:

- Donker groen
- Hoek Hoveniers (in combinatie met Susan van Ginneken als ontwerper)
- Van der Heyden
- Zandraket en Biotoop (ontwerp en aanleg)

In de gesprekken met de scholen komt naar voren dat meer dan driekwart van de scholen echt tevreden is met het bedrijf dat hun groene schoolplein heeft aangelegd. Een aantal hoveniers is inmiddels ook betrokken bij het onderhoud. Ze hebben een onderhoudscontract afgesloten maar menig een assisteert ook tijdens de onderhoudsdagen met ouders, al dan niet betaald. Ook hieruit blijkt een grote betrokkenheid van de hoveniers.

Uit de gesprekken blijkt dat scholen het erg waarderen als de hovenier de leerlingen betreft bij de aanleg, flexibel is als er toch dingen net even anders moeten en zich houdt aan de afspraken.

Astrid van Heezik

Het gaat niet om het verfraaien van het schoolplein, maar om de beleving door de kinderen.

Roel van Raaij (ministerie EZ)

Wil je snel gaan doe het alleen; wil je ver gaan doe het samen (Afrikaans gezegde).

José Kuipers**Van Hoogstratenschool**

Met Fonds 1818 van gewoon plein naar droomplein

**Hennie van der Vaart
De Triangel, Delfgauw**

Kinderen spelen weer echt en ontdekken de natuur. Ook de uitstraling van de school is sterk verbeterd.

**Olle Mennema
NME Den Haag**

je zorgt dat kijkgroen gebruiksgroen wordt.

4. Belangrijkste partners

- **Gemeente:** De rol van de gemeente is veelal uiterst klein geweest. Soms hebben ze wat gefinancierd, soms iets in natura maar we hoorden meer tegenwerking dan enthousiasme. Indien het NME centrum tot de gemeente behoort, is het beeld echter anders (zie hierna). Gemeenten Leiden en Den Haag hebben in enkele gevallen wel financieel bijgedragen. Dit was sterk persoonsafhankelijk. Interessante waarneming is dat veel wethouders de opening van de groene schoolpleinen hebben verricht, zonder dat ze enige bijdrage hebben gedaan.
- **NME Centrum:** De rol van het NME centrum varieerde van nihil tot zeer betrokken (Den Haag, Leiden, Delft, Zoetermeer). Maar scholen hebben de rol van de NME centra als uiterst klein en onbekend ervaren. Soms werd het centrum genoemd als een partij die ingezet kan worden in het kader van 'iets leuks' bij de opening. Denk aan een speurtocht/natuurtocht over het plein. Er werd wel soms aangegeven dat ze daar 'nog wel iets mee wilden'. In de trant van 'Misschien dat zij buitenlessen kunnen verzorgen.' Maar het is nooit als echte partner genoemd.
- Belangrijkste partners die vrijwel elke keer genoemd worden zijn de directe samenwerkingspartners: **Hovenier en Ontwerper/tuinarchitect**
- Daarnaast worden vaak genoemd:
  - **NSO/VSO/BSO/TSO/peuterspeelzaal** die vaak ook gebruik maken van het groene schoolplein en soms ook medefinancier zijn
  - **Overige financiers**, waaronder Fonds 1818, schoolbestuur etc.
  - **Ouders**, die vaak fondsenwerving op zich namen en meehelpten in ontwerp- en aanlegfase, alsook in onderhoud.

Minder vaak worden genoemd partijen als

- Buurtbewoners/bewonersorganisatie	- Grontmij
- Politie	- KNHM
- Buurschool	- Tuincentrum
- MBO (AOC, zoals Wellant College)	- Drinkwaterbedrijf
- Sportvereniging	- Bollenboeren
- Woningcorporatie	- Bloemenzaak
- Staatsbosbeheer	

5. Meevallers bij de aanleg

Bij de aanleg hebben 48 van de 76 van de scholen een of meerdere meevallers ervaren, 20 scholen hebben dat niet. De meevallers die genoemd zijn, zijn heel divers maar wat het meest opvalt is dat de deelnemers zo blij zijn met het resultaat. Dat de kinderen het fantastisch vinden. De kinderen zijn anders gaan spelen, ze spelen rustiger maar ook diverser. Er was al de mogelijkheid om te rennen maar nu kunnen de kinderen ook klimmen en klauteren, hangen, observeren etc. Scholen geven ook aan dat ze met name de oudere kinderen weer zien spelen. Ook geven diverse scholen aan dat ze veel hulp hebben gehad van ouders, zowel in de voorbereidingsfase (binnen halen van gelden) als in de uitvoeringsfase en de onderhoudsfase. Die betrokkenheid wordt enorm gewaardeerd. Tot slot wordt de soepele procedure en toekenning van Fonds 1818 met betrekking tot de financiële aanvraag meerdere malen als meevaller genoemd.

6. Tegenvallers bij de aanleg

Geen tegenvallers bij het tot stand komen van hun groene schoolplein waren er bij 19 scholen (26%). Helaas hadden 49 scholen te maken met tegenvallers. Ook hier worden hele verschillende tegenvallers genoemd van plantjes die niet aanslaan tot een ongeval direct na oplevering.

De tegenvallers die meerdere malen genoemd zijn, al dan niet als hier specifiek om gevraagd was, zijn:

- **kosten en tijd:** Het totale traject kost heel veel tijd, veel meer dan gedacht. Dit gaat om aantallen uren maar ook in de duur van het project. Er zijn maar enkele scholen die het traject in de geplande tijd hebben uitgevoerd. Als dat zo was, dan werd dit ook als meevaller genoemd.
- **kosten offerte en realisatie kloppen niet:** De kosten vallen erg tegen. De ontwerpers, zeker in het begin, zitten er nog wel eens naast in hun begroting. Dat leidt er soms toe dat de hele inspraakprocedure is afgerond maar dat het uiteindelijke ontwerp dan 2x zoveel kost. Ook waren veel scholen niet op de hoogte van het feit dat het nieuwe plein gekeurd moest worden. Dat zijn aanzienlijke kosten van bijna € 2.000,-. Tijdens de keuring werden er nog wel eens onderdelen afgekeurd die weggehaald of aangepast moesten worden. Dat zorgde voor een extra teleurstelling én extra kosten.
- **extra kosten grond:** De ondergrond van het schoolplein blijkt een flink aantal keren puin. Dat betekent dat het tegen hoge kosten weggehaald moet worden zodat er een goede onderlaag neergelegd kan worden. Een groot deel van het budget moet hier dan aan besteed worden.
- **betrokkenheid vasthouden:** Het blijkt moeilijk om alle betrokkenen vast te houden. Doordat het traject lang duurt, daalt het enthousiasme van de ouders waardoor tuinteams van zeven ouders, terug zakken naar slechts 2 ouders. Het feit dat kinderen van school af gaan na verloop van tijd zorgt er ook voor dat er continu aandacht besteed moet worden aan het activeren van ouders voor de realisatie en later het onderhoud.
- **beheer:** Het onderhoud en herstel is erg belangrijk. De scholen die met gras begonnen zijn hebben zelden nog gras. De beplante heuvels worden kaal en het zand van de heuvel erodeert en wordt langzaam een heuvel in de school. Het is even zoeken voor alle scholen hoe hier mee om te gaan.
- **vandalisme:** Tijdens de aanleg waren er nogal eens problemen met vandalisme. De materialen en grondstoffen die tijdens de aanleg op het schoolplein lagen blijken dan tijdens avonden en weekenden vermoedelijk door (hang)jongeren verplaatst of soms vernield.

7. De leukste spelelementen

De diversiteit van de aangelegde pleinen is groot, in budget én in afmetingen. Dat betekent ook dat de inrichting van de pleinen sterk verschilt. Toch zijn er zeker wel een aantal favoriete onderdelen te noemen die vaak terug komen én ook vaak genoemd worden als leukste of meest gebruikte spel elementen.

1. Hoogte verschillen

Heel veel scholen hebben geprobeerd om hoogte verschillen aan te brengen. Dat varieert van echt hoge heuvels tot stukken golvend terrein. De kinderen vinden het heerlijk om de heuvels op te klimmen en te klauteren. Het blijkt wel dat de kinderen het nog leuker vinden om de heuvels te beklimmen op onontgonnen paden, wat er toe leidt dat de begroeiing op de heuvels vaak binnen afzienbare tijd verdwijnt. Scholen anticiperen hier op door toch meer echte paadjes te maken op de heuvel en de beplanting te omheinen zodat duidelijk is waar de leerlingen mogen klimmen. Door regen en de vele kindervoeten erodeert de heuvel ook. Ook hier weten de meeste hoveniers wel een oplossing voor te vinden, bijvoorbeeld door vaste elementen toe te voegen als paaltjes, tegels, boomstammen waardoor treden ontstaan waardoor het zand beter op haar plek blijft. Ook schelpenzand of cementzand wordt nog wel eens ingezet.

Een school kreeg een nieuwe aanbouw én een nieuw groen plein. Bij de oplevering van de aanbouw was afgesproken dat de leerlingen voortaan in de klassen slossen zouden dragen. Dit was goed bedacht, met een vooruitziende blik naar de oplevering van het groene schoolplein. De directeur gaf aan 'Ik kon erosie lessen geven bij onze eigen berg en die berg vond ik vervolgens terug in onze gang.' Doordat de kinderen slossen droegen bleven de klassen relatief schoon. Door de hiernaast genoemde oplossingen toe te passen is de heuvel niet verder geërodeerd.

2. Amfitheater

Een amfitheater van boomstammen of stenen zien we ook veel terug. Het wordt ingezet als leeromgeving, als voorstellingsruimte maar ook als chillplek voor de kinderen uit de bovenbouw of als leesplek tijdens het vrij lezen.

Een school gaf aan dat de kinderen nu bij mooi weer buiten mogen lezen, in plaats van in de klas. Tijdens het lezen van de groep waren de kleuters aan het buitenspelen. Een paar kinderen ruilden spontaan hun leesboek in voor een prentenboek en gingen de kleuters buiten voorlezen.

3. Waterpomp

Een kostbaar maar zeer geliefd spelelement is de waterpomp. Anders dan de naam doet vermoeden werkt de pomp op kraanwater in verband met de wettelijke regelgeving. De waterpomp wordt ook vaak bewust niet gekozen uit angst voor reacties van ouders, kinderen worden dan immers wat sneller vies. Ook wordt de waterpomp soms geweerd door docenten. Met water in de buurt moet er toch wat strakker gesurveilleerd worden.

Een school gaf aan dat de docenten erg moesten wennen aan het nieuwe schoolplein. Voordat het plein omgetoverd was tot groen schoolplein was het een vlak plein met een reusachtige zandbak waar alle drie de kleuterklassen tegelijk in konden. Eigenlijk waren de docenten gewend dat de drie klassen in de zandbak zaten en de kleuterjuffen op het randje even konden bij komen. Nu was er nog slechts een kwart over van de zandbak en renden de kinderen rond over het bruggetje en speelden ze met water en zand. Er moest weer opgelet worden om complete modderpartijen te voorkomen.

4. Wilgentakken

80 a 90% van de scholen heeft wel gebruik gemaakt van wilgentakken. Veel scholen hadden een tunnel, hut of voetbaldoelen van wilgentakken. Ook omheiningen van een veldje of van de school werden natuurlijker gemaakt door wilgentakken. Wel kwam bij veel scholen naar voren dat het wel kwetsbaar materiaal is. Het is erg belangrijk dat er vers hout gebruikt wordt, dat ver genoeg in de grond geplant wordt en voldoende water krijgt. Als aan die voorwaarden wordt voldaan heeft het een goede overlevingskans. Echter bij fanatiek voetballende kinderen uit groep 8 heeft een wilgentakken doel wel veel te lijden. Een school loste dat op door het doel af en toe af te zetten zodat de plant even goed kon uitkomen waardoor het doel weer wat sterker werd. Een andere school had alleen een voetbalplek afgezet voor de jongste kinderen. De omheining gaf een duidelijk speelveld aan en de doeltjes waren prima bestand tegen de voetbalkwaliteiten van een 5 jarige. Weer een andere school accepteerde dat de wilgenhut gewoon langzaam uit elkaar zou vallen. Dan zou er gewoon weer een nieuwe gevlochten worden. Dat werd eigenlijk gezien als een pluspunt, zo bleef het plein steeds vernieuwen en de kinderen konden met behulp van een ouder zien hoe je een wilgenhut maakte.

Een school gaf aan dat iedereen wel moest wennen aan het nieuwe plein. De kinderen moesten anders leren spelen en de docenten moesten op een andere manier surveilleren. Het hoekje waar niets mee gedaan was, werd door de een het rommelhoekje genoemd en door de ander de ontdekplek. De omgezaagde bomen en de losse takken op die plek zorgden voor veel speelplezier. De regels die voorheen eigenlijk altijd zo duidelijk waren, waren dat ineens niet meer. Over schoppen of slaan was bij docenten nooit onduidelijkheid geweest. Maar de meningen verschilden wel of de kinderen mochten sleuren aan de boomstammen in de hoop ze te verplaatsen en of ze mochten zwaaien met de losse takken. Er moesten nieuwe afspraken gemaakt worden wat gedoogd werd en wat niet en dat was niet altijd even makkelijk.

5. Rioolbuis

De rioolbuis staat zeker ook in de top vijf. Er worden stenen en kunststofbuizen in gezet. Ze zijn een element op zichzelf of ze zijn verwerkt in een heuvel. Als de buis als los element wordt gebruikt, mag de ondergrond niet van steen zijn, zo ondervond een school. Hun speelelement werd afgekeurd, ook omdat de kunststofranden van de buis te scherp waren.

Een school merkte op dat het toezicht houden op het groene plein lastiger was met alle nieuwe speelelementen en de hoogte verschillen. Door een klimrek kun je heen kijken maar door een heuvel natuurlijk niet. Je hebt geen overzicht meer over het hele plein. Scholen losten dit op door meer rond te lopen en/of met meer mensen te surveilleren.

6. Moestuin

61% van de scholen met een groen schoolplein heeft een moestuin op het eigen terrein of ergens anders. Met de moestuin wordt een verbinding gemaakt tussen de onderwerpen natuur, voedsel en bewegen. Daarvan geeft 16% aan de moestuin in bakken te hebben, al dan niet verrijdbaar. 25% van de respondenten geeft aan geen moestuin te hebben. De overige respondenten hebben de vraag niet beantwoord.

Het Startpunt Den Haag

Kleren worden vies; Kleren worden ook weer schoon.

Dhr. K. Aalbers

Prinsehaghe, Den Haag

Een kind op een groen schoolplein: 'je hebt er geen kind aan.'

De Paradijvogel Den Haag

kinderen spelen veel beter. Daardoor komen ze veel rustiger de klas in. Kinderen van groep 8 speelden voorheen niet, nu wel.

Herman Hemerink

OBS Dr. Willem Drees, Den Haag

'Het lijkt wel een schoolreisje, meester,' zeiden kinderen op het schoolplein tegen me.

Dhr. K. Aalbers

Prinsehaghe, Den Haag

Kinderen zijn van nature geïnteresseerd in de natuur. Je moet ze alleen ook de gelegenheid geven om de natuur te ontdekken.

8. Onderhoud (Stap 6)

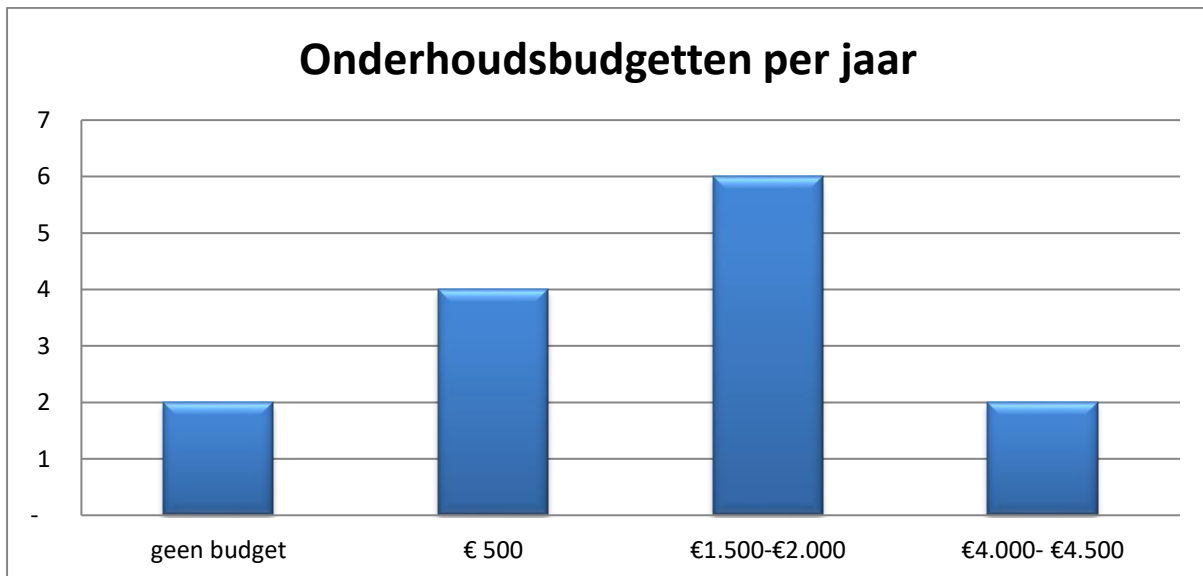
Het onderhoud start bij sommige scholen al voordat het plein is opgeleverd. Inmiddels is 76% begonnen met het onderhoud. 8% geeft aan nog niet te zijn gestart, maar dat is niet zo verwonderlijk want het plein is nog niet klaar of ze zijn nog niet begonnen. Bij één school is het plein wel klaar maar zijn ze nog niet begonnen met het onderhoud. 16% heeft de vraag niet beantwoord.

Van de scholen die gestart zijn met onderhoud, is driekwart (73%) hier niet negatief over. Het gaat goed op de manier waarop ze het geregeld hebben. 27% van de scholen geeft aan hier moeite mee te hebben of geeft aan dat het niet of slecht geregeld is.

- De meeste scholen werken met hoveniers én ouders én leerlingen. Heel vaak wordt er gewerkt met de hovenier die ook het plein heeft aangelegd. De intensiteit is wel heel verschillend. Bij één school komt de hovenier 12x per jaar, bij de meeste scholen zo'n 2 tot 4x per jaar.
- Ook de leerlingen worden bij veel scholen aan het werk gezet. Soms onder leiding van de hovenier, meestal onder leiding van de leerkracht. Veel scholen hebben een rooster gemaakt waarop staat welke klas die week aan de beurt is. Een enkele school maakt zelfs dagelijks een rondje over het plein met enkele leerlingen.
- Bij 33% van de scholen wordt er actief met ouders gewerkt. Wel geven veel scholen aan dat het lang niet altijd gemakkelijk is om de ouders te werven. De ene school heeft echt een actief tuinteam dat zelfstandig opereert, een andere school doet een algemene oproep op het moment dat het nodig is.

Slechts veertien scholen hebben daadwerkelijk een budget voor het onderhoud genoemd. Veel scholen hadden geen expliciet onderhoudsbudget of hadden daar nog niet over nagedacht. De ene school geeft aan dat er geen grote financiële middelen zijn gereserveerd en de andere school geeft aan dat er geen vast budget is maar wel ad hoc gelden. Bij de scholen die echt een budget hebben gereserveerd voor het onderhoud varieert dit budget van € 400,- tot € 4.500,- (vaak inclusief de kosten van een hovenier). In ongeveer de helft (6 van de 14 ofwel 43%) van de gevallen is het onderhoudsbudget €1.500-€2.000 per jaar. Dit lijkt een redelijke norm voor scholen om rekening mee te houden. Daarbij moet opgemerkt worden dat ook een grijs schoolplein onderhouden moet worden.

Iedere beheerder van speelruimte is wettelijk verplicht, volgens de wetgeving speeltoestellen vastgelegd in het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen, ook wel Attractiebesluit genoemd, om zorg te dragen voor een goede staat van veiligheid van alle speeltoestellen en speelomgevingen. Beheerders hebben de plicht om voor elk speeltoestel en speelvoorzieningen een logboek bij te houden waaruit duidelijk blijkt hoe de beheerder deze zorgplicht uitvoert. In dit logboek moeten gegevens staan over de fabrikant/importeur, de installateur, de eigenaar en de beheerder. Alle mutaties tijdens het beheer van het speeltoestel worden vermeld in het logboek, zoals keuringen, inspecties, onderhoudsacties, reparaties en eventuele maatregelen om ongevallen te voorkomen. Ook moet een ongevallenregistratie in het logboek zijn opgenomen.

Figuur 3: Onderhoudsbudget (obv 14 volledige antwoorden). De bedragen zijn absoluut op basis van hetgeen de scholen hebben aangegeven.

ZMLK school de Duinpieper:

"Onze leerlingen helpen met onkruid wieden. We hebben ook veel contact met de VSO omdat hun leerlingen ook vaak in het onderhoud terecht komen. Het klein onderhoud wordt door docenten en ouders gedaan."

Leidsescholen vereniging:

"Het onderhoud gaat moeilijk. Er zijn wel een aantal enthousiaste ouders, maar er is geen vast tuinteam. Dat komt niet van de grond. Alles is nu op oproep. Er wordt nog veel door DCW gedaan via het tuincontract maar dat moet nog aangepast worden want het is nu veel meer werk. Dat geldt ook voor de schoonmaak, die moeten harder werken voor het zelfde geld."

Vrije school Mareland: *"Wij hebben nog weinig nagedacht over structureel onderhoud. Op de klusdagen, waar nieuwe dingen worden gerealiseerd, wordt ook vaak onderhoud gepleegd. Het is nu ook vaak een individueel initiatief. Dan kom je op school en dan ziet het er weer mooi uit. Dan zijn er in het weekend ouders aan de slag gegaan. Je ziet ook wel ouders na schooltijd wat onkruid eruit trekken. Dan blijven de kinderen gewoon nog even spelen."*

9. Wel/niet halen planning

Het verschilt sterk per school in welk tempo zij de stappen doorlopen. Door het natuurlijk ritme van scholen met de schoolvakanties, focussen de scholen er ook op om juist voor of na een vakantie een

stap af te ronden. Ook wordt meestal gekeken of de grote werkzaamheden door aannemers in de schoolvakanties gerealiseerd kunnen worden, zodat de overlast tot een minimum beperkt blijft.

Uit de gesprekken en enquête komt naar voren dat het traject van start (toekenning Fonds 1818-aanvraag) tot oplevering van het Groene Schoolplein gemiddeld zo'n anderhalf tot twee jaar in beslag neemt. Een enkele school wist het te beperken tot een halfjaar, bij sommige scholen duurde het zo'n vier jaar. Bij ongeveer een kwart van de gevallen liep de planning uit. Gemiddeld is sprake van een paar maanden tot een halfjaar uitloop. Een enkele keer ging men sneller dan gepland, maar dat is echt een uitzondering.

Als redenen voor vertraging worden genoemd:

- Financiering niet rond: Ontwerpen pakten vaak veel duurder uit dan op voorhand gedacht. Daardoor moest er veel gebeuren om geld te vinden en te zorgen dat het plein er toch kon komen. Het vinden van de benodigde gelden viel tegen. Daardoor konden veel scholen ook niet alles realiseren wat in het ontwerp was opgenomen;
- Vertraging in offertetrajecten: de tijd die het kost om plannen te maken en uit te werken door tuinarchitecten en hoveniers viel soms tegen;
- Winter/ slecht weer/ (zomer)vakanties;
- Tegenvallers tijdens de aanlegperiode: snelle erosie van de zandheuvel, planten die niet aansloegen of snel vernield werden, vandalisme etc.;
- Vergunningen gemeente;
- Betrekken van verschillende partijen (teamleden, ouders, kinderen, buurt etc.). Dit proces nam meer tijd in beslag dan gepland. Bijvoorbeeld door tegenstand door sommige partijen, zoals ouders, waardoor plan soms is aangepast. Tegelijk geeft men aan dat deze tijd echt nodig was om het plein ook goed te gebruiken en te onderhouden. Zonder dat draagvlak krijg je veel meer klagers;
- Tegenvallers met betrekking tot de plek: bouwpuin in de grond dat eerst weg moest, rioleringen die moesten worden aangelegd of aangepakt, verontreinigde grond die moest worden verwijderd, etc.

Men geeft vaak aan blij te zijn met de soepele en coulante houding van Fonds 1818 met betrekking tot de uitgelopen planning.

In veel gevallen zijn scholen het planningstraject open ingegaan, of 'organisch' zoals sommigen het noemden: het groene schoolplein werd dan beetje bij beetje uitgebreid, afhankelijk van financiering die binnenkwam of wanneer men het voor elkaar had gekregen om ouders te laten helpen in de aanleg.

10. Procedure Fonds 1818

Op de vraag aan de scholen wat men vond van de procedure van Fonds 1818 met betrekking tot aanvraag, toekenning en verantwoording wordt door vrijwel iedereen geantwoord dat dit prima is gelopen. 'Duidelijk', 'eenvoudig', 'toegankelijk', 'soepel', 'helder' en 'professioneel', zo luidt het oordeel over de procedure. Voor zover men aangaf dat het wel veel tijd en aandacht vergde, voegde men hieraan toe dat men dit ook wel logisch vindt bij een dergelijke bijdrage. Diverse scholen geven aan dat de aanvraag van Fonds 1818 zo soepel is verlopen en dat het aanzienlijk minder tijd en energie

kost dan menig ander fonds die veel lagere bedragen uitkeren dan Fonds 1818. Dit werd als zeer positief ervaren.

Over de manier waarop de aanvraag via de website verliep klonken ook kritische geluiden. Meerdere scholen gaven aan dat ze de aanvraag meerdere keren hebben moeten invullen op de website omdat het steeds misging wanneer ze te lange tijd bezig waren: de ingevulde gegevens bleken dan opeens verdwenen. Zo gaf een van de betrokkenen aan de aanvraag na drie mislukte pogingen gefrustreerd in een Word-document te hebben ingevuld en dat per e-mail naar Fonds 1818 te hebben gestuurd.

Tot slot gaven veel respondenten het contact met de contactpersoon bij Fonds 1818 als zeer prettig ervaren te hebben: Zij (Carien Janssen van Raay) werd meerdere malen betrokken, meedenkend en flexibel genoemd.

José Kuipers
Van Hoogstratenschool, Den Haag
Fonds 1818 hielp ons van gewoon plein naar droomplein.

Anita van Schie
Het Open Venster, Den Haag
Eigenlijk zouden alle scholen een groen schoolplein moeten hebben

Roel van Raaij (ministerie EZ)
De grond was rijp.

11. Nu het klaar is...

Nu vele scholen het traject hebben afgesloten en er in alle rust op terug kunnen kijken hebben we de scholen gevraagd naar hun gouden tip. In bijlage VII is het hele overzicht opgenomen. Hier enkele highlights:

Tijdsduur

- Heb een lange adem en durf.
- Onderschat het niet in tijd en communicatie. 'Achteraf, als ik meer in proces had geïnvesteerd was het sneller gegaan en houd je ook enthousiasme vast. Focus en tempo. Nu ook veel frustratie door oponthoud en vertraging door strubbelingen.'
- Realiseer je dat het heel veel tijd gaat kosten, zowel de procestijd als de nodige tijdinzet (gemiddeld zeker 2 uur per week).

Weerstand

- Hoor de weerstand aan en laat die vervolgens voor wat die is. Ga gewoon door. De weerstand verdwijnt vanzelf omdat kinderen het zo leuk vinden. Laat ouders maar langsrijden, dan zien ze het vanzelf.
- Vooraf heel expliciet stellen: we gaan het alleen doen bij voldoende draagvlak. Duidelijkheid van mensen eisen om zich te committeren in het begin is heel prettig in vervolg: je kunt mensen erop aanspreken en verantwoordelijkheid delen.

Afspraken

- Omkader je plannen goed. Afspraken over taakverdeling. Niet alles zelf willen doen, ook uitbesteden. Tijd besteden aan draagvlak. Plannen is één, vanuit proces kan blijken dat het niet werkt.

- Zorg voor duidelijke procesbegeleiding, laat je bijstaan door goede partners in de diverse fasen. Goede regie op financiën. Kundige mensen in de uitvoering. Plantjes bestellen is nog een lastig verhaal. Goede plantenlijst is belangrijk.

Goede voorbereiding

- Organiseer een studiedag voor het hele team. Goed om samen ideeën, voors en tegens op een rijtje te zetten.
- Ga bij andere groene schoolpleinen kijken en vraag wat wel/niet werkt. Vraag ervaringen uit de praktijk.
- Volg een cursus fondsenwerving. En blijf zelf enthousiast, vind anderen die ervoor willen gaan.
- Vroegtijdig met gemeente in gesprek gaan voor subsidie. Voor uitstraling in de wijk, niet bang zijn om plein openbaar te stellen, daarnaast is wel toezicht (camera's helpen) belangrijk.
- Maak keuzes: je kunt niet alles

Praktisch

- Eerst onder de grond kijken (riolering, troep etc.), dan pas erboven.
- Water- en zandbeleving op het groene speelplein is echt een toevoeging!
- Vergeet praktische zaken en kosten niet: heb je gedacht aan afvoeren zand/puin etc.?
- Denk goed na over tuingereedschap en tijdsplanning. De tuin / schoolplein zal opgenomen moeten worden in het taakbeleid en er zal geld gereserveerd moeten worden voor extra gereedschap en tuinslangen ed.
- Kies voor sterke planten. Liever wat minder en dan wat groter.

Van de scholen die de digitale enquête hebben ingevuld zeggen op drie scholen na alle scholen dat ze natuureducatieve elementen hebben toegevoegd. De term wordt echter op diverse manieren geïnterpreteerd. Doordat de meeste spelelementen van natuurlijke materialen zijn gemaakt zijn er scholen die alles daaronder laten vallen en er zijn scholen die juist heel selectief zijn en die alleen de elementen die echt zo bedoeld zijn en bijvoorbeeld in de les worden gebruikt die titel meegeven. Het insectenhotel en/of bijenhotel wordt het vaakst genoemd.

4.4 Communicatie

I. Algemeen

In het algemeen is men zeer tevreden over de informatieverstrekking. Van de respondenten antwoordt 30% op deze vraag en zij zijn vol lof. Termen die genoemd worden zijn goed, prima, uitmuntend, korte lijntjes, helder en duidelijk, adequaat. Vervolgens is specifiek naar een aantal onderdelen gevraagd zoals de website en of men geabonneerd was op de nieuwsbrief en deelnam aan de Facebookpagina.

Alle scholen geven aan positief te zijn over de website. Een enkeling maakt de kanttekening dat deze vooral interessant is in het begin en minder van nut is als je eenmaal begonnen bent. Maar men vindt hem nuttig, inspirerend, informatief en de gebruikers zijn blij met het stappenplan.

Slechts 9% (7 scholen) geeft aan deel te nemen aan de Facebookpagina. 61% doet dat niet. De overige scholen hebben het of niet ingevuld (23%) of de respondent weet het niet (3%). Een veel

groter aandeel van de respondenten is geabonneerd op de nieuwsbrief, te weten 48%. 24% ontvangt de nieuwsbrief niet en ook hier zijn er respondenten die het niet hebben ingevuld 21% of het niet (zeker) weten 7%.

II. Bordje

51% (38 scholen) van de respondenten geeft aan het emailen bordje te hebben ontvangen. 25% heeft het nog niet gekregen en 24% geeft geen antwoord op die vraag.

18 van de 38 scholen die het bordje hebben ontvangen heeft het bordje ook daadwerkelijk opgehangen. 13 van de 38 scholen hebben het nog niet opgehangen. Redenen die hiervoor genoemd worden zijn:

- 'Ik moet de boormachine nog een keer meenemen'.
- Ik hang nooit bordjes op.
- Nog niet.
- Pas laat gekregen en niet aan toegekomen.
- Nog niet gedaan, nog geen gelegenheid.
- Hangt tijdelijk in vitrine, nog discussie waar hij moet komen.
- We hebben het bordje nog niet opgehangen.
- Weet niet waar, zie er de meerwaarde niet van in, kan ook stuk, hoeft niet perse een bordje.
- Moet nog gebeuren. Maar ligt klaar.
- Doen we bij de opening.
- Moet nog.

III. Website www.groeneschoolpleinen.nl

Het ontwikkelen van de website heeft veel tijd gekost van zowel de programmamanager als de medewerker communicatie. Overigens geldt dat ook bij andere programma's in de beginfase. Bij alle communicatiemiddelen is steeds de vraag wie er baat bij hebben. Zo bevat de huidige website groeneschoolpleinen.nl informatie die landelijk voor veel spelers interessant kan zijn (stappenplan; ideeën, acties en valkuilen per stap; criteria; onderhoudsplan; onderzoeken etc.), maar de website is primair bedoeld voor scholen in de regio die overwegen een aanvraag te doen en voor ontwerpers/hoveniers die voor die scholen een ontwerp willen maken en realiseren. Overigens is bewust gekozen voor een aparte website en niet een site onder de site van Fonds 1818, opdat alle geïnteresseerden in het land toegang zouden hebben tot de informatie.

Uit het gebruik van de website groeneschoolpleinen.nl blijkt dat de website goed is bezocht. Sinds 10 juli 2013 is de website 37.928 keer bezocht, waarvan 25.778 door unieke bezoekers.

Op de pagina home/projecten kan de bezoeker kijken bij de scholen waar een groen schoolplein is gerealiseerd. Hier worden de feiten (ontwerper, adres, website, etc gegeven) plus een algemene beschrijving en beeldmateriaal gegeven. De pagina projecten had sinds 10 juli 2013 3.548 bezoekers (9,35 % van totaal) waarvan 2.148 uniek (8,33 % van totaal). Bezoekers gingen naar de pagina's van 167 scholen. De website en de pagina's van de scholen worden dus goed bezocht.

Scholen met	
00-10 unieke bezoekers:	13 scholen
11-20 unieke bezoekers:	85 scholen
21-30 unieke bezoekers:	36 scholen
31-40 unieke bezoekers:	10 scholen
41-50 unieke bezoekers:	8 scholen
51-60 unieke bezoekers:	2 scholen
61-70 unieke bezoekers:	2 scholen
71-80 unieke bezoekers:	1 school
81-90 unieke bezoekers:	1 school
(84 Montessorischool Wassenaar)	

In het arrangement groeneschoolpleinen dat samen met NME Leiden en de gemeente Leiden is uitgevoerd is een eigen website ontwikkeld: www.onsgroeneschoolplein.nl. Als je beide websites vergelijkt dan is de website groeneschoolpleinen meer voor de scholen die willen starten en ideeën willen opdoen en een aanvraag willen doen. Het lijkt er op dat men daarna niet meer terugkomt. De website onsgroeneschoolplein is meer bedoeld voor de scholen die al een groen schoolplein hebben. Daar is meer informatie te vinden over het gebruik, de beleef- en onderhoudskalender, activiteiten etc. Op de vraag of de beide websites moeten blijven bestaan en of het fonds de eigen website in de lucht moet houden is geen eenduidig antwoord gekomen. Een paar opmerkingen hierover:

- Zorg dat de informatie bij elkaar komt, zodat gebruikers er gemakkelijk toegang toe hebben. Waar het staat en wie het beheert is minder relevant.
- Als er twee websites blijven bestaan zorg dan voor goede verwijzingen.
- Als je het programma stopt als fonds zorg dan dat de informatie beschikbaar blijft. Dat kan door de website nog een paar jaar in leven te houden of door de website te combineren met onsgroeneschoolplein.
- Groeneschoolpleinen.nl is een onafhankelijke website vanuit het fonds. De onafhankelijkheid en daarmee betrouwbaarheid van informatie is waardevol.
- De aanvraagprocedure bij het fonds verloopt nu via de website groeneschoolpleinen.nl. Er zijn bij dit programma andere criteria en dat maakt de aanvraagprocedure ook specifiek. Als de aanvraagmogelijkheid blijft, dan is het wenselijk dat de huidige procedure ook blijft bestaan.
- De huidige website biedt de mogelijkheid om verband te houden met de nieuwsbrief en Facebookpagina. Zo houd je de mogelijkheid om met deze groep scholen te blijven communiceren. Als je dat stopt ben je het contact kwijt.

Huidige situatie

www.groeneschoolpleinen.nl

- Stappenplan voor ontwikkelen GSP
- Inspiratie en informatie voor scholen (voorbeelden van 174 scholen)
- Inspiratie en informatie voor ontwerpers en hoveniers
- Aanvraagprocedure
- Onderhoudswerkshops
- Nieuwsbrief
- *Van Fonds1818*

www.onsgroeneschoolplein.nl

- Belevingsgerichte lesopdrachten
- Beleef- en beheerkalender
- Nieuwsbrief
- *Van: NMC Den Haag, NME Leiden en Elementree. Beheerd door Elementree*

De beide websites vervullen een heel andere rol: groeneschoolpleinen is voor ontwerp en het opstarten van een groen schoolplein. De website biedt een helder stappenplan, inspiratie, informatie en de aanvraagprocedure bij Fonds 1818. De website onsgroeneschoolplein is voor scholen die al een groen schoolplein hebben. Zij vinden op de website lesmaterialen en informatie over onderhoud (beleef- en beheerkalender).

Er zijn landelijk ook andere websites zoals

- www.rotterdam.nl/groeneschoolpleinen (afgerond project van 12 groene schoolpleinen met informatie en brochure).
- <http://www.groenspeleninzeeland.nl/scholenkinderopvang/waaromeengroeneschoolplein/>: informatievoorziening en verwijzingen.
- diverse sites van aanbieders.

De website groeneschoolpleinen is regionaal en landelijk de website die het beste inzicht geeft in de mogelijkheden van een groen schoolplein, inclusief, ideeën, acties en valkuilen en stappenplan en de mogelijkheid om voorbeelden te bekijken bij 174 scholen. De website wordt goed bezocht (ca 26.000 unieke bezoekers/jaar). Dit pleit ervoor de website in de lucht te houden. (1) De verwijzing naar lesmaterialen en naar de beleef- en beheerkalender op onsgroeneschoolplein kan versterkt worden. (2) de verwijzing naar relevante artikelen en literatuur kan versterkt worden

Vanuit de gedachte dat het fonds aanvragen wil blijven honoreren (als programma of losstaand) is het logisch om de aanvraagprocedure met eigen criteria overeind te houden. Dan is het ook logisch om

de website, de nieuwsbrief en de Facebookpagina nog zeker een tijd in de lucht te houden. Dit is zowel voor de scholen in de regio als geïnteresseerden landelijk van belang.

IV. Informatiebijeenkomsten

De informatiebijeenkomsten werden erg gewaardeerd. De bijeenkomsten zijn per regio geëvalueerd. In de eerste regio Leiden e.o. waren er vooral veel vragen aangaande veiligheid en vandalisme. In de laatste regio Zoetermeer/Delft e.o. waren deze punten niet meer aan de orde en waren er vooral praktische vragen over fondsenwerving, ontwerpers, onderhoud e.d. Respondenten gaven ook aan ook al naar voorbeelden in de omgeving te hebben gekeken voordat ze naar de informatiebijeenkomst gingen. Ze waren steeds beter voorbereid.

4.5 Intern Fonds 1818

I. Beleid

Het programma Groene Schoolpleinen is eind 2009 (Zie bijlage II beleid) met een korte notitie van 1,5 A4, in de stijgers gezet. In de notitie is aangegeven dat groene schoolterreinen [wat toen de gebruikte term was] belangrijk zijn vanwege (a) *'kinderen van jongens af aan in contact brengen met de natuur en (b) op veel plaatsen groen te behouden of te creëren. Groen is gezond voor dieren (stepping stones), maar ook voor mensen'*.

Het plan was nog in een pioniersfase en daarom is besloten om nader te verkennen wat de behoeftes en mogelijkheden zijn en met welk partners samengewerkt kan worden. Hiertoe is door bureau De Groene Zaak (Astrid van Heezik) eind 2009 een veldonderzoek uitgevoerd.

Op basis van het veldonderzoek Groene Schoolterreinen (januari 2010) heeft Astrid een projectplan gemaakt. Op basis van het projectplan heeft Carien een notitie voor het projectenoverleg van 12 januari 2010 gemaakt (2,5 A4).

- In de notitie wordt een bijdrage van €20.000 per school genoemd met een extra €5.000 bij openstelling voor de wijk. Deze bedragen zijn gelijk gebleven maar later iets anders ingevuld (max €3.000 voor start en maximaal €25.000 voor het totaal [inclusief de 3.000 van de start]).
- In de notitie is aangegeven dat het fonds op zoek gaat naar collega financieringspartners, met als motivatie: *'De klankbordgroep vindt dat scholen niet verplicht moeten worden een financiële eigen bijdrage te doen. Wel adviseren zij een inspanningsverplichting te vragen.'* De gesprekken met de beoogde financiële partners hebben niet geleid tot samenwerking, waarop het fonds besloten heeft om het dan maar alleen te realiseren. Overigens heeft het Rabobank Wensenfonds voor de regio Leiden, Leiderdorp en Oegstgeest wel voor scholen individueel enkele keren meegedaan.

In het definitief projectplan (2 februari 2010) is een aanpak uitgewerkt waarbij het werkgebied van het fonds is verdeeld in vier regio's. Per regio vindt een eigen verkenning plaats met een klankbordgroep van scholen, natuur- en milieuorganisaties, gemeenten en ontwerpers. Begonnen is met het deelgebied Leiden en Bollenstreek om ervaring op te doen.

Gekozen is voor de mogelijkheid van 20 aanvragen in vier regio's (4 regio's 20 x €25.000). Er was de nodige twijfel of er wel voldoende aanvragen zouden komen en of scholen dit zelf wel zouden willen. Bij aanvang is nog besproken of je 80 scholen €25.000 zou moeten geven of 20 scholen €100.000. Om

er voor te zorgen dat de scholen niet mee zouden gaan doen aan iets van het fonds, maar dat zij echt zelf een groen schoolplein wilden realiseren is gekozen om scholen een bijdrage te geven van maximaal €25.000.

II. Intern beheer

Uit de interne gesprekken komt naar voren dat het programma zich organisch heeft ontwikkeld: *organisch lerend programmamanagement*. Dit wordt vooral als een kracht gezien, waardoor meebewogen kon worden met de behoeftes en mogelijkheden van de scholen en ook aanvullingen zijn gerealiseerd om het programma optimaal te laten functioneren voor de doelgroep scholen.

Daar staat tegenover dat alle werkzaamheden bij de programmamanager lagen. Het enige deel waar externe ondersteuning is ingezet, is met de inzet van Bureau De Groene Zaak (Astrid van Heezik) dat is ingehuurd voor de verkenning; planvorming; organiseren van de kennis- & inspiratie- bijeenkomsten en het huidige workshoptraject voor een beheer- en beleefagenda.

Het programma is geleidelijk gegroeid tot een omvang die vooraf niet was voorzien. In het beheer van de informatie is daarom begonnen met een Excelsheet per regio. Dit is nog steeds het systeem waarin alles wordt bijgehouden (NAW-gegevens, donatie, inhoudelijke informatie, contactmomenten, verantwoording e.d.). Dit geeft in een oogopslag een beeld waar welke aanvrager staat. De Excelsheet wordt door de programmamanager bijgehouden. Dit heeft relatief veel tijd gekost van de programmamanager en er is geen koppeling met bijvoorbeeld het adressenbestand. Voor een dergelijke programma zou een database-programma waar iedereen bij kan (programmanager, programmateam, administratie, communicatie) veel tijdswinst op kunnen leveren.

Het programma is geleidelijk gegroeid van 4 regio's met 20 aanvragen per regio naar 187 aanvragen die als basis diende voor dit onderzoek (inmiddels zijn meer dan 200 aanvragen gehonoreerd). Programmamanager en directeur geven mondeling aan dat dit wel steeds met een bewuste keuze is gedaan. Ook zou het bestuur in deze ontwikkeling meegenomen zijn. Het feit dat het programma succesvol was zowel in kwantiteit als in de verwachte kwaliteit, als in de brede maatschappelijke waardering, was voldoende aanleiding om door te gaan met het programma. Het is ook kenmerkend voor het fonds dat in staat is om flexibel om te gaan met een situatie die zich voordoet.

Enkele scholen in achterstandswijken hebben vanuit het fonds nog een extra begeleiding aangeboden gekregen, toen bleek dat zij alleen het proces van het groen schoolplein niet konden voltooien. De veelheid van vraagstukken bij deze scholen maakte het dat een groen schoolplein niet de eerste prioriteit wordt. Met de begeleiding is het wel gelukt dat de groene schoolpleinen zijn gerealiseerd.

Het programma heeft drie extra projecten gehad.

1. Het arrangement in Leiden (zie ook §4.1.1). Het arrangement is met veel compromissen tot stand gekomen en het leidde ertoe dat het fonds minder goed zijn eigen criteria c.q. flexibiliteit kon hanteren.
2. de ontwikkeling van een game voor groene schoolpleinen. In deze projecten was het fonds niet alleen programmamanager en donateur maar ook ontwikkelaar. De game heeft niet geleid tot een versterking van het groene schoolpleinen programma.

3. Het fonds/ het programma is gevraagd om samen te werken met een consortium van onderzoekers die zich richten op de effecten van groene schoolpleinen, en in bredere zin de effecten van natuur- en milieueducatie op basisscholen. In het consortium zijn wetenschappers vanuit de Universiteiten van Leiden, Groningen en de VU betrokken. Het fonds heeft de onderzoeken niet financieel ondersteund, maar is wel betrokken in de klankbordgroep (zie ook bijlage I onderzoeksberaad NME).

Zeker de eerste twee projecten kenden hun eigen dynamiek waar veel tijd mee was gemoeid.

III. Tijdsbesteding intern

De programmamanager schat zelf in dat zij van eind 2009 tot begin 2014 zo'n 250 dagen aan het programma heeft besteed (71 dagen voor aanvragen en contacten scholen; 50 dagen pr& communicatie; 40 dagen overleg externen; 63 dagen intern voor planvorming, overleg en administratie en 26 dagen overig waaronder onderzoek en arrangement in Leiden). De 71 dagen voor alle schoolcontacten inclusief aanvragen en de ±40 bezoeken voor de openingen komt neer op 2,7 uur per school.

De andere collega's die betrokken zijn bij het programma (Rien als adviseur en Corien voor communicatie) hebben ook de nodige tijd aan het programma besteed: Corien schat haar eigen inzet op 225 dagen. Vooral het eerste jaar met de bijeenkomsten en de website was een forse inzet van communicatie nodig (ca 100 dagen). Rien heeft ca 40 dagen besteed. Zij zijn van mening dat de tijd die door de programmamanager aan de aanvragen, contacten en bezoeken aan scholen is besteed minstens het dubbele is van de 2,7 uur/school. Als onderzoekers delen wij deze waarneming.

De totale tijdsbesteding, exclusief de administratie en directie bedraagt dan 586 dagen (Carien herziene tijdsbesteding: 321 dagen, Corien 225 dagen en Rien 40 dagen). Verdeeld over 187 aanvragen is dat 3,1 dag/aanvraag. Donatie was gemiddeld €17.288,-.

Achteraf gezien was het werk van de programmaleider met alle aanvragen, contactmomenten, externe partners, verantwoording, website, belendende projecten (arrangement en game), pr, bezoeken scholen e.d. te veel om alleen uit te voeren. Zeker naast het reguliere/overige werk van een adviseur. De directeur geeft aan dat hij adviseurs vooral ontwikkelingen in de samenleving wil laten opsporen en te laten kijken hoe het fonds daar een bijdrage aan kan leveren. Het uitvoerende werk moet zoveel mogelijk uitbesteed worden. Vanuit die filosofie had achteraf gezien (op voorhand was niet duidelijk dat het programma zo groot zou worden) eerder en meer uitbesteed moeten zijn. Het lijkt dat het de effectiviteit ten goede was gekomen als zij een personal assistent had gehad of dat zij geheel was vrijgemaakt voor het programma. Hierbij is aangegeven dat het een waarde heeft als dat iemand zou zijn binnen het fonds, die begrijpt hoe het intern reilt en zeilt.

IV. Financieel

In de beleidsnotitie uit 2009 werd uitgegaan van vier regio's met een besteding van €500.000 per regio. Na een discussie of het enkele grote donaties van €100.000/plein zouden moeten worden of meerdere kleine donaties die nog steeds wel van voldoende omvang waren om scholen enthousiast te krijgen (€25.000/plein) is gekozen voor de laatste variant. Het totale budget kwam daarmee op €2.000.000.

Bij de onderzoeksgroep is nu gemiddeld €17.288 toegekend, uiteindelijk zal de gemiddelde donatie per school ergens rond de €20.000 of iets meer liggen. Veel scholen hebben de maximale donatie gekregen. Bij de scholen in de onderzoeksgroep bleek dat zij 2,16 x de donatie besteed hebben aan hun groene schoolplein en dus minimaal 1,2 maal de donatie elders hebben gevonden.

Er vanuit gaande dat nagenoeg alle scholen na een eerste aanvraag voor het ontwerp ook een plein aanleggen en dat de gemiddelde donatie rond de €20.000 ligt zou de investering van Fonds 1818 met 187 pleinen zo'n 3,7 miljoen bedragen. De totale maatschappelijke investering is met een factor 2,16 dan zo'n 8 miljoen. Aanvullend heeft het fonds nog geïnvesteerd in overige programmaonderdelen zoals veldonderzoek, informatiebijeenkomsten, communicatiemiddelen, onderzoek, onderhouds-workshops, acties, extra begeleiding van enkele achterstandsscholen en deze evaluatie. De totale investering van Fonds 1818 zal daarmee uitkomen op ca 4 miljoen tot nu toe (het aantal scholen neemt nog steeds toe).

V. Communicatie

Een programma-aanpak vergt actieve communicatie vanuit het fonds. Vooral in de beginfase is veel tijd nodig voor:

Communicatie stappen	Invulling bij programma Groene Schoolpleinen
1. verkennen behoeften en bestaande initiatieven	een kortdurend –twee maanden- extern uitgevoerd veldonderzoek
2. gesprekken met partijen (mogelijke aanvragers, beleid, partners e.d.)	
3. opzetten programmaplan met aanvraagprocedure en eigen criteria	
4. ontwikkelen communicatieplan	
5. ontwikkelen website en informatiemateriaal	
6. starten Facebookgroep	
7. organiseren informatiebijeenkomsten	vier regio's zijn geselecteerd en die zijn estafettegewijs benaderd met eigen informatiebijeenkomsten. Deze aanpak heeft daar goed gewerkt.
8. onderhouden informatie o.a. met voorbeelden op website	
9. algemene pr en communicatie	

4.6 Gesprekken derden

Naast gesprekken met de scholen zijn ook gesprekken gevoerd met anderen die betrokken zijn bij groene schoolpleinen. Dit zijn bijvoorbeeld beleidsmakers, partners in het arrangement in Leiden, uitvoerders (Astrid van Heezik, Springzaad en Elementree) en onderzoekers. En intern binnen Fonds 1818 zijn gesprekken gevoerd met de directeur en betrokken medewerkers. Hieronder zijn de uitkomsten van de gesprekken gebundeld weergegeven. In bijlage I zijn de gespreksverslagen opgenomen.

I. typering van de rol van het fonds

- Fonds 1818 volgt op goede manieren de trends en tendensen, beter dan andere fondsen. Zij dragen ook bij met bijeenkomsten, trainingen etc. Het fonds is goed bereikbaar. Zij doen meer mee dan andere fondsen. Doordat het fonds de trends en tendensen goed volgt was het ook in staat om te zien dat groene schoolpleinen een groeiende behoefte was. "De grond was rijp". Het fonds heeft niet alleen naar Springzaad, Woutertje Pieterse school en NME geluisterd, maar is ook zelf te rade gegaan bij o.a. het ministerie van LNV om te horen wat er al gebeurde aan programma's en wat er al aan kennis was.
- Het fonds is onafhankelijk, dat is van grote waarde in een programma als dit. Aanvragers vinden het prettig dat ze het fonds om steun of tips kunnen vragen, zonder dat het fonds een belang heeft. Bij scholen komen zoveel aanbiedingen binnen dat ze niet meer weten wat goed is en wat niet. Ze konden het fonds nu om advies vragen.

II. programma's en projecten

- Overheden stappen af van projectsubsidies en kiezen meer voor programma's. Hierdoor ontstaat blijvende betrokkenheid en kunnen indieners langjarig commitment laten zien. Ook andere partners en cofinanciering zijn met programma's beter aan te trekken. Samenwerken betekent vaak wel compromissen sluiten.
- Als fonds kan je zelf criteria bepalen en kijken waaraan je doneert. Daardoor kan je als startmotor/katalysator veel bereiken, in programma's nog meer dan in losse projecten. Gebruik daarbij nog de bestaande expertise die er is en je bereikt nog meer. *"Wil je snel gaan doe het alleen; wil je ver gaan doe het samen."* [oud Afrikaans spreekwoord]
- Samenwerking binnen programma's ligt voor de hand. Maar samenwerking kan ook vertragend werken en kan leiden tot het opgeven van een deel van de eigen doelen [zie het arrangement]. Als je continuïteit en gebruik nastreeft dan ligt samenwerking wel voor de hand.
- Als je als fonds programma's oppakt, denk dan aan programma's onder de noemer 'grip op een duurzame leefstijl' (Van Raaij).
- Programma's brengen met zich mee dat je ook contacten moet onderhouden met andere spelers, landelijke partijen, wetenschap etc. en dat je als fonds ook voor een deel expert wordt. Hier gaat veel tijd in zitten. Daar waar het voor de aanvragers van donaties zinvol is, is het de moeite waard. Indien het leidt tot een overlegcircuit, dan schiet het zijn doel voorbij.

III. programmamanagement

- In het programma Groene Schoolpleinen heeft het fonds een 'organisch lerend programmamanagement' laten zien. Criteria zijn gaandeweg herijkt, de kennis/inspiratiebijeenkomsten zijn erbij gekomen, het aantal scholen en dus het budget is gegroeid, het beleef- en onderhoudsprogramma toegevoegd etc. In de gesprekken wordt deze 'doelgerichte flexibiliteit' als sterk punt door bijna iedereen genoemd. Er is goed geluisterd naar de behoeftes van gebruikers. De vraag is of andere partijen het wel zo zouden kunnen doen. Het is iets om jaloers op te zijn.
- Het was een goede mix van een punt aan de horizon; concrete aanpak, eisen en luisteren naar de scholen en experts.
- De aanpak om met een koepel van spelers samen te werken leidde ertoe dat in regio Leiden men meteen mee wilde doen. Dat was beter dan met één partij samenwerken. Achteraf is dit een

'super-aanpak' gebleken. Voor nieuwe programma's wordt sterk aan bevolen dit ook zo te starten en met de partijen en boogde aanvragers te komen tot een wenselijk en werkbaar programma

IV. waaraan doneer je: voor realisatie of voor gebruik?

- Bijzonder aan Fonds 1818 is dat het fonds in het programma Groene Schoolpleinen niet alleen heeft gekeken naar ontwerp en realisatie (zoals door de meeste fondsen gebeurt), maar ook naar educatie, gebruik, onderhoud en leren. Dat is redelijk uniek en mogelijk ook wel de reden van het grote succes dat het programma nu is. Het is meer dan alleen verfraaide schoolpleinen.

V. cofinanciering

- Het is de vraag in welke mate cofinanciering een criterium moet zijn. In dit programma is het niet als eis vooraf gesteld maar is er gemiddeld wel 50% cofinanciering ontstaan. Een eis van cofinanciering kan leiden tot meer betrokkenheid van de aanvrager en tot meer partners. Maar het kan ook vertragend werken of zelfs tot afstel leiden omdat deelnemers ontmoedigd raken omdat zij niet verwachten het benodigde bedrag bij elkaar te kunnen krijgen. Nu waren de deelnemers al bezig en waren enthousiast, dan is het veel makkelijker om door te pakken en opzoek te gaan naar cofinanciering om dat ene ook nog te kunnen realiseren. Dan weet je ook waar je energie in steekt.

VI. betrokken blijven of afronden programma?

- Het fonds heeft vanuit het programma betrokken en luisterend gekeken wat werkt en die dingen gedaan die nodig zijn om het programma goed te laten functioneren. Scholen hebben donaties à €3.000 gekregen voor (interactief) ontwerp van de pleinen en €22.000 voor de aanleg. Dit is vervolgens uitgebreid met de mogelijkheid om deel te nemen aan een workshop van 3 dagdelen op de eigen school. Uit de gesprekken komt naar voren dat de scholen nog veel moeten leren hoe om te gaan met het groene schoolplein (beheer, beleven, speelgebruik, educatief gebruik etc). Hieruit komt een behoefte naar voren van regelmatige kennisuitwisseling en ondersteuning. Dat zal niet vanzelf gaan. Bij sommige gemeenten kan een centrum voor natuur- en milieueducatie of een groene organisatie (IVN, KNNV e.d.) ondersteuning bieden. Toch wordt in de gesprekken de behoefte aangegeven om jaarlijks iets te organiseren met kennis en materialen. 'We zitten samen in een leerproces'.

VII. extra's en wensen

- Er zijn enkele dingen aangegeven die als middel ingezet kunnen worden om de continuïteit en de ontwikkeling van de groene schoolpleinen levend te houden:
  - kistje met materialen (loepjes, zoekkaarten etc.);
  - watertonnen (water geven + thema water met de versterking van buurten oppakken)
  - jaarlijkse kennisbijeenkomsten;
  - ondersteunen dat er een buddy per school komt waar het tuin team te rade kan gaan
  - IVN training natuurouders voor leden tuinteam;
  - moestuin bakken voor scholen zonder moestuin of voor scholen die niet hebben gedaan/ mee kunnen doen met het groene schoolplein;
  - je ziet dat er bij scholen, maar ook bij BSO's en NSO's behoefte is aan kleine dingen dichtbij. Dus ook voor scholen zonder groen schoolplein. Via groen-doet-goed vind je vele mogelijkheden. Je kan een concept als GSP versterken met herfststruzakjes, zaden etc.;

- het GSP is ook een vertrekpunt om de omgeving te leren kennen. vervoer is daarin een probleem. Dit mogelijk maken is een blijvende wens.

VIII. Continuïteit en borging

Een lastig punt blijft dat als je een enthousiast iemand hebt en die vertrekt dat het hele verhaal dan in elkaar kan storten (en wellicht elders weer opbloeit waar die persoon naar toe gaat). Zorg voor kwaliteit en borging dat het blijvend is.

Advies aan de NME-diensten en de scholen om jaarlijks wat te blijven doen met de groene schoolpleinen. Blijf het prikkelen (kennis, geven van kleine dingen, educatie, thema's etc.).

IX. Blijvende persoonlijke betrokkenheid

Van belang is vooral dat de experts en ambassadeurs hun verhaal vertellen. Er is geen blauwdruk dus het persoonlijke verhaal moet verteld worden. Een 'buddy-systeem' zou goed zijn voor starters. Als school wil je weten hoe het echt is. Heldere best practices kunnen daarin ook helpen. Indien een organisatie zoals een NME centrum betrokken is geweest bij meerdere schoolpleinen dan kan die ook goed helpen. En ook ontwerpers en hoveniers kunnen daarin een rol spelen, maar zij zijn niet onafhankelijk.

Blijvende betrokkenheid vanuit de school bij hun groene schoolplein is lastig, zeker op lastige locaties als in de Schilderswijk in Den Haag. Maar ook bij groene schoolpleinen die tot stand zijn gekomen zonder dat er echt betrokkenheid van ouders, buurt en leerlingen was. Hoe kan je hen blijven prikkelen? Dit verschilt per school, maar het zal duidelijk zijn dat het bij een school met veel groen, veel budget en actieve ouders makkelijker te realiseren is.

5. CONCLUSIES

Hoofdconclusie: De programmatische aanpak van het programma groene schoolpleinen heeft goed gewerkt.

De belangrijkste conclusie is dat het programma Groene Schoolpleinen een zeer geslaagd programma is geweest. De scholen zijn heel enthousiast, betrokken en trots op hun groene schoolplein. De leerlingen spelen meer en op meer verschillende manieren dan voorheen. De betrokkenheid van ouders was op veel scholen groot, waardoor de band tussen ouder en school ook is versterkt. De scholen in het werkgebied van Fonds 1818 hebben met hun groene schoolplein een draai naar groen gemaakt.

Door de programmatische aanpak kon een ontwikkeling die bij aanvang nog kleinschalig was, heel gericht worden vergroot. Niet alleen zijn er veel donaties toegekend (groot bereik), ook is er kennis en ervaring ontwikkeld waar men regionaal en landelijk mee verder kan.

Onderstaand 21 conclusies gespecificeerd per thema.

Marian Kathmann

Ik ben er heel trots op. Het is een visitekaartje van de scholen

Tarsy Lössbroek

Dit heeft meer effect dan een school die zegt 'gij zult leren wat een lieveheersbeestje is'

Henk-Jan Glasbergen De Duinroos, Katwijk

Tot we hiermee aan de slag gingen had ik nooit van Groene Schoolpleinen gehoord. Maar zonder Fonds 1818 hadden we niet zo'n mooi groen plein gehad. Dat had ik niet willen missen!

5.1 Realisatie doelen

Conclusie 1: Aantal groene schoolpleinen met donatie 2,5x het oorspronkelijk beoogde aantal.

Kwantitatief is de doelstelling ruimschoots gehaald. De in eerste instantie beoogde deelname van 4 regio x 20 scholen = 80 scholen is vergaand overtroffen. Met 187 deelnemende scholen in dit onderzoek en inmiddels al ca 200 scholen is 2,5 maal het beoogde aantal scholen bereikt. Met ca 200 scholen van de ca 400 (of ca 460 inclusief speciaal onderwijs) is een bereik van ca 50% gerealiseerd.

Conclusie 2: Programmadoel natuurbeleving is significant vergroot

Het programmadoel van meer natuurbeleving op de scholen is bereikt. De stelling van een van de geïnterviewden 'als de mensen niet naar de natuur komen dan moet de natuur maar naar de mensen komen', lijkt te werken. Bijna alle scholen van de onderzoeksgroep van 76 scholen geeft aan dat de leerlingen anders spelen en dat het groene schoolplein aanleiding geeft om meer met groen te doen. Zowel bij het formeel leren als het informeel leren lijkt de natuurbeleving toe te nemen. De koppeling met het formeel leren staat echter nog in de kinderschoenen. Vooral bij de moestuinen werkt dit goed.

Conclusie 3: Groen schoolplein als buitenlokaal nog niet veel ontwikkeld.

Het beeld dat een groen schoolplein niet alleen een groene speelomgeving is maar dat het ook een groene leeromgeving is, moet genuanceerd worden: het formeel op het plein leren blijkt in de praktijk lastig. De verschillende groepen maken op wisselende tijden gebruik van het plein voor de pauzes om

te spelen. Daardoor is de druk op het plein groot en is er weinig rust om het plein als 'buitenlokaal' te gebruiken. Scholen waar dit wel lukt is als ze een specifieke plek daarvoor hebben ingericht (leerkring; hoek of zelfs op het dak) of waar vanzelf al voldoende ruimte aanwezig is. Als een school een buitenlokaal wil dan zal dat expliciet in het ontwerp een plek moeten krijgen.

Conclusie 4: Programmadoel betrokkenheid levert een wisselend beeld op.

Of het programmadoel van betrokkenheid leerlingen, ouders, buurt, docenten en management is bereikt kan niet eenduidig worden beantwoord. Bij sommige scholen is het groene schoolplein aanleiding geweest voor een verandering die iedereen aangaat. Bij andere scholen is het groene schoolplein een losstaand project met minimale verbinding vanuit ouders, docenten of buurt. Wel zijn de leerlingen bij nagenoeg alle scholen betrokken geweest bij het ontwerp van het groene schoolplein. Overigens is daarbij opgemerkt dat een aantal ontwerpers een dominante invloed hebben gehad op het uiteindelijk ontwerp en dat je als school alert moet zijn dat het ontwerp wordt zoals je als school en betrokkenen wil. Een voorzichtige conclusie kan zijn dat bij scholen waar de betrokkenheid van management, docenten, ouders en kinderen groot is, daar ook het succes van het groene schoolplein groter is. Dit is een waarneming op basis van de gevoerde gesprekken.

Conclusie 5: betrokkenheid docenten bescheiden

In aanvulling op conclusie 4 viel het in het onderzoek op dat de betrokkenheid van docenten meestal laag is. Er zijn enkele scholen waar een grote groep leerkrachten het groen schoolplein hebben omarmd (anders spelen, kinderen rustiger in de klas, divers gebruik etc.), maar bij het merendeel van de scholen blijkt dat er slechts enkele leerkrachten actief betrokken zijn. Dit zijn ook de meesters en juffen die echt iets met de moestuin, het onderhoud of buitenlessen doen. Hier ligt een potentieel risico voor de school (onderhoud en betrokkenheid) en mogelijk ook een gemiste kans (gebruik van het plein als leeromgeving). In elk geval is het een ontwikkelpunt voor de scholen.

5.2 Financieel

Conclusie 6: De hoogte van de donatie was een impuls voor deelname én om vervolgens zelf gemiddeld een gelijk bedrag te zoeken.

Veel scholen (78%) waren getriggerd door de mogelijke donatie van maximaal €25.000. Dit was voor ouders en directies aanleiding om verder te kijken naar de mogelijkheid van een groen schoolplein. Bij een lager bedrag was de deelname mogelijk kleiner geweest, in elk geval bij de startende groep scholen (daarna zijn de verhalen van een groen schoolplein een eigen positieve werking gaan krijgen). Over het algemeen was de verwachting dat het bedrag voldoende zou zijn om een groen schoolplein te ontwerpen en aan te leggen. Wanneer scholen erachter kwamen dat de kosten hoger zouden zijn, is dat in bijna alle gevallen aanleiding geweest om extra financiering te zoeken en acties te starten. 80% van de scholen heeft meer dan het donatiebedrag geïnvesteerd. De gemiddelde kosten van een groen schoolplein bedroegen bij de onderzoeksgroep €49.924. De ca 100% cofinanciering is een indicatie van de maatschappelijke meerwaarde die zichtbaar in de groene schoolpleinen wordt gezien. De meeste cofinanciering komt van de school of het schoolbestuur zelf (18%; 1x zelfs €60.000), van de ouders (9%; 1x zelfs €45.000) en van fondsen (7%). De bijdragen van de gemeenten (7%) is sterk verschillend, in vijf van de zes gevallen heeft de gemeente géén bijdrage geleverd.

Annemarie Meester
Korte Vliet, Leiden

Het groene schoolplein heeft echt verbindend gewerkt bij ons op school.

Ivonne Keepers
St. Josephschool, Leiden

De betrokkenheid van leerlingen is echt leuk om te zien. Samen doen, dat is echt

Elly Vliet Vlieland
De Regenboog, Noordwijkerhout

Het is nu echt een levendig speelplein. Kinderen, maar ook volwassenen zijn bewuster met natuur bezig. Dat is de crux, heb ik gemerkt.

5.3 Planning, realisatie en gebruik

Conclusie 7: Een kwart van de scholen had een vertraging ten opzichte van het stappenplan tot een half jaar. Vooral financiering, het betrekken van mensen en seizoensinvloeden werkten vertragend.

Bij ongeveer een kwart van de scholen heeft het ontwerp en de realisatie langer geduurd dan voorzien in het stappenplan. De uitloop was meestal een paar maanden tot een half jaar. Een gemiddelde school gebruikte 1,5 tot 2 jaar voor het gehele proces tot aan de opening van het groene schoolplein. In de planning speelden de reguliere kalender van scholen met de ingrijpende vakantie momenten een belangrijke rol. Tegenvallers waren de duurdere ontwerpen en het (moeten) zoeken naar overige financiering; offertes; seizoensinvloed waardoor de tuin niet aangelegd kon worden; tegenvallers bij beplanting en vergunningen. Maar vooral het betrekken van alle spelers en het zoeken naar extra financiering was tijdrovend.

Conclusie 8: Kinderen en ouders zijn bijna altijd betrokken. Buurt is lastig

De kinderen zijn in bijna alle gevallen betrokken bij de totstandkoming van het ontwerp. Er zijn voorbeelden van maquettes door leerlingen, tekenwedstrijden, bezoeken aan bestaande pleinen samen met ouders, sponsoracties, krasboekjes, braderieën etc. Het feit dat Fonds 1818 het betrekken van kinderen en ouders als expliciete eis heeft gesteld bij de aanvraag zal zeker een bijdrage hebben geleverd in de mate waarin dit is gebeurd.

Door de vele acties in het zoeken naar financiering en hulp bij de aanleg (dit laatste waren meestal enkele ouders of een ouder-aannemer e.d.) zijn ouders vaak betrokken. Dit heeft geleid tot draagvlak en acceptatie van kleine ongelukjes of af en toe vieze kleren.

Het betrekken van de buurt blijkt lastig. Dit hangt ook af van de soort buurt. Wel zijn leerlingen met hun acties vaak langs de deuren gegaan. In een enkel geval was er weerstand uit de buurt. De eis om het groene schoolplein open te stellen voor de buurt is op verschillende manieren ingevuld. Soms is het plein altijd open, soms gedurende bepaalde tijden met een sleutelbeheerder. Dit is afhankelijk van de specifieke situatie.

Conclusie 9: Grote betrokkenheid ontwerpers, aannemers en hoveniers

Opvallend is de grote betrokkenheid van de ontwerpers, aannemers en hoveniers. Naast het feit dat zij door de ontwikkeling van de groene schoolpleinen nieuwe business hebben gekregen en dat zij zich hierop hebben kunnen specialiseren (met mogelijk landelijke doorwerking) bleek er vanuit hun kant een groot commitment om de groene schoolpleinen succesvol te maken. De scholen waren over het algemeen zeer tevreden en gaven aan dat de ontwerpers, aannemers en hoveniers veel meer gedaan hadden dan waarvoor ze betaald werden en dat ze ook altijd bereid bleken te zijn om kleine aanpassingen te doen of om onbetaald advies te geven.

Conclusie 10: Hét groene schoolplein bestaat niet, wel zijn er favoriete elementen

Uit de interviews blijkt dat het niet mogelijk is om een eenduidige definitie te geven van een groen schoolplein. Geen plein is hetzelfde. Hoe een groen schoolplein kan worden ingericht hangt ook af van de omgeving en de ruimte van het plein. Als er al naast de school een voetbalveldje ligt, dan kan er een groter deel van het plein groen ingericht worden. Er moet ook ruimte zijn om te voetballen, te rennen, je terug te trekken of de komst van Sinterklaas.

Favoriete elementen die genoemd worden van een groen schoolplein zijn: (1) hoogteverschillen, om te klimmen en te klauteren; (2) amfitheater/ leerkring als leeromgeving en chillplek; (3) waterpomp, duur maar geliefd. Wel vaak vieze kleren; (4) een wilgentunnel/takken, 80-90% heeft hier gebruik van gemaakt; (5) een rioolbuis (6) moestuin. 61% heeft een moestuin.

Conclusie 11: Mate van betrokkenheid bepaalt het succes van het schoolplein.

De betrokkenheid van leerlingen, docenten, management en ouders, blijkt een belangrijke succesfactor voor het slagen van het groene schoolplein. Het gaat er om dat het hún groene schoolplein is. Een plein met enkele moestuinbakken kan erg goed functioneren als de docenten met leerlingen (en ouders) er echt iets mee doen. Omgekeerd kan een volledig groen schoolplein maar een beperkt effect hebben als niemand de kansen gebruikt en er een gevoel ontstaat van 'was dit echt nodig?' In de meeste gevallen lijkt het groene schoolplein echt iets van de school, docenten, leerlingen en ouders te zijn, maar dit kan nog verder groeien. De onderhoudsworkshops helpen de ouders en docenten om actief met het plein aan de slag te gaan. Het geeft hun vertrouwen en inzicht in wat moet en wat kan.

Conclusie 12: Veiligheid is een randvoorwaarde, maar kinderen mogen ook 'leren spelen'

De veiligheid van een groen schoolplein wordt uiteraard belangrijk gevonden. Na de aanleg worden de pleinen altijd gekeurd. Het blijkt dat scholen er wel verschillend mee omgaan. Betrokkenen die we gesproken hebben gaven ook aan dat leerlingen moeten leren spelen met de nieuwe voorzieningen en dat ze de motoriek daartoe moeten ontwikkelen. In veel gevallen vonden de school en de ouders dit alleen maar goed. Kleine ongelukjes worden daarbij als niet bezwaarlijk gezien. Bij grote of veelvuldige ongelukken worden snel aanpassingen verricht. Het is dan belangrijk om actief met de ouders te communiceren.

5.4 Onderhoud

Conclusie 13: Een groen schoolplein leeft!

Het is voor de school en de leerlingen wennen dat de groene speelelementen gemaakt zijn van levende planten of verwerend dood hout. Dat betekent dat je niet zomaar in een wilgentunnel kunt klimmen, dat je planten water moet geven en dat gras op heuvels bij veelvuldig gebruik kapot gelopen wordt (kindererosie). Doordat het gebruik steeds verandert en door het beheer zal het nodig blijven om aanpassingen door te voeren. Een groen schoolplein is nooit klaar.

Conclusie 14: Het onderhoud is meestal geregeld, maar wordt toch ook vaak onderschat. 73% geeft aan dat het 'niet tegenvalt' en 27% heeft er moeite mee of het is niet/slecht geregeld. Reservering van budget en een planmatige aanpak door een onderhoudsteam van ouders en docenten is nodig.

Het onderhoud van het groene schoolplein is een aspect dat bij de start meestal nog geen aandacht krijgt van de scholen. Verderop in het proces wordt meestal rekening gehouden met kleinschalig beheer met de leerlingen (water geven, boomschors terugleggen, vegen, onderhoud moestuin e.d.). Niet in alle gevallen is het grootschaliger beheer geregeld. Scholen die dit wel doen hebben daartoe een eigen budget gereserveerd (ca €2.000/jaar voor de hovenier) en hebben een team van ouders die als natuurouders actief zijn voor beleefactiviteiten en beheer. 73% is zelf niet ontevreden. Een derde van de scholen werkt met de vrijwillige inzet van ouders.

5.5 Communicatie

Conclusie 15: De communicatie met Fonds 1818 wordt als zeer goed aangeduid.

Vooraf de eenvoud, de snelheid en goede contactmogelijkheid met het fonds wordt geroemd. De informatiebijeenkomsten waren zeer nuttig. Aanvraagprocedure: De aanvraagmogelijkheid via de eigen website met specifieke criteria wordt door bijna alle scholen als duidelijk, eenvoudig, toegankelijk en professioneel genoemd. In enkele gevallen zijn er problemen geweest met de aanvraag procedure op de website. Meerdere scholen 'werden er tussentijds uitgegooid'. Maar na contact was dit snel opgelost. Aanvragers zijn positief verrast door de snelle beoordeling en de goede bereikbaarheid van de programmamanager. Andere instrumenten (website, nieuwsbrief, Facebook, bordje) worden gebruikt op het moment dat het voor de school relevant is.

Conclusie 16: scholen hebben behoefte aan praktische voorbeelden (best practices) voor ontwerp, aanleg, onderhoud en gebruik.

De ontwerpers en de website laten veel voorbeelden zien waardoor de school zich een beeld kan vormen wat er bij hen op school mogelijk zou kunnen zijn. Het is hierbij wel van belang dat er heel verschillende voorbeelden genoemd worden zowel in prijs, als in afmetingen, als in mate van groen, zodat mensen zowel uitgedaagd als niet afgeschrikt worden.

5.6 Intern Fonds 1818

Conclusie 17: Door de evolutie van het programma met meer deelnemers en extra elementen is er geen programma-organisatie ingericht die past bij de omvang van het programma.

Het aanvankelijke beleid om het programma Groene Schoolpleinen te beginnen was summier (anderhalf A4), met een proef in een eerste regio. Geleidelijk is het programma veel groter geworden met meer deelnemers, kennisontwikkeling, informatiebijeenkomsten etc. Deze evolutie van het programma heeft niet geleid tot een aanpassing van het interne programmamanagement. Het zou efficiënt geweest zijn om intern de contactmomenten en beheersaspecten bij een programma-medewerker onder te brengen, zodat de programmaleider/ adviseur zich meer kan richten op de ontwikkeling en effectiviteit. Overigens wordt hierbij door geïnterviewden intern en extern aangegeven dat het uitbesteden of inhuren alleen werkt als het voldoende dichtbij het fonds blijft. Het

unieke karakter en de bereikbaarheid zijn zo onderscheidend dat weinigen dit echt goed in de vingers hebben.

Conclusie 18: Financieel heeft de donatie in het groene schoolplein programma meer dan de beoogde verandering op gang gebracht en is er ander maatschappelijk kapitaal aangetrokken door de aanvragers (i.c. de scholen) voor hun schoolplein.

Bij de onderzoeksgroep is nu gemiddeld €17.288 toegekend, uiteindelijk zal de gemiddelde donatie per school ergens rond de €20.000 of iets meer liggen. Veel scholen hebben de maximale donatie gekregen. Bij de scholen in de onderzoeksgroep bleek dat zij 2,16 maal de donatie besteed hebben aan hun groene schoolplein en dus minimaal 1,2 maal de donatie elders hebben gevonden.

Conclusie 19: Het huidige programma vervult nog steeds een rol voor nieuwe aanvragers en voor bestaande deelnemers en voor landelijk.

Een programma kent per definitie een start en een eind. Het is voor het fonds ook relevant om ruimte te creëren voor nieuwe programma's zodat andere facetten van de samenleving en andere doelgroepen in staat gesteld worden om hun waarde in de maatschappij te vergroten met de steun van Fonds 1818. Nu ongeveer de helft van de schoolpleinen zijn of worden omgevormd tot groen schoolplein en alle scholen de gelegenheid hebben gehad een aanvraag in te dienen zou dit een argument zijn om nu het programma te stoppen. Anderzijds blijkt nu dat de aanvragen blijven komen van andere scholen binnen een schoolbestuur, vanwege nieuwbouw/renovatie, vanwege personele wisselingen of vanwege inhoudelijke ontwikkelingen bij scholen. Omdat het 'systeem' van de aanvragen en communicatie nu is opgebouwd kan dit met een overzichtelijke inzet gecontinueerd worden. Maar belangrijker is dat blijkt dat de groene schoolpleinen een grote maatschappelijke meerwaarde hebben op de scholen en dat het een goed type donatie betreft.

Bestaande deelnemers leren om te gaan met hun groene schoolplein en het gebruik voor natuurbeleving, spelen en educatie. Voor veel scholen is dit leerproces pas net begonnen. Onderhoudsworkshops, acties, nieuwsbrief en andere communicatievormen helpen de scholen om hun groene schoolplein te activeren, te onderhouden en te ontwikkelen. Scholen geven aan behoefte te hebben aan de ondersteuning in hun leerproces.

De opgedane kennis en ervaring in het programma Groene Schoolpleinen is van grote waarde voor scholen elders in het land en partijen die scholen ondersteunen zoals gemeenten, NME centra, NGO's etc. en voor de bedrijven als ontwerpers en hoveniers. Het is van belang dat deze kennis beschikbaar blijft.

Conclusie 20: Er is een netwerk van scholen in de regio ontstaan die voorheen Fonds 1818 niet zelf zouden weten te vinden.

Met de groene schoolpleinen en het bereik van bijna 50% deelname in de regio is een netwerk opgebouwd. Dit netwerk is versterkt door de informatiebijeenkomsten, websites, onderhoudsworkshops, nieuwsbrieven etc. Dit netwerk biedt de mogelijkheid om de scholen te ondersteunen in hun leerproces hoe om te gaan met hun groene schoolplein. Gelijktijdig biedt het de mogelijkheid om scholen te wijzen op andere mogelijkheden voor ondersteuning vanuit het fonds.

5.7 Overall effectiviteit

Conclusie 21: De effectiviteit van het programma blijkt uit de deelname, de individuele resultaten van scholen, de landelijke doorwerking en uit de huidige onderzoeken. Fonds 1818 heeft hiermee een zich ontwikkelende trend opgepakt en tot wasdom gebracht. Deze ontwikkeling is alleen door een programmatische aanpak te realiseren.

Gevoelsmatig was het beeld al langer dat het programma effectief was. Het (1) hogere aantal deelnemers dan verwacht; (2) de eigen financiering die scholen hebben gevonden; (3) dat groene schoolpleinen goed werken volgens de scholen; (4) de toenemende betrokkenheid van ouders en kinderen; (5) de grotere bekendheid van Fonds 1818 tonen die effectiviteit ook aan.

Of de som van de donaties die door het fonds is gedaan (tot nu toe ca 4 miljoen) in overeenstemming is met het maatschappelijk effect en de versterking van de maatschappelijke rol van de aanvragers (i.e. de scholen) kan niet uit dit onderzoek beantwoord worden. Dit is ook gerelateerd aan de beleidsmatige keuzes die het fonds maakt. Wij kunnen hier alleen constateren dat de aanvragers aangeven dat de donatie voor hen heeft gewerkt om als school te doen wat zij willen doen voor de maatschappij.

Afbreukrisico kan zijn dat de scholen in de komende jaren het groene schoolplein te arbeidsintensief vinden en dat zij vinden dat het leidt tot te veel vervuiling. Als zij niet actief hun eigen groene schoolplein beheren en gebruiken kan het zijn dat een aantal van die pleinen weer teruggebracht worden naar de oude situatie. Het is te vroeg om daar een conclusie over te trekken. Het huidige enthousiasme bij de meeste scholen doet vermoeden dat dit bij het overgrote deel van de scholen niet het geval zal zijn.

Naast de directe effecten van het groene schoolplein gericht op natuurbeleving en betrokkenheid (conform het oorspronkelijk beleid uit 2009) heeft het programma duidelijk neveneffecten gehad voor de scholen:

1. verfraaiing en profilering van de school;
2. motorische ontwikkeling van de kinderen door anders spelen;
3. kinderen komen rustiger de klas in met mogelijk hogere leeropbrengst;
4. toename ouderparticipatie;
5. meer aandacht voor natuur en voedsel en bewegen;
6. groen schoolplein als stepping stone voor natuuractiviteiten –in enkele gevallen-;
7. bedrijfjes/zzp-ers hebben zich op ontwerp en aanleg Groene Schoolpleinen kunnen specialiseren;
8. de voorbeelden zijn landelijke opgepakt in andere steden.

Een bijzondere constatering is dat bij aanvang van het programma er geen partners waren die samen wilden investeren in groene schoolpleinen. Nu zo'n vijf jaar later is er brede interesse voor groene schoolpleinen en is vanuit het ministerie van VWS samen met NGO's gekozen voor gezonde schoolpleinen waarin diverse thema's worden samengenomen. Dit lijkt een mooie spin off te zijn van de durf van het fonds om zelf de ontwikkeling van de groene schoolpleinen te stimuleren.

6. AANBEVELINGEN

6.1 Aanbevelingen aan Fonds 1818

AANBEVELING 1: Continuëer het programma nog met minimaal 4 jaar

Het programma is zeer succesvol gebleken. Maar liefst 50% van de scholen heeft deelgenomen en ziet de positieve effecten van het groene schoolplein. De overige 50% van de scholen vormen een potentieel. Velen van hen zijn inmiddels bekend met een groen schoolplein waardoor het zonder grote extra inspanning mogelijk is meer aanvragers te honoreren.

Tegelijkertijd kan het programma in de komende periode investeren in de leertrajecten van de scholen aangaande het gebruik en beheer van het groene schoolplein. Met de onderhoudswerkshops (beheer en beleefkalender) en het lesmateriaal via www.onsgroeneschoolplein.nl is de basis gelegd. Door de komende jaren te blijven steunen in het leertraject van ouders en docenten wordt het effect van het groene schoolplein vergroot. Scholen geven aan hier behoefte aan te hebben.

a) Blijf aanvragen van scholen voor groene schoolpleinen honoreren voor een bedrag van maximaal €25.000

De maximale subsidietoekenning van €25.000 heeft goed gewerkt. Het bedrag is genoeg om scholen een stimulans te geven om een groen schoolplein te realiseren. Tegelijk is het in veel gevallen niet genoeg om een volledig en volwaardig groen schoolplein te realiseren waardoor bijna alle scholen op zoek zijn gegaan naar cofinanciering. We schatten in dat dit niet of in elk geval minder het geval zou zijn geweest wanneer gekozen zou worden voor een lagere of hogere bijdrage per school. Door de uiteindelijke hoge cofinanciering is het eigenaarschap van scholen ook groter. Blijf dus aanvragen honoreren voor een maximaal bedrag van €25.000.

b) Kennis delen

Zorg dat de opgedane kennis en ervaring rond groene schoolpleinen beschikbaar is en gedeeld wordt met andere (landelijke) partijen die hiermee aan de slag gaan. Onderzoek, aanpak, faal- en succesfactoren met betrekking tot ontwerp, aanleg en onderhoud zijn van belang om te delen. Bij eventuele overdracht van het programmamanagement is het van belang dat andere partijen deze kennis en ervaring delen. In elk geval via de website, maar mogelijk ook via andere instrumenten zoals een kennis- en uitwisselingsbijeenkomst met uiteenlopende betrokken partijen (Fonds 1818, onderzoekers, ontwerpers, hoveniers, scholen, leerkrachten, NME-diensten, IVN etc.).

c) Benut de website, onder meer voor het laten zien van uiteenlopende best practices

Scholen geven aan behoefte te hebben aan voorbeelden van andere scholen. De website wordt hiervoor al gebruikt maar dat kan duidelijker. Maak een onderscheid tussen groene schoolpleinen in verschillende niveaus: laat niet alleen de heel succesvolle, grote en dure pleinen zien om te voorkomen dat de drempel voor sommige scholen als te hoog wordt ervaren. Maar kies ook voor scholen met een plein van ongeveer € 25.000,-. Kies enkele voorbeelden in plaats van alle.

Houd de communicatiemiddelen zoals website, nieuwsbrief, Facebook pagina, acties en bijeenkomsten overeind, zodat bestaande scholen kansen blijven zien en deze met elkaar delen.

Vooral best practices op verschillende onderdelen werken hierbij inspirerend, zeker als de scholen dat elkaar ook zelf vertellen. Gelijktijdig vormen de websites een serviceproduct voor Nederland, doordat de beschikbare kennis erg goed elders gebruikt kan worden (stappenplan, voorbeelden, beheer- en beleefkalender, onderzoek, etc).

Specifiek voor de websites www.groeneschoolpleinen.nl (voor starters en algemene kennis) en onsgroepenschoolplein.nl (voor gebruikers) adviseren wij de komende jaren deze beide websites te continueren met onderling goede verwijzingen. Etaleer de best practices op groeneschoolpleinen.nl en verbreed onsgroeneschoolplein.nl naar een meer algemene website. Dubbeling van bestaande informatie is niet erg of maak goede verwijzingen. Zorg dat na 4 jaar de website onsgroeneschoolplein.nl de brede landelijke website van over groene schoolpleinen is geworden met een professionele(re) uitstraling.

d) Draag het programmamanagement over aan een andere partij

Veel scholen in de regio hebben groene schoolpleinen gerealiseerd of zijn hiermee bezig. Scholen lopen tegen dingen aan en blijven behoefte hebben aan een vraagbaak. Het is de vraag of Fonds 1818 deze rol moet en wil vervullen omdat het niet binnen zijn reguliere taken valt. Het is aan te bevelen dat Fonds 1818 zich alleen richt op de toekenning en verwerking van de nieuwe aanvragen en verder het programmamanagement en het beheer van de website van Groene Schoolpleinen overdraagt aan een partij als IVN, Springzaad en/of Elementree (of aan een samenwerking van deze partijen). Zij nemen het netwerk van scholen over maar zorgen wel dat het toegankelijk blijft voor Fonds 1818.

e) Organiseer een bijeenkomst

Om het projectmanagement op een officiële en feestelijke manier over te dragen bevelen we aan om een bijeenkomst te organiseren voor alle partijen inclusief de scholen. Tijdens deze bijeenkomst moet het duidelijk worden dat de scholen voor praktische vragen niet meer bij Fonds 1818 terecht kunnen en dat Fonds 1818 zich alleen nog maar richt op de toekenningen. De nieuwe partij(en) kunnen zich tijdens de bijeenkomst voorstellen om de drempel voor scholen zo laag mogelijk te houden om voortaan contact met hen op te nemen.

Om het ook aantrekkelijk te maken voor de scholen om te komen is het belangrijk om ook aandacht te besteden aan de uitkomsten van het rapport, de stand van zaken en uitwisseling van kennis en ervaring.

Bert Huisman
Kon. Beatrixschool, Den Haag
Kinderen spelen gewoon beter op het groene speelplein.

Roel van Raaij (ministerie EZ)
Groene schoolpleinen is een autonome ontwikkeling. Fonds 1818 heeft laten zien dat het in een stedelijke omgeving werkt.

Katinka den Os
OBS Lucas van Leyden, Leiden
Het groene schoolplein nodigt uit om echt te spelen en te bewegen. Ik geloof dat beweging essentieel is om ook beter te leren.

AANBEVELING 2: Zorg voor een goed programmamanagement bij nieuwe programma's vanaf de start, maar behoud tevens het flexibele en open karakter

De programmaopzet van Groene Schoolpleinen is sterk. We adviseren dan ook een aantal onderdelen van de programma-aanpak vast te houden. Daarnaast zijn er enkele verbeteringen mogelijk.

a) Behoud je flexibiliteit

Anders dan een overheid of maatschappelijke organisatie of bedrijf ben je als fonds echt onafhankelijk. Dit biedt een extra mogelijkheid om heel goed te luisteren naar de behoeftes van de deelnemers en externen en hen centraal te stellen. In het groene schoolpleinen programma is het lerend vermogen en daaropvolgend aanpassingen (gebruiskriteria; inspiratiebijeekomsten; onderscheid ontwerp en realisatie; deelname in onderzoek; beheer- en beleefworkshops; groei deelname etc.) een kritische succesfactor gebleken. Dit moet functioneel gecombineerd worden met heldere ijkmoment en tussentijdse beslissingen, die worden vastgelegd. Een zogenaamde 'plateaiaanpak' met een evaluatie alvorens een volgend plateau ingezet wordt is daartoe werkbaar. Blijf dus uitgaan van de kracht van Fonds 1818: een zelfstandig, snel en flexibel programmamanagement vergroot het bereik en het effect van het programma.

b) Werk samen bij de start van het programma

De aanpak bij het programma Groene Schoolpleinen om met een koepel van spelers samen te werken leidde ertoe dat in de regio Leiden men meteen mee wilde doen. Dat was beter dan met één partij samenwerken. Samen met deze partijen ook de bijeenkomsten organiseren leidde tot wederzijdse informatievoorziening en betrokkenheid. Achteraf is dit een 'superaanpak' gebleken. Voor nieuwe programma's wordt sterk aanbevolen dit ook zo te starten en met de partijen en beoogde aanvragers te komen tot een wenselijk en werkbaar programma. [kanttekening hierbij is wel dat niet iedere samenwerking succesvol is, het opzetten van aparte deelprojecten is vooral iets voor lokale partners, het fonds moet hierin zijn eigen identiteit behouden en niet ook deze projecten gaan draaien].

c) Eis vooraf géén cofinanciering van de ontvangers van donaties

Fonds 1818 heeft geen cofinanciering geëist van de subsidieaanvragers en dat heeft goed uitgepakt: er is gemiddeld zo'n 60% cofinanciering ingebracht. De aanpak van Fonds 1818 dat ruimte en verantwoordelijkheid bij scholen zelf legt, heeft ervoor gezorgd dat scholen gedurende het programmatraject zelf veel cofinanciering hebben weten te realiseren. Door vooraf eisen te stellen kunnen scholen juist ontmoedigd worden. Continueer dus de aanpak van Fonds 1818 en eis vooraf geen cofinanciering van de aanvragers.

d) Laat subsidieontvangers bij aanvang werken aan draagvlak en participatie

Het programma Groene Schoolpleinen heeft laten zien dat de betrokkenheid van leerlingen, leerkrachten, management en ouders een belangrijke succesfactor is gebleken voor het slagen van het groene schoolplein. Communiceer het belang van draagvlak en participatie duidelijk naar subsidieontvangers. Fonds 1818 heeft dit in het programma Groene Schoolpleinen naar onze inschatting wel gedaan maar dit kan met nog meer nadruk gebeuren. Blijf hierbij wel ruimte geven aan scholen: laat hen dit op eigen tempo en op hun eigen manier doen.

e) Zorg voor een programmamanagement met een heldere beheerstructuur/format

Een programma moet anders gemanaged worden dan de toekenning van een project. Met een programma sta je zelf aan de bal. Dus naast aanvragen is er ook de proactieve communicatie; de kennisontwikkeling; werving/informatiebijeekomsten houden; helpdesk etc. De organisatie moet daarop ingericht worden met een ingespeeld projectteam (bijvoorbeeld: programmamanager,

medewerker, communicatie en administratieve ondersteuning). De inzet van externen is mogelijk kortlopend voor expertise of tijdelijke 'handjes' of langlopend als medewerker. Wij adviseren om langlopende inzet binnen het fonds vorm te geven omdat daarmee het karakter van het fonds geborgd is, inclusief de onafhankelijkheid; het luisteren naar gebruikers en het lerend vermogen.

Het bij aanvang opzetten van een heldere beheerstructuur levert veel winst op. De geleidelijke evolutie van een programma heeft hier geleid dat het programmamanagement tussentijds niet is aangepast. Wij adviseren voor nieuwe programma's een format te maken hoe de programmasturing zal plaatsvinden ingericht. Denk daarbij aan:

- wat doe je zelf, wat doet een ander (en waarom)
- wanneer je iets wel/niet uitbesteedt
- uitwerking communicatie (wanneer zelf, wanneer onder de website van Fonds 1818)
- samenstelling projectteam (programmamanager, programmamedewerker; communicatie, administratie) en hun rollen
- mogelijke taken van programmamedewerker (emailverkeer, telefoons, aanvragen, beheer e.d.), zodat de programmamanager/adviseur zich kan blijven verbreden.

f) Investeer in automatisering

Voor een goed beheer van de aanvragers en hun voortgang kan een verdere automatisering leiden tot veel tijdsbesparing en voorkomen van ergernis. Het werken met een relationele database gekoppeld aan het adressenbestand en aan de website is bij deze omvang van deelnemers een opluchting.

AANBEVELING 3: Zet als Fonds 1818 selectief enkele nieuwe programma's op

Het programma Groene Schoolpleinen bleek op het juiste moment op de juiste plaats een impuls te geven aan de maatschappij. Een zich ontwikkelende trend is proactief door het fonds opgepakt en tot wasdom gebracht. Steeds vanuit de vraag van de gebruiker/indiener zelf. De programma-aanpak leidt tot een gerichte impuls dat zich anders niet of zich niet zo snel kan ontwikkelen. Wij adviseren dit als uitgangspunt voor eventuele nieuwe programma's te nemen:

- er moet een zich ontwikkelende trend of tendens zijn waar het programma een duidelijke aanjagende rol in kan vervullen;
- kies voor een gerichte impuls met 'unieke toegevoegde waarde';
- maak onderscheid in grote programma's en kleine programma's qua aanpak;
- blijf als fonds in je rol, neem niet het werk van een overheid of maatschappelijke organisatie over;
- de gebruiker/indiener moet centraal blijven staan;
- als het programma succesvol blijkt en staat, zoek dan een logische nieuwe eigenaar;
- zorg dat een programma eindig is voor Fonds 1818.

BIJLAGEN

BIJLAGE I. GESPREKKEN OMGEVING

- beleidsmakers Rijksoverheid	(Ministerie EZ [Roel van Raay]; Programma DuurzaamDoor [Tarsy Lössbroek])
- beleidsmakers provincies en gemeenten	(Provincie Zuid-Holland [Peter de Roode]; Leiden [Marian Kathmann]; Den Haag [Olle Mennema])
- 2 maatschappelijke organisaties	Elementree en Springzaad.
- inhoudelijke onderzoekers groene schoolpleinen	(VU [Jolanda Maas]; Onderzoeksberaad NME over Groene Schoolpleinen)
- onderaannemer	Astrid van Heezik,, LUZ architecten
- intern	Boudewijn de Blij, Corien Bosch, Rien van der Velden, Carien Janssen van Raay.

Roel van Raaij (Ministerie van Economische Zaken; verantwoordelijk voor het programma DuurzaamDoor; 8-5-2014)

Algemeen

“Mag ik ze daar enorm mee complimenteren? Zowel met het programma als met de groene schoolpleinen”.

Bij het vormgeven van het programma heeft het Fonds contact gezocht met het ministerie en het programma natuur- en milieueducatie (NME). Daarnaast was er ook al contact vanuit de regeling draagvlak natuur. In het gesprek ging het zowel over de technische kant van het opzetten van een dergelijke regeling of programma (hoe pak je het aan; redelijke bedragen, criteria; participatie bij ontwerp; borging en onderhoud meenemen bij criteria etc.) als de inhoud. Van Raaij heeft aangegeven dat de overheid meer opschuift van projecten naar programma’s. Projecten brengen veel administratieve last met zich mee. Programma’s hebben als voordeel dat er langer aan een onderwerp gewerkt wordt, betere partnerschappen en cofinanciering op gang kan komen en dat je niet als fonds of overheid ook gedurende het programma en bij de finish meedoet. Voor het fonds zou een programma-aanpak een goede aanvulling zijn op de projectdonaties.

Van Raaij heeft benadrukt dat het leren in een programma en de koppeling met de educatie op de scholen belangrijke aandachtspunten zouden moeten zijn.

Het is niet zo dat het programma Groene Schoolpleinen van Fonds 1818 de bron is van groene schoolpleinen. *De grond was rijp* (boek *The last child in the woods* van Richard Loeff; Boeken Springzaad; eerste groene schoolpleinen in het land; brochure speelnatuur en speelbossen van Staatsbosbeier; boek *natuur in de stad, hoe maak je dat?*; artikel over speelgedrag in de natuur van Agens vanden Berg; Documentaire *De groene hemel* etc.). Groene schoolpleinen is een autonome beweging. Wel geweldig dat Fonds 1818 in de Randstad heeft laten zien dat het in en stedelijke omgeving met weinig groen ook echt werkt, zoals in de schilderswijk in Den Haag. Je zou willen dat Amsterdam en Rotterdam dit ook konden doen. Met draaiboek, educatief materiaal, onderhoud-

kalender en kennis hebben ze wel degelijk geholpen om groene schoolpleinen een succes te maken. Maar er is ook meer zoals digitaleschoolplein.nl of het boek van meester Bart.

Arrangement

Het was een van de eerste arrangementen en vanuit het programma NME waren we erg blij dat het fonds meedeed. Vanuit het programma is sterk ingezet om de gemeente te betrekken en om te zorgen dat het educatiedeel goed tot zijn recht zou komen. Ontwerp en inrichting was vanuit het programma geen focus. De educatie zie je terug in de website www.onsgroeneschoolplein.nl.

Als fonds heb je als voordeel dat je je eigen tempo en criteria kan hanteren. Daarom wil de postcodeloterij ook niet meedoen met overheidsregelingen. In een multistakeholderproces zul je als partij in moeten leveren, zowel in inhoud als in proces. "wil je snel gaan doe het alleen; wil je ver gaan doe het samen" [oud Afrikaans spreekwoord]. Als fonds ben je gewend om snel te gaan. Als je niet alleen ontwerp & realisatie wil maar ook gebruik, onderhoud en educatie dan moet je het samen doen.

Van Raaij complimenteert Fonds 1818 dat zij wel de trends en tendensen volgen en daarop acteren. Carien is regelmatig bij netwerkbijeenkomsten waardoor ze voelt wat wel en niet werkt. Je kan bij Fonds 1818 ook een beroep doen voor ondersteuning voor workshops of een training businessplannen of fondsenwerving. Fonds 1818 investeert in het relatienetwerk en biedt veel contactmogelijkheden. Het gerelateerde fonds Schiedam Vlaardingen werkt heel anders.

Extra support?

Als fonds zou je niet met cadeautjes moeten strooien. Als je het doet dan moet het een doel hebben. De huidige actie met kruidenzaden of straks iets anders kan wel erg goed werken om het geheel van groene schoolpleinen levend te houden. Kennisbijeenkomsten, delen ervaringen, uitbreiding met water en watertonnen etc. zijn daarin goede middelen. Zorg ook wel dat de scholen het zichzelf eigen maken. Loepjes en harkjes kunnen ze ook bij hun scholbestuur vragen. NME kan dan lokaal of het fonds centraal kan dan als bemiddelaar optreden waar je dat het beste kan aanschaffen. *[red: zie verslag Olle Mennema die het aanschaffen wel als mogelijke taak van NME Den Haag benoemt].*

Educatie

Van Raaij vindt de educatie en dus iets educatief doen met het groene schoolplein primair de verantwoordelijkheid van de school. Het is mooi dat NME wil helpen en dat het fonds materiaal via [onsgroeneschoolplein](http://onsgroeneschoolplein.nl) aanbiedt, maar de school moet het doen.

criteria

- Financiering

In de arrangementsaanpak was cofinanciering een voorwaarde. Bij de donatie vanuit het fonds is dat niet zo. Maar het blijkt dat de meeste scholen meer besteden dan de donatie van €25.000. Van Raaij pleit ervoor dit op voorhand als criterium mee te nemen, ook als fonds.

- Fysieke verandering of gebruik?

Bij aanvang waren er landelijk twee stromingen: de stroom van groen als onderdeel van de educatie en de stroom groen als speelnatuur, beweging etc. In de criteria van Fonds 1818 zie je zowel de beleving als de fysieke aanpassing terug. Het fonds heeft er een eigen draai aangegeven en dit

redelijk zelfstandig uitgewerkt. Dat heeft het fonds sterk gedaan met draaiboek, kennisbijeenkomsten, eigen website, educatie materiaal beleef- en onderhoudkalender.

In Rotterdam zijn 12 groene schoolpleinen aangelegd door LNV vanuit programma Groen in de stad. daar lag een accent bij het interactief ontwerpen met kunstenaars en was educatie gestald bij NME. Beide functies zijn belangrijk. Het fonds heeft dat goed gezien. Dus zowel interactief en goed ontwerp/realisaties, als educatie, leren, en gebruik. Een fonds als KNHM richt zich veel meer op het ontwerp en inrichtingsproces.

Wens

Het zou mooi zijn als Fonds 1818 vaker programmatisch een onderwerp oppakt. Als fonds kunnen zij een grote impuls geven aan een onderwerp. Het fonds kan als versneller of startmotor werken. Onderwerpen zouden dan vooral betrekking kunnen hebben op 'grip op je leefomgeving. Van Raaij noemt als mogelijkheden:

- verduurzaming schoolgebouwen: de gebouwen zouden futuristisch moeten zijn. Ze moeten opleiden voor de toekomst en daarom moet de leeromgeving dat ook uitstralen. Zeker de ROC's zouden dat moeten doen.
- voeding: niet een projectenparade maar zorgen dat het daar gebruikt wordt. Fonds kan als startmotor werken.
- de Noordzee met duinen, zee, visserij, stand. Er is wel al veel.
- biomimicry: koppeling natuur en techniek. bijvoorbeeld met hortus Delft. Nu richt Techniekpakt en platform bèta/techniek zich niet op natuur en duurzaamheid.
- biobased economy: NME heeft niet de kracht om de politiek of samenleving hierin mee te nemen. Zij durven niet deskundige zzp-ers in te zetten, terwijl er wel een mooi aanhaakpunt zou liggen.
- cleantech: zet meerdere bedrijven, NGO's en overheden bijeen –net als het Nutshuis- om samen innovatie en leren op gang te brengen. In Vlaanderen werken ze met cleantechgidsen en cleantech adviseurs die vanuit zo'n hotspot komen. Bij Maas en peel is er een programma groei waar bedrijven, overheden en NGO's in een coöperatief verband samenwerken in duurzame projecten ieder vanuit een eigen rol. Gemeente participeert klein bij de start en als sluitstuk om het rond te maken.
- kunst en natuur: dit staat nog in de kinderschoenen. Kunst kan verbeelden (zie Stroom Den Haag).
- stadslandbouw: is nu een veelkoppig monster. Het is zowel (1) sociaal, als (2) leveren aan voedselbank als (3) leveren aan commerciële partijen als (d) volkstuinten. Wat wil je hieraan bijdragen als fonds?

Wat had anders gekund?

Er is veel energie gestoken in het zelf ontwikkelen van het programma en materialen, er had meer overgenomen kunnen worden of samengewerkt kunnen worden. Het is nu een eigen gezicht geworden (website, logo, producten, etc). Uiteindelijk is het goed zoals het is.

Aan de voorkant bij criteria hadden meer eisen gesteld kunnen worden over cofinanciering. Overheid eist meer cofinanciering, waarom fondsen niet. Het helpt om met geld geld te vinden en het vergroot de betrokkenheid. Neem als fonds daar een standpunt over in. Van Raaij zou dit graag een keer bespreken.

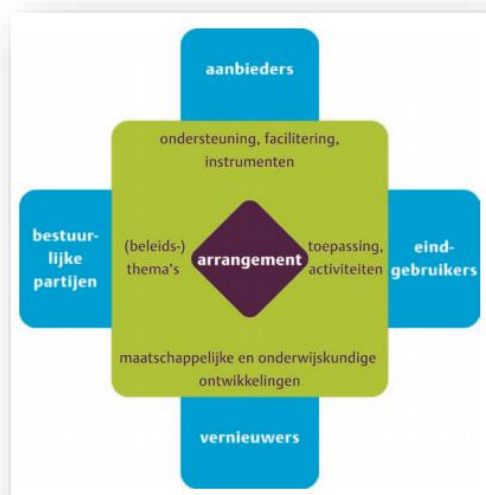
Scholen willen geen producten maar diensten.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland/ voorheen Agentschap NL; programma DuurzaamDoor.
Tarsy Lössbroek

“Fonds 1818 is met het groeneschoolpleinenprogramma een fantastische sponsor en initiator”. Het is veel beter dat het kind lerend laat ontdekken. *Dit heeft meer effect dan een school die zegt ‘gij zult leren wat een lieveheersbeestje is’.*

Voor het Natuur- en milieueducatie programma (NME-programma) was het geweldig om een van de eerste arrangementen (aanbod, vraag, overheid en vernieuwing) zo op gang te krijgen. Vanuit het programma NME was het een kans om de aandacht voor biodiversiteit te vergroten. En gelijktijdig diende het andere functies zoals bewegen, gezondheid, concentratie, leren over plantjes en dieren etc. Deze praktische vorm van bewustwording is prachtige educatie. Er zijn veel scholen die geen tijd hebben voor NME en zo NME dichtbij kunnen brengen.

In het arrangement groene schoolpleinen in Leiden ging het om 5 schoolpleinen. Daar heeft het absoluut gewerkt. Met het plein, expositie, bijenhotel, etc is educatie op gang gebracht. Vooral bij de traditionele invulling van NME met plantjes en dieren. In de vernieuwing van NME met meer samenwerken, digitale producten, andere dingen in de klas heeft het niet gewerkt volgens Tarsy. Wat wel gelukt is, is de informatievoorziening via de website www.onsgroeneschoolplein.nl. In het arrangement was het idee om het groenonderwijs te betrekken. Vooral bij de inrichting, beheer en onderhoud. Met Wellant is hierover gesproken. Dit is mislukt.

Agentschap NL (nu Rijksdienst voor ondernemend Nederland) was initiatiefnemer voor het arrangement. Zij hebben Fonds 1818 en gemeente Leiden gebeld. (RED: *Fonds 1818 is benaderd door initiatiefnemer Elementree*) Het fonds kende de arrangementmogelijkheid niet. De gemeente wilde iets met verkeerspleinen en daarom is dit in elkaar geschoven. Dat was lastig. Het was de uitdaging om groen schoolplein, verkeersveiligheid en spelen/bewegen samen te nemen.

- Het arrangement was succesvol doordat (1) het gelukt is partijen uit verschillende disciplines bij elkaar te brengen en hen bij NME te betrekken. (2) Met Fonds 1818 kwam voor het landelijk NME programma een hele nieuwe maatschappelijke partner in beeld. (3) binnen de gemeente en pers heeft het arrangement de nodige publiciteit gekregen. Pleinen met mooie groene elementen als wilgenhagen, bomen, groene borders, natuurlijke materialen, bijenhotel etc.. (4) het was een van de eerste arrangementen waar veel van geleerd is.
- Mislukt is in de ogen van Tarsy (1) het onderdeel onderhoud dat niet met het agrarisch onderwijs is verbonden; (2) de cost benefit, hij vraagt zich af of de investering van ca 5 ton voor vijf pleinen wel effectief is. Als NME programma is er 200k ingestoken; Fonds1818 180k en gemeente Leiden

vanuit verkeer 180k. Als je de buurt en ouders weet te activeren dan kan het volgens Tarsy voor minder geld. De gemeente kon zelf ook meer doen met hun apparatuur en groenbeheerder. Een betere link met buurt en wijk was goed geweest. Het arrangement had dan ook meer opgeleverd.

De gemeente zette vooral overtollig personeel in, die goed werk hebben verricht. De andere afdelingen deden niets. Ook bij de verantwoording was het een gedoe om van de gemeente de juiste informatie te krijgen. Het was een beetje terugtrekkend. Toegezegde afspraken zijn wel nagekomen.

Fonds 1818 is een prettige partij die veel gedaan heeft om de gemeente betrokken te houden. Zij moesten wennen aan de constructie. Zij waren niet toegerust op deze werkvorm.

Elementree was partner, maar toen het geld op was namen ze niet de verantwoordelijkheid voor de website. Agentschap heeft niet meer geld gegeven.

Succesfactoren:

- samenbinden binnen de gemeente van verschillende afdelingen
- zaken doen met een fonds

Advies

- je kunt sturen/ eisen stellen doordat je geld mee brengt. Je mag/moet meer kwaliteitseisen neerleggen. "ik vind het geen kracht om te zeggen álles is goed wat jullie vergroenen". Bepaal wat je belangrijk vindt en stuur daar op.
- Onderhoud is een faalfactor gebleken. Als je iets start kijk dan naar de kwetsbare aspecten, heb daar oog voor en doe er iets mee. De huidige workshops zijn een goede oplossing hiervoor.
- kennis en inspiratiebijeenkomsten waren een erg goed middel. Blijf dat ook doen. Je mag dan ook wat terugvragen, bijvoorbeeld dat de scholen meerjarig betrokken blijven.
- verbind de projecten, zodat ze weten van elkaars bestaan.
- Of je rondt het programma af, of je gaat door of je gaat een beetje door: kies heldere doelen en een aanpak (bijv 100% van de pleinen of huidige pleinen actief). De oorspronkelijke doelen zijn bereikt.

Provincie Zuid- Holland, Peter de Roode (29/4)

'Ik ben zelf een fan van het programma. Het is heel erg goed dat Fonds 1818 dit zo heeft opgepakt.' Ik ben nog wel geïnteresseerd in de werking van de groene schoolpleinen. Het is mooi als het als katalysator werkt voor scholen en leerlingen om meer met groen te doen.

Worden bestaande educatieve programma's meer gebruikt; zijn er meer activiteiten en wordt de faciliteit beter gebruikt voor natuur- en milieueducatie'. Anders gezegd: is het meer dan een voorziening. Kan er een relatie gelegd worden tussen het soort plein en het gebruik ervan? Misschien is een goedkoop plein met veel betrokkenheid wel beter dan een prachtig plein zonder betrokkenheid.

Peter adviseert om bij vervolg te kijken hoe een criterium als betrokkenheid concreet gemaakt kan worden. Mogelijk dat er wat meer procesgeld nodig is om te zorgen dat die betrokkenheid zeker wordt gesteld.

algemeen beeld

"Het is een cadeau voor de streek. Anders zou het niet gebeurd zijn". Het is heel professioneel aangepakt met een luisterend oor voor de behoeftes, zoals de kennisdagen. Het was een goede mix van een punt aan de horizon; concrete aanpak, eisen en luisteren naar de scholen en experts. Het heeft een boost gegeven aan de kwaliteit, de betrokkenheid van bedrijven en de uitwisseling. Allemaal dankzij dit programma". Ik ben er heel trots op, scholen buiten het gebied zijn jaloers."

"Bij de start is er iets gebeurd. Het biodiversiteitsactieplan Leiden heeft aan de basis gestaan. Het is begonnen op basisschool De Morskring. We deelden het gevoel dat er iets moest gebeuren. Mensen kwamen steeds verder van de natuur af te staan. Woutertje Pieterse school en Apollo school waren de eersten in de regio. Als zij niet begonnen waren, wie dan wel?"

Arrangement

Daar ben ik niet zo trots op. Het was niet onafhankelijk. Omdat het belegd was bij de gemeente was er niet het vuur van aanpakken. Elementree heeft hen 'verleid, maar het was niet 'hun ding'. De verkeersafdeling was traag en water is als kans niet opgepakt. Het lespakket met een vernieuwende aanpak was iets voor NME Leiden en dus echt 'mijn ding'. We zijn er nu mee bezig het wat eenvoudiger te maken. Het is een combinatie van doen op het plein en educatie.

Websites

Combineer de beide websites. Onsgroeneschoolplein (OGSP) geeft veel ervaringen en praktijkvoorbeelden. Het biedt ook kansen de onderzoeksresultaten te ontsluiten en workshops eraan te verbinden. Bouw de website uit. Het wie-wat-hoe maakt niet uit als de gebruikers er maar gebruik van kunnen maken. We moeten het samen in leven houden. Veel websites zijn niet echt samen van een groep. Iemand moet hier gericht naar kijken. Doelgroep OGSP is het tuinteam en de leraren. Doelgroep groeneschoolplein (GSP) is gemeente, ontwerpers en hoveniers.

Kennis/ handleiding

Het kennisdelen is van groot belang om het levend te houden. We moeten doorgaan met de kennisdagen. Scholen moeten ook leren dat ze soms dingen weg moeten halen die niet goed werken. Een handleiding is niet nodig. Voor ontwerpen kan je terecht op GSP website en voor gebruik, educatie en onderhoud op OGSP website. Ook dingen die niet zo goed gingen zijn ontsloten. Soms was je verbaasd dat een plein dat niet echt groen was wel goed werkte voor de leraren en leerlingen. Het netwerk van Springzaad, Elementree, ontwerpers, hoveniers is een goed ondersteunend netwerk geworden. Op de website OGSP is een stappenplan te vinden hoe het werkt. Misschien is het wel goed om een pdf samen te stellen waarin we alles samen nemen.

Speciaal onderwijs

Iedere school mocht meedoen. Wellicht dat het speciaal onderwijs minder geschikte schoolpleinen heeft, dat weet ik niet.

Geld

De €25.000 was een goede greep. Hierdoor gingen scholen extra hun best doen om meer geld te vinden. Sommigen hebben meer wensen en pakken het gefaseerd aan. De wensen blijven bestaan. Ook is er veel in natura geregeld. Kortom het was een goed bedrag.

Onderhoud

Scholen hebben weinig geld voor onderhoud. Ze hebben ook weinig daarvoor vrijgemaakt. Hun groene Schoolplein is ook hun visitekaartje, dat mag best iets kosten in onderhoud. Sommige ouders kiezen zelfs voor zo'n school of zijn bereid zelf meer betrokkenheid te tonen. Tijdens het traject moeten scholen beseffen dat *het groene schoolplein ook lesmateriaal is*. Het is meer dan een 'luchtplein'. Houd bij je ontwerp goed rekening hoe je het beheer wilt doen.

Het fonds heeft aangegeven dat zij er zijn voor het mogelijk maken, niet voor het beheer. Het is heel netjes dat het fonds daar toch kennisondersteuning op biedt.

Er zijn ook scholen waar de tuin door de schooltuinen worden onderhouden met leerlingen. Het is een ander soort hovenier. Met AOC's is het wel geprobeerd (VMBO Wellant). Maar eigenlijk heb je MBO niveau nodig. Hoveniers geven aan wel studenten in te willen zetten maar het kost hen veel begeleiding.

Het idee van een natuurmaatje die een school onder zijn hoede neemt is leuk. Het tuinteam kan vragen stellen. IVN of DuurzaamLeiden of Springzaad zouden daarin wel willen helpen. Zij kunnen ook cursussen verzorgen.

Wat is een goed groen schoolplein?

Dat verschilt heel erg. De een is heel mooi maar zijn ze ontevreden omdat niet iedereen meedoet. De ander precies omgekeerd. Kernelementen zijn: (1) draagvlak; (2) koppeling met de lessen en (3) een tuintje met voedsel (eerst was spelen meer leidend). Ontwerpers hebben ook veel geleerd waardoor ze sneller en goedkoper een groen schoolplein kunnen ontwikkelen. Er is een school met weinig groen maar veel harkjes en materiaal, dat is minder geslaagd.

Een fietstocht vooraf geeft je veel inzicht in wat kan en wat wel of niet werkt. Maar probeer het niet zelf te doen. Laat je rondleiden en hoor wat werkt NME dienst of Springzaad kan het verzorgen.

Educatie

Tijd en oppervlakte zijn soms bepalend of educatie lukt. Je moet het wel goed inplannen, zodat speelkwartier en lessen niet door elkaar lopen. Gescheiden pauzes is een goed idee voor de speeldruk. Bij kleinere oppervlaktes moet je misschien de lessen op het groene schoolplein niet willen.

Rol fonds

Het fonds is onafhankelijk. Zij hebben dit signaal uit de maatschappij opgepakt. Om te onderzoeken 'waar begin ik', hebben ze anderen erbij gehaald. Doordat er een koepel van spelers bij elkaar was gehaald wilde iedereen meteen meedoen, dat was een superaanpak, beter dan met één partij te werken.

Ik ben nieuwsgierig hoe het fonds zijn rol ziet in het vervolg.

- Zij zijn nog steeds aanjager. Zij hebben steeds naar de mogelijkheden gezocht en dat structureel gemaakt, zoals de workshop beheer- en beleefkalender voor iedereen. Dit is nu voor 2014, 2015 en 2016 afgesproken. Het is fijn dat het fonds ook nu nog aanvragen honoreert tegen gelijke voorwaarden.
- Er is ook een belangrijke rol weggelegd voor de PABO-opleidingen en hogescholen. Als je nu stopt loop je het risico dat zij het niet meer meenemen in hun onderwijs. Je wilt dat het in de opleidingen geïncorporeerd wordt. Hogeschool Leiden heeft dat beloofd. Ook zij vinden de huidige opleidingen te cognitief.
- Onderzoek is op twee onderdelen (1) de pedagogische opbrengst en (2) verlagen van drempels om iets met een groen schoolplein te doen.

Het verder brengen van dit proces en het delen van de kennis in bijeenkomsten is belangrijk. Steun is nodig, het is belangrijk dat dat kan blijven bestaan.

Wensen

- Moestuinbakken voor scholen zonder moestuin of voor scholen die niet hebben gedaan/ mee kunnen doen met het groene schoolplein. Daar is animo voor, ik zou dat graag willen.
- Regenton zou het concept versterken.

Overig

Persoonlijk contact is voor de scholen en het tuinteam erg belangrijk. Dat ligt per gemeente anders. Scholen hebben iets nodig waar ze op terug kunnen vallen. Een groepje van Springzaad, Elementree, IVN en NME diensten zou daarin kunnen voorzien.

Ik hoop dat in de wet ooit komt te staan dat schoolpleinen minimaal een aantal m² groen moeten hebben.

Wij hebben weer wat budget waarmee we met de stadsvogelcampagne aan de slag gaan bij de scholen met nestkastjes maken én onderhouden.

Olle Mennema (natuur en milieucommunicatie Den Haag/ ZON netwerk NME centra Zuid Holland; 7-5-2014)

Algemeen

Het is een mooi initiatief. Er is een grote diversiteit hoe de pleinen zijn ingericht door de scholen. Scholen zijn niet zo zeer bezig met onderhoud als wel met de vraag hoe ze het educatief kunnen gebruiken.

Het kwam op een mooi moment. Thema's als voedsel, gezondheid en bewegen zijn in. Het heeft veel raakvlakken. 5 jaar geleden had je hier niet mee aan hoeven komen. *[red: het programma is ongeveer 5 jaar geleden gestart.]*

Natuur en milieueducatie (NME) is van begin af aan goed betrokken geweest. Dat is bij elk programma's anders. Dan wordt er eerst iets ontwikkeld en dan mag NME het naar de scholen brengen. Het is een compliment aan Fonds 1818 hoe zij dat gedaan hebben.

Websites

OGSP is prima, zonde om die niet te gebruiken. Zorg dat die website beheerd blijft worden. Waar maakt niet uit als het maar gebeurt. Liefst integreren tot één website (OGSP + GSP). Je ziet dat met gezondschoolplein en schoolplein14 al weer allerlei nieuwe sites ontstaan. Dat is jammer. Voor de continuïteit en kwaliteit is samengaan gewenst.

Educatie/ NME

Er is geen blauwdruk te geven. Dat hangt ook af van de mogelijkheden van het plein en van de omgeving. Je kan het plein ook zien als vertrekpunt om het groen in de buurt beter te leren kennen. Het groene schoolplein heeft door de vele raakvlakken met andere thema's wel goede mogelijkheden om er iets mee te doen. Als het te druk is moet je iets anders verzinnen. In de workshops over beheer -en beleefkalender is één van de drie over educatie. Als je via OGSP zoekt kan je per onderwerp en per leeftijdsgroep zoeken, dat werkt goed. Mennema is bezig om bij alle scholen met een groen schoolplein een materialen-setje neer te zetten. "Ik vind dat het bij mijn werk vanuit NME hoort om materialen en de educatie tot iets goeds te maken."

Je ziet dat er bij scholen ,maar ook bij BSO's en NSO's behoefte is aan kleine dingen dichtbij. Dus ook voor scholen zonder groen schoolplein. Via groen-doet-goed vind je vele mogelijkheden. Je kan een concept als GSP versterken met herfststruzakjes, zaden etc.

Rol gemeente

Je heb onderscheid gemaakt tussen NME en overig. Beide rollen liggen er vanuit de gemeente. Je bent als gemeente immers ook betrokken bij de inrichting en het beheer van de buitenruimte. Soms worden er hand- en spandiensten verricht maar dat zie je niet vanuit NME. Vroeger was dat wel wat makkelijker. Soms vindt de gemeente het ook wel prettig om een stuk groen in beheer over te dragen aan de school, zodat ze het zelf niet meer hoeven te beheren. Dat is een win-win-situatie. Zo is er ook een link met het beleid voor tijdelijk beheer van braakliggende terreinen. Vanuit de gemeente Den Haag zijn diverse scholen financieel ondersteund.

Sommige scholen (of ouders) zijn handig in het vinden van potjes bij de gemeente. Voor de gemeenten is het ook een aantrekkelijke investering want een school biedt continuïteit.

Rol andere spelers

Schoolbesturen zie je hierin eigenlijk niet. Zij zeten de grote lijnen uit en laten de keuzes verder aan de scholen zelf.

Ouders en betrokken leraren kunnen een belangrijke rol spelen. Soms is dat natuur of voedsel maar dat kan ook cultuur of ICT of iets anders zijn. Bij De Populier betaalden ouders €50 extra voor meer natuur en cultuuronderwijs. Lastig punt blijft dat als je een enthousiast iemand hebt en die vertrekt dat het hele verhaal dan in elkaar kan storten (en wellicht elders weer opbloeit waar die persoon naar toe gaat). Zorg voor kwaliteit en borging dat het blijvend is.

AOC's zijn een kansrijke partner. De Einder doet met alles mee. Wellant zou vanuit beheer ook iets kunnen doen. Vanuit de APC's en ROC's komt wel als reactie terug dat het vooral 'projecten' zijn en dat het lastig is het in het reguliere onderwijs een plaats te geven. Tegelijkertijd is er juist wel de

behoefte aan meer praktijkonderwijs. Een blijvende rol in onderhoud zou een mogelijkheid kunnen zijn. Er zijn goede raakvlakken.

Wat is een goed groen schoolplein?

Kernbegrippen zijn

1. wat kan je met de oppervlakte (klein alleen spelen, groot van alles).
2. op een gegeven moment staat er niets meer door de speeldruk, wat is toekomstbestendig? Ervaar het zelf en blijf ontwikkelen.
3. voedsel is een sterk element; het groeit, krijgt vrucht, je kan het eten. Vierkante meter bakken zijn een eenvoudige variant waar je veel me kan doen (onderhoud, watergeven, oosten etc). Er zijn ook partijen die daarin mee willen doen als Nutricia, JOGG.
4. zorg dat beheer goed geregeld is. Kies slim voor vaste planten en bomen versus een/tweejarig plantgoed.
5. bied aan dat ze ook dingen in de buurt kunnen doen bij boeren, tuinders etc.

plus/min

Het blijft spannend wat wel en niet werkt. Een blauwdruk bestaat niet, wel ervaringen. Het is belangrijk om veel te blijven doen met de thema's als voedsel, gezondheid, bewegen, groen etc.

Motivatie deelnemers

Mennema heeft daar geen echt beeld van. Mogelijk was het de kans om iets te doen die hen getriggerd heeft. Maar ze moeten het wel echt willen want er komt behoorlijk wat werk bij kijken om het GSP te ontwikkelen, dit te communiceren met ouders, leraren en leerlingen en het te gebruiken en onderhouden. Hij weet niet of de hoogte van het bedrag daarop van invloed is geweest, feit was dat scholen zelf nog meer moeten zien te vinden. Het kan ook door verschillende spelers zijn gestart (ouders, directie, leraar, NGO) die de school gestimuleerd hebben om de stap te zetten.

Kennis

Geen idee of een handleiding nuttig kan zijn. Van belang is vooral dat de experts en ambassadeurs hun verhaal vertellen. Er is geen blauwdruk dus het persoonlijk verhaal moet verteld worden. Een 'buddy-systeem' zou goed zijn voor starters. Als school wil je weten hoe het echt is. Ontwerpers en hoveniers hebben een belang waardoor het verhaal partijdig kan worden..

Overig/toekomst

- Er is iets moois ontstaan. Het is goed dat anderen daar bij betrokken zijn, zij moeten met elkaar verder. Hooguit kan het fonds af en toe een impuls geven. Het is een hele mooie opstap van een plein naar het leren en naar buiten gaan. Dit geldt overigens net zo goed voor bewegen en sport. Er is een biotoopje ontslaan dicht bij de school. Zorg dat je dat goed gebruikt.
- Zorg voor een garantie dat het blijft.
- Het GSP is ook een vertrekpunt om de omgeving te leren kennen. vervoer is daarin een probleem. Dit mogelijk maken is een blijvende wens
- Stadslandbouw zorgt dat kijkgroen gebruiksgroen wordt. Het biedt een extra dimensie met de combinatie van groen, sociaal, gezond, voedsel etc.
- Hoe de echte Schilderswijk betrokken te krijgen en te houden blijft lastig. Hoe kan je hen blijven prikkelen. Voor hen is de weg lastiger dan voor andere scholen.

Algemeen

Het is veel meer dan het vergroenen van een schoolplein. Het is een impuls voor de hele groene wereld. Zeker nu met de workshops, het onderzoek en de andere activiteiten van de scholen. Alle scholen die beginnen merken dat het toch duurder is dan verwacht. Het is belangrijk dat ook zij niet alleen naar het vergroenen kijken, maar ook naar alle andere effecten.

Effecten

De belangrijkste effecten die Elementree terug hoort zijn (1) kinderen spelen rustiger; (2) kinderen hebben meer om mee te spelen en (3) er zijn minder ruzies. Er zijn dus duidelijke positieve effecten voor de ontwikkeling van het kind. Daarnaast noemt hij nog zelf (4) motorische ontwikkeling; (5) leeromgeving; (6) lichamelijke/geestelijke ontwikkeling.

Motivatie van de school om te starten

Bij aanvang twee jaar geleden was de motivatie vooral een meer uitdagende spelomgeving in de buurt. Toen leefde er nog veel angsten aangaande veiligheid, e.d. na de kennisbijeenkomsten en successen elders in de regio zag je dat de motivatie verschoof naar uitdagende speelomgeving én educatie. Vragen van scholen betreffen nu vooral het onderhoud.

Educatie

Mede door het workshopprogramma zien scholen ook dat ze meer kunnen doen met het groene schoolplein voor de educatie. Het is meer dan alleen spelen. Educatie is wel lastig gezien de hoge speeldruk op het plein. Dit is wel afhankelijk van de ruimte en inrichting op het plein. Er zijn altijd educatiemogelijkheden, maar als alles intensief gebruikt wordt en platgetrapt is, is dat minder.

Als je een groene educatieplek wilt, dan moet je het plein anders inrichten. Maar je moet ook leren als docenten hoe je het kan gebruiken.

Wat is een goed Groen Schoolplein?

Dat is een GSP dat aansluit bij de wensen van de kinderen, dat moet centraal staan. Niet de wensen van de directie en de ontwerper (!) moeten leidend zijn. Als je kinderen prikkelt zien ze zelf mogelijkheden, ontwerpers moeten dan vertalen en de directie moet rekening houden met onderhoud, kosten, regelgeving e.d.

Een slecht GSP is dus als de kinderen niet centraal staan in het ontwerpproces. Je merkt wel dat de ervaren ontwerpers zoals Elementree ook zelf wel weten wat wel/niet werkt. Gras op renroutes, hoogteverschillen op een klein plein, veel 1-2 jarig plantgoed, veel plantgoed dat vertrapt kan worden e.d. werkt niet. Gras doet Corstian nooit, dat redt het niet met de hoge speeldruk. Het kan alleen bij grote speelpleinen waar weinig gebruikte delen zijn.

Veel scholen houden vast aan het oorspronkelijk ontwerp. Je zou echter moeten kijken naar hoe het plein gebruikt wordt en hoe het groen groeit. Op basis daarvan moet je dynamisch aanpassingen doorvoeren: kijk wat wel en niet werkt.

Rol van Fonds 1818

Het was een startende trend. Fonds 1818 heeft met een groot bedrag per school het mogelijk gemaakt dat scholen meededen. Daardoor is er heel veel geleerd waar anderen veel baat bij hebben. Als het fonds dit niet gedaan had was dat leerproces aan het begin van deze trend niet zo op gang gekomen. Zonder dit programma zouden de positieve effecten en leerpunten minder zichtbaar zijn geworden. Zeker doordat het fonds ook bijeenkomsten, onderzoek, workshops etc. erbij heeft georganiseerd, maakt dat het een programmasturing is geworden die vele verder reikt dan alleen de donaties.

De €25.000 was de maximale donatie. Omdat een school voor inkoop en werkzaamheden BTW moet betalen die niet aftrekbaar is voor een school, is het netto besteedbaar bedrag ca. €20.000,--. Vaak vallen de kosten tegen. Fasering van de aanpak komt Elementree niet vaak tegen, wel dat ze geld zoeken, maar dat is in de regio niet eenvoudig. Gemeente Den Haag heeft wel een grote rol vervuld.

Had het fonds iets ander moeten doen? Nee, het is een trigger om na te denken over de schoolomgeving en je meer te verdiepen als school. Alleen het beeld op de website dat bij andere fondsen geld aangevraagd kan worden is niet zo makkelijk als het lijkt.

Programmamanagement is heel goed. De voorwaarden zijn helder; het gaat snel en Fonds 1818 is flexibel geweest bij de onderbouwingen van de aanvraag. Anders waren er heel veel minder Groene Schoolpleinen gecreëerd. Nu was de kans groter en daarmee ook het succes. Bij een overheid was dit zo niet gelukt. Het fonds is doelgericht gebleven en heeft gaandeweg zelf geleerd.

Doorgaan?

Moet het programma doorgaan, zeker nu zo'n 45% van de scholen een GSP heeft? Natuurlijk, de positieve effecten zijn vele malen groter dan de negatieve effecten. Heel veel scholen willen nog deelnemen of willen nog meer uit hun GSP halen (verbeterslag). Dat je 45% bereikt hebt zegt op zich niet zoveel. Je wilt toch meer groene plekken in de stad en meer spelen in het groen. En daarbij geldt dat de effecten vele malen groter zijn dan de projectdoelen sec.

In elk geval hebben de kennisbijeenkomsten een echt grote toegevoegde waarde. Als je met losse aanvragen gaat werken vervalt dit mogelijk. Juist de aandacht bij de bestaande pleinen met kennis, workshops, activiteiten is heel erg effectief. Zorg dat meerdere keren per jaar er kennisbijeenkomsten zijn voor de scholen/beheerders. Zorg dat in 3 jaar niet alles afgezaagd wordt en er weer tegels komen.

website

De website is niet meer van deze tijd en wat onoverzichtelijk. Alles staat er op maar that's it. Wij beheren de website OSP waar de focus ligt bij onderhoud, beheer en educatie. Wij denken dat het accent daar naartoe is verschoven Het lijkt logisch dit samen te doen of te combineren. Onafhankelijk zoals het fonds nu is, is wel het mooiste voor iedereen, daarin kunnen we samenwerken.

Extra's/behoefden:

- 1x / kwartaal een kennisbijeenkomst
- herstel/aanpassing budget scholen
- workshopprogramma onderhoud en beheer
- een adviseur GSP die gebeld kan worden
- verbinding met andere initiatieven (zoals publicatie geen tegeltuin maar egeltuin van HMC ed.)
- opleiden leerkracht van toekomst --> link met PABO's

Overig

- samenwerking met VWS en IVN inzake gezonde schoolplein.
- samenwerking met NME diensten is goed in Den Haag en Leiden, maar kan op plaatsen ook beter.

Ik heb gemist een bijeenkomst met het hele netwerk dat kennis deelt (Fonds 1818, onderzoekers, ontwerpers, scholen, IVN, VWS, Springzaad, Elementree, NME centra)

Onderzoeksberaad NME over groene schoolpleinen (16/4)

Het onderzoeksberaad natuur- en milieueducatie is een samenwerking van onderzoekers vanuit diverse universiteiten en hoge scholen. Het betreft de onderzoekers die kijken wat de mogelijke of bestaande meerwaarde is van natuur- en milieueducatie voor het kind en voor de maatschappij. Bekende onderzoekers in dit vakgebied zijn Agnes van den Berg (RUG), Dieuwke Hovinga (RUL), Jolanda Maas (VU), Kris van Koppen (WUR), Arjen Wals (WUR), Arnold van Vliet (WUR), Sjerp van Vliet (Alterra), Dienand Ekkel (AOC Dronten). In een apart onderzoekeraad over groene schoolpleinen kwam naar voren:

Er is geen eenduidige definitie wat een groen schoolplein is, laat staan wat een goed groen schoolplein is. Wat is een groen schoolplein? Wat is de groenfactor? Een groen, groener of vergroend schoolplein hangt sterk af van de motieven om dat aan te leggen. Een percentage groen zegt onvoldoende, aan de andere kant blijkt uit onderzoek dat 20% meer groen leidt tot 20% meer bewegen. Het zou interessant zijn te weten wat de kritische succesfactoren zijn, zoals betrokkenheid ouders; percentage vergroening; kwaliteit; betrokkenheid kinderen; specifieke elementen etc. De wetenschappers geven aan: 'het proces is even belangrijk als de fysieke realisatie'.

De verwachting bij het Alterra onderzoek was dat een volledig groen schoolplein meer effect zou hebben. In het onderzoek is dit niet aangetoond. Alterra start een vervolgonderzoek over gezonde schoolpleinen voor VWS.

Als je een groen schoolplein gaat maken dan verandert er al direct wat bij de ouders, docenten en directie. Zij gaan met andere ogen kijken naar het huidige schoolplein. En zij raken direct betrokken bij het proces dat het anders moet.

Een groen schoolplein leidt tot betere concentratie bij jongens. Bij meisjes leidt het tot minder concentratie. (onderzoek Alterra, VU en Veldwerk Nederland). Ander onderzoek geeft aan dat het voor beide groepen werkt (opm Alterra Sjerp de Vries).

Vanuit een school wordt aangegeven dat kinderen van het passend onderwijs een groen schoolplein echt nodig hebben.

Er is behoefte om alle ervaringen en onderzoeken te bundelen. Maar hoe? We staan met het onderzoek nog aan het begin. Diverse onderzoeken leiden samen tot weer nieuwe vragen en inzichten: wat is een groen schoolplein; wat zijn de kritische succesfactoren; wat zijn de effecten voor het kind; wat zijn de negatieve effecten voor het kind; wat is het gevolg voor de onderwijsopbrengst en onderwijsprocessen etc.

De Goede Zaak; Astrid van Heezik (17/4)

Astrid heeft aan Carien ondersteuning geboden bij het vooronderzoek, ontwikkeling projectplan; de inspiratie-/kennisbijeenkomsten en nu de organisatie van de beheer- en onderhoudsworkshops. Impliciet vervulde zij voor Carien ook een klankbordfunctie waarbij zij samen steeds over de realisatie van het programma spraken. Astrid heeft daarbij gehamerd op het eenvoudig en beheersbaar houden van het programma en er niet te veel bij te halen. Het NME arrangement hadden we achteraf niet moeten doen.

Haar mening over de rol van het Fonds: *"Het is heel goed dat je als fonds openstaat voor geluiden uit de samenleving en het dan anders durft te doen dan voorheen (zowel extern als intern). Zo zou het moeten werken bij meer fondsen". Het is een echt vliegwiel geworden."*

Scholen waren heel onwetend. Overwogen is ten tijde van het projectplan om scholen ondersteuning te geven door een bureau. Bewust is gekozen dit niet te doen. Het zijn de scholen zelf die aan zet zijn, zij moeten het willen en er iets voor doen. Zij moeten ook leveranciers vinden, financiering rondkrijgen etc. De keuze om 4x20 scholen €25.000 te geven was ook om te voorkomen dat je 'scholen koopt'. het gaat om de intrinsieke motivatie. Ook nu zijn scholen alleen voor het geld gegaan maar een deel daarvan is later toch gemotiveerd geraakt. School, van haar kinderen wil in 2020 natuur-techniek school zijn.

Het programma heeft veel tijd gekost van het fonds/ Carien. Als je 200 scholen uitnodigt krijgt je actie reactie. Iedereen belt en mailt. Uiteindelijk is dat teveel geweest. Je wist dat het vijf jaar zou lopen, achteraf gezien had je daar iemand voor in kunnen huren. Dit geldt ook voor de administratieve organisatie die op voorhand niet goed is ingericht (database, contacten afhandelen etc)). Nu heeft Carien dat zelf ontwikkeld, dat had handiger gekund. Astrid vindt dat de programmaleider óf vrijgemaakt had moeten worden, of er had een projectleider en administratieve ondersteuning/personal assistent moeten zijn in het programma. Als iemand anders het zou doen dan geeft zij de voorkeur aan iemand van het fonds zelf, die de cultuur en werkwijze kent.

Astrid gelooft in de "unieke toegevoegde waarde". Er is iets veranderd in de samenleving. In de regio en daarbuiten werkt het als een olievlek. Het fonds heeft daar een grote rol in vervuld. In het begin waren er veel drempels (vies, onveilig, hygiëne), die later helemaal verdwenen waren. Bij aanvang waren het vooral de Daltonscholen, vrije scholen etc die meededen. Overigens is het niet bij alle scholen goed uitgepakt, of in elk geval is het anders uitgepakt dan verwacht. Bij sommige scholen lijkt het minder goed uitgepakt, maar is de school zelf erg tevreden en vice versa.

Het kennisstuk is volgens Astrid goed ingevuld. Naast kennisdagen en inspiratie is alles op de website te vinden. Met stappenplan en beheer-&beleefkalender, kennis- en inspiratiedagen, onderhouds-workshops, filmpjes, en profielen op de website. Veel scholen hebben de informatie gedownload. Daarnaast hebben alle bedrijfjes (ontwerpers, aannemers) ook hun expertise opgebouwd die ze delen. Astrid heeft het gevoel dat hiermee al een handleiding hebben. Er is geen behoefte aan een boek waarin we alles nu bundelen.

Kwaliteit: doel is vooral kinderen in aanraking brengen met natuur en die natuur laten beleven. Een pot groen met beestjes kan daarin ook al een grote rol vervullen (beleven, leren, draagvlak voor groen, anders mee omgegaan in toekomst). *"Het verfraaien van het plein is niet waar het om gaat. Een percentage groen op het plein zegt niets over het succes"*. Ik ben voorstander van NME, maar niet alles hoeft een les te zijn. Kinderen leren ook zonder lessen, door te doen. Het is een beleefproject. Groen is niet per se bloeiend of eetbaar groen. Bruin is ook groen. Met takken, bomen, snippers kunnen kinderen ook veel ontdekken, beleven en zich verwonderen met een ander speelgedrag. Een leraar zei: je moet kinderen opnieuw leren spelen. De uitdaging bij de inrichting is, dat je rekening houdt met 'de kindererosie', je moet nadenken welke materialen je gebruikt. En de inrichting vraagt op haar beurt ook weer nieuwe dingen, bijvoorbeeld dat je een wilgentunnel ook water moet geven.

Rol van het fonds: Als fonds wil je dat de pleinen er over tien jaar nog zijn en gebruikt worden, dus onderhoud en ontwikkeling en onderwijs. Vraag is of je daar als fonds een rol in hebt. Als fonds ben je niet verantwoordelijk voor het proces en beheer. Wel kan je ze leren te onderhouden etc. in de vorm van workshops zoals nu gebeurt. Wellicht dat je jaarlijks iets kan doen of dat je de website doorgeeft aan Elementree/ Springzaad en hen in staat stelt jaarlijks iets te doen. Als het fonds het programma stopt is het logisch dat de website ergens ondergebracht wordt of samengaat met onsgroeneschoolplein. Elementree beheert nu Onsgroeneschoolplein, Springzaad wil wel groeneschoolpleinen.nl

Wat zou Astrid anders doen:

- in plan van aanpak interne inzet, keuze inzet Carien, inclusief van een personal assistent en administratie;
- arrangement en game niet meer doen;
- wel blijven doen: leerpunten direct toepassen, we hebben veel geleerd en toegepast. De organisatie van het programma is meebewogen, dat is krachtig.

Multipliers:

- meer euro's voor de pleinen;
- bedrijfjes die zich ontwikkeld hebben;
- betrokkenheid;
- gezonde schoolpleinen programma en in steden als Rotterdam en Nijmegen vervolg.

1. *Wat is het grootste leereffect dat jullie zelf van de projecten hebben opgedaan?*

Wij (LUZ architecten en Loes Kellendonk Architectuur) hebben inmiddels 11 pleinen ontworpen, waarvan er 6 al opgeleverd zijn. Inmiddels zijn we ook met vier nieuwe scholen in gesprek/begonnen. Ik weet niet of je het leereffect kan noemen, want het is iets wat wij vanaf het begin af aan al doen, maar het allerbelangrijkste bij het ontwerp van groene schoolpleinen is dat je goed kijkt naar hoe het plein nu gebruikt wordt en hoe het straks gebruikt gaat worden. Veel pleinen zijn onhandig ingedeeld met de fietsen verspreid over het hele plein, looproutes dwars over het plein en geen opdeling in "plekken" waardoor er voornamelijk over het hele plein gevoetbald wordt en de rest er maar een beetje omheen staat. Wanneer je aan de slag gaat met het vergroenen van schoolpleinen moet je ook alle andere, niet groene, aspecten meenemen om uiteindelijk te zorgen dat je groene ingrepen op de goede plek komen te liggen zodat ze zo optimaal mogelijk gebruikt kunnen worden.

2. *Wat zie je als grootste leereffect voor de scholen gedurende de trajecten?*

Veel scholen worden gedurende het traject steeds enthousiaster over het groen. In het begin zijn ze vaak nog wat huiverig en bang voor onderhoud en klagende ouders bij kinderen die vallen, vies worden en een splinter krijgen. Zeker wanneer de aanleg begint en het steeds groener wordt op de pleinen en ook de eerste enthousiaste reacties van ouders komen, neemt ook de ontspannenheid van de scholen over met name vallen en vies worden toe. Het groen heeft blijkbaar ook een positief effect op de schoolbesturen/leerkrachten ;-). Ik zie veel leerkrachten en schooldirecteuren ook zelf enorm genieten van de groene omgeving.

3. *Wat is de motivatie die je bij de scholen tegen komt om met een groen schoolplein te beginnen? (het geld, een ouder, langer gekoesterde wens etc)?*

In het begin van de subsidieronde was het met name het geld. Wij hebben alle scholen waar wij mee werken zelf benaderd. De meeste hadden de aankondiging van Fonds 1818 wel gezien, maar ergens onderop de stapel "to do" gelegd, waarbij ze vooral aanhikte tegen het hen onbekende proces en de tijd die ze daaraan moesten besteden die ze niet hebben. Ons aanbod om voor hen het proces te organiseren en de trigger dat je "zomaar" 25.000,- kon krijgen om in je schoolplein te investeren haalde de meeste scholen over. Nu er al veel schoolpleinen in de regio vergroend zijn zien we dat scholen ook graag willen vergroenen omdat ze bij andere scholen gezien hebben hoe leuk dat kan zijn en het ook als een belangrijk aspect zien waarom ouders voor hun school zouden kiezen. Het schoolplein is toch het visitekaartje van de school en een groen schoolplein ziet er heel erg kindvriendelijk uit.

4. *Wat zijn de ±5 toppers en ±5 missers als je een groen schoolplein aanlegt?*

Top:

- Grote bomen! Mijn persoonlijke stokpaardje en tot nu toe overall een waanzinnig succes waarbij alle scholen na realisatie aangaven "ik ben zo blij dat we toch voor die grote bomen gekozen

hebben". Juist op heel stenige pleinen maken grote bomen (lees stamomtrek 30-40 cm.) echt het verschil in beleving.

- Stapstammen: Grote stammen waar de kinderen over kunnen lopen/springen zijn altijd een enorm succes bij kinderen.
- Banken/buitenklassen: multifunctionele elementen die op heel veel manieren gebruikt kunnen worden: spelen, lopen, omheen rennen, balvanger, buitenklas, wachtende ouders en geven een heel uitnodigende sfeer aan het plein.
- Paadjes en plekjes: we proberen altijd "renroutes" en verstopplekjes te maken. We horen ook terug van leraren dat het plein veel beter benut wordt.
- Wilgentunnels en hutten: vind iedereen leuk, ook oudere kinderen kiezen massaal voor hutten waar ze in kunnen "chillen"

Misser:

- Een plein met alleen maar houtsnippers: ik noem dit vaak een bruin plein. Houtsnippers zijn wel een natuurlijk materiaal maar wel dood. Je mist het levende materiaal, het frisse groen van het voorjaar, de verkoelende werking van groen in de zomer.
- Inzaaien van gras in plaats van grasmatten. Dit duurt veel te lang en kinderen hebben hier geen geduld voor waardoor het gras niet goed aanslaat.
- Een rommelig plein: veel losse en kleine elementen verspreid over het plein zonder structuur. Je wil graag dat de leerlingen ook zelf zorg dragen voor het plein, dat ze papiertjes opruimen en planten verzorgen. Als het plein erg rommelig is nodigt dit niet uit tot er zelf netjes mee omgaan. Een heldere structuur in het plein geeft leerlingen duidelijkheid over het gebruik van plekken.
- Planten uitplanten volgens de standaard plantafstand die hoveniers bij tuinen hanteren. Ik moet vaak uitleggen dat er twee keer zoveel planten in moeten en dat ze heel dicht bij elkaar moeten omdat ze veel te leiden hebben onder rennende kinderen, ballen en te weinig water. Hoveniers hebben soms het idee dat een border op een schoolplein hetzelfde is als een border in een tuin maar dat is het niet.
- Een compleet onverhard schoolplein. Dit is niet echt een misser want als scholen het graag zelf willen is het prima, maar wij raden het meestal af en zoeken naar een goede balans tussen verhard en onverhard. Een betegeld gedeelte voor voetbal en verharde paadjes die tussen het groen door lopen zorgen ervoor dat ook bij regen niet (alle) kinderen helemaal bruin van de modder terug de klas in komen.

5. *Hoe kijk jij aan tegen het begrip 'groen' van een groen schoolplein. Staat voor jou het spelen voorop of ook de natuureducatie/natuurontdekking? Kan je daar wat over zeggen? Stel je eisen aan het soort groen?*

Eigenlijk staat bij mij "een groene sfeer" voorop. Daarom hecht ik ook zo veel belang aan bomen. Ik denk dat mensen zich prettiger voelen in een groene omgeving dus prioriteit 1 is voor mij dat als je op het schoolplein bent je groen om je heen hebt in de vorm van bomen, struiken en gras. Op 2 staat dan het spelen, waarbij ik denk dat het belangrijk is om zo veel mogelijk verschillende spelaanleidingen te creëren. Een diversiteit aan mogelijkheden dus voetbal, klimmen, rennen, verstoppen, evenwicht en chillen, voor ieder wat wils. Op 3 dan de natuureducatie/natuurontdekking, waarbij wij als ontwerpers kunnen zorgen dat er ook stukken met wat wildere begroeiing zijn, maar het ook aan de school is of zij het thema natuureducatie oppakken. Maar ook als de school dit niet oppakt denk ik dat er al een heel stuk educatie in het plein zit door alleen al het beleven van de

seizoenen, gras wordt modder bij regen, de blaadjes vallen van de bomen, bloemen die bloeien, bijen of vogels op het plein. Bij de workshops met kinderen krijg ik heel vaak te horen als het over een insectenhotel gaat "Jakkie" of "ieuw". Best veel kinderen zijn bang voor bijen en vinden insecten vies. Ook stellen kinderen vragen als "wat als er vogelpoep op het klimrek komt" en dat soort zaken. Het lijkt mij dus zeer noodzakelijk dat ze met dat soort zaken op het schoolplein in aanmerking komen.

Eisen aan groen:

Zo groot mogelijke bomen en struiken want die kunnen een stootje hebben. Struiken in groepen aanplanten zodat de kinderen eromheen gaan rennen in plaats van ertussendoor, dan krijgen de struiken de kans om goed aan te slaan. Struiken altijd bloeiend of met besjes (niet giftig) of mooie herfstkleur. Bamboe en Laurierkers zijn robuuste groenblijvende struiken die de groene basis vormen van een plein. Bomen diversiteit, indien mogelijk inheems en ook letten op herfstkleur. Probeer altijd in ieder geval 1 boom met eetbare vruchten op het plein te zetten (appel, peer, vijg). Kleiner groen in groepjes bij elkaar op een logische plek in het ontwerp waar kinderen er niet vanzelfsprekend door heen rennen. In ieder geval op 1 plek zomerbloeiers om bijen en insecten te lokken. Speelgroen: wilgenhutten, klimbomen en stapstammen altijd doen.

6. *Hoe kijk jij aan tegen een 'buitenlokaal' zodat de formele educatie op het groene schoolplein plaatsvindt (informele educatie of sociaal leren is er uiteraard altijd vanuit de kinderen zelf). Uit de gesprekken krijg ik de indruk dat de buiteneducatie er meestal niet van komt omdat er zo'n grote speeldruk op het plein is, dat er onvoldoende rust is voor buiteneducatie.*

Wat ik zie is dat er met name bij projecten (project over de Middeleeuwen dus we gaan zelf buiten brood bakken) en voorstellingen gebruik gemaakt wordt van de banken en dat lijkt mij ook prima. Bij dergelijke activiteiten is het ook niet erg als er meer geluid uit de omgeving is. Voor de kinderen is het echt bijzonder dat ze dit soort dingen op hun plein kunnen doen en zoals ik hierboven al beschreef is de multifunctionele waarde van buitenbanken enorm hoog. Ik acht de kans dat "formele educatie" op het plein plaats vindt dan ook niet zo hoog, maar de kans dat scholen hun bijzondere educatie zoals projecten, voorstellingen, natuureducatie, werkstukken, klassenvergadering e.d. buiten gaan doen i.p.v. binnen wel erg hoog en denk dat daar ook de waarde in zit van het buitenlokaal.

7. *Heel specifiek: wat vind je van gras (mijn indruk is dat gras met de hoge speeldruk of 'kindererosie' het nauwelijks mogelijk is om gras goed te houden. Zelfs als je het goed onderhoudt dan nog heeft het enorm te lijden van alle kids).*

Gras lijdt onder kinderen en wordt modder, houtsnippers worden de grond ingelopen en dat wordt ook modder en zand wordt over het hele plein en vooral de klassen ingelopen wat iedereen ook erg vervelend vindt. Als je zo gaat kijken kun je maar beter geen groen schoolplein aanleggen. Er is geen "beste" natuurlijke ondergrond, ze hebben allemaal hun positieve en negatieve kanten dus onze insteek is altijd:

- Pas een variatie aan ondergronden toe, zodat je van alle negatieve zaken een beetje hebt en van alle positieve ook.
- Ontwerp zo dat er loop- en renroutes om het gras heen gaan. Dus niet dat iedereen standaard over het gras rent, maar alleen de kinderen die daar willen spelen. Dit kan je doen door goed over de logistiek na te denken.

- Bij grotere en drukkere schoolpleinen plaatsen we vaak een stuk kunstgras direct onder het speeltoestel en daaromheen normaal gras. Dit klinkt misschien een beetje raar maar het ziet er heel natuurlijk uit. In de openbare ruimte wordt dit ook veel gedaan. Zo komt de meeste druk van de kinderen die uit het speeltoestel springen op het kunstgras. Eigenlijk voorkom je hier van tevoren de "kale plek" mee die je onder toestellen die in gras staan vaak ziet.
- Gras altijd op een zonnige plek, in de schaduw is het nog lastiger.
- Laat het gras groeien! Laat stukken van het gras verwilderen en lang groeien. Het gras wordt er sterker van en kan meer hebben. Bijvoorbeeld tussen stapstammetjes kan je prima gras lang laten groeien, dat geeft een natuurlijk effect. Op stapstammetjes kan je ook niet met dertig kinderen tegelijk spelen dus daarmee krijg je sowieso al een mindere belasting en daarbij is het de bedoeling dat ze op de stammetjes blijven natuurlijk ... ;-) Ook in hoeken en onder bomen kan je beter gras laten verwilderen dan kale aarde.

Intern: Boudewijn de Blij 16 juni 2014

Programma?

Als fonds willen we vooral effectief zijn met de activiteiten die we steunen. De instrumenten zijn daaraan ondergeschikt. Of het nu een lening, donatie, cursus, project of programma is maakt op zich niet uit.

In het begin was een programma voor groene schoolpleinen een 'woest idee'. Dit leende zich voor een afgebakende opzet (groep, criteria, resultaat, bedrag, looptijd). We hebben eerst een pilot gedaan en toen het bleek te werken is het bestuur er mee akkoord gegaan om het groter uit te rollen. En daarbinnen kunnen we flexibel inspelen op de behoeftes. Het is ook de kracht van het fonds dat we snel kunnen reageren en flexibel zijn. We doen het op de manier waarvan wij denken dat die het beste is. Dat er een 'organisch lerend' programma management is gevoerd, dat past bij ons. Bij ons is niets in beton gegoten. Dat is prima, wij voelen ons daar ook tamelijk autonoom in. Bij voortschrijdend inzicht willen we snel en effectief kunnen aanpassen.

Aan het begin zijn er eigen criteria voor het programma bepaald. Met maxima per aanvraag. Het is prima, als de criteria anders zijn dan voor algemene aanvragen of een ander programma.

Werkwijze

Uitgangspunt is dat de adviseurs met hun ervaring nieuwe ontwikkelingen en mogelijkheden opsporen en met ideeën komen. Adviseurs moeten zich bezighouden met de behoeftes van de samenleving en wat het fonds daaraan kan bijdragen. Zij moeten zelf niet te veel uitvoering doen. Uitgangspunt is dat we het werk buiten het fonds brengen. Astrid van Heezik heeft in dit programma veel voorbereidend en organiserend werk gedaan, dat is goed zo. Het streven is "kunnen we dingen niet makkelijker maken", bijvoorbeeld met administratie.

We zijn er op gebrand dat de aanvragers snel een uitslag krijgen. De norm om een aanvraag binnen zes weken af te handelen werkt goed. Intern worden we zenuwachtig als we dat niet lijken te halen. Extern wordt het gewaardeerd dat we snel werken. Wij zijn een van de weinige fondsen die zelf ook klantenonderzoek doet.

Programma of projecten?

We hebben eigenlijk veel meer programma's gehad of nog lopend, zoals cursussen, AED's voor sportverenigingen, koren zingen voor ouderen, lenteprijs, monumentenfonds etc. Die programma's worden grotendeels extern of met partners uitgevoerd. In de startfase doen we meer en richten het zo in dat het ons past, zoals wij denken dat het goed is. Het groene schoolpleinen programma is in zoverre anders, omdat we naast de opstart ook in de uitvoering veel zelf zijn blijven doen, inclusief onderhoud, onderzoek, contacten met landelijke partners, communicatie etc. Dit heeft qua tijd meer impact op het fonds (adviseurs, communicatie, administratie, besluitvorming).

Als je het te vroeg buiten de deur plaatst krijgt het programma een ander verloop. Om een programma succesvol te maken gaat het hier vooral om enthousiaste adviseurs intern en dat zij betrokken blijven.

Waarom programma starten?

Als er voldoende aanvragen uit de samenleving zouden zijn, dan zien we dat liever. En het kan best zijn dat een intermediair bij ons aanzwengelt dat hij/zij er een programma van wil maken. Maar als het niet van de vragende partij of intermediair komt dan kunnen we het ook zelf neerzetten. Maar we moeten erg alert zijn dat de intermediair of wijzelf niet te veel gaan pushen en aan eindgebruikers gaan vertellen wat goed voor ze is.

In het geval van de Groene Schoolpleinen kan ik me niet voorstellen dat een school alleen voor het geld een aanvraag heeft gedaan en een groen schoolplein heeft aangelegd. Daarvoor moet je als school veel te veel tijd en moeite zelf investeren.

Programma en doorlopende ondersteuning?

Je wilt voorkomen dat de ontvangers van de donaties –in dit geval de scholen- het gevoel krijgen dat ze meedoen aan een project van Fonds 1818. De aanvragers moeten zelf iets willen en dat steunen wij. Daarbij passen informatiebijeenkomsten en kleine zadenacties etc. heel goed. Maar duidelijk moet zijn dat het fonds niet verantwoordelijk is voor groene schoolpleinen of het onderhoud of wat de school met het plein doet.

Hoe zit het dan met blijvende ondersteuning? Het is een risico dat de scholen het dan meer en meer als iets van het fonds gaan zien. We kunnen best ondersteuning bieden bij workshops over onderhoud en meedenken met de scholen, maar voorop moet staan dat zij het zelf willen en zich verantwoordelijk voelen. Ik wil geen gedeeld eigenaarschap of zo iets. Hoe meer wij gaan doen, hoe meer de scholen de indruk krijgen dat het een project van het fonds is. Wij dragen bij aan verbetering. Ik heb hier licht gemengde gevoelens over. We moeten niet steeds dingen blijven doen. "actions speak louder than words". Als je een fiets koopt moet je af en toe ook de ketting zelf smeren. Stel dat de scholen zelf met een vraag komen, dan zou ik daar positiever tegenover staan. Als intermediairs met de vraag komen moet duidelijk zijn dat die van de scholen komt.

Doorgaan met het programma?

Het is mooi dat we nu zo'n 50% dekking hebben van scholen in de regio. De meesten zullen nu wel bewust gekozen hebben om wel of niet een groen schoolplein aan te leggen. Maar bij bijzondere momenten zoals nieuwbouw of wisseling van de wacht kan dit veranderen. Het is voor ons prima om het als programma te laten lopen. We kunnen het met een beetje extra tijd en geld nu heel efficiënt uitvoeren. Dus als scholen om goede reden nu de €25.000 aanvragen, dan past dat prima. Voor ons is het zo bijna regulier geworden.

Actief beheren netwerk scholen?

Ja, scholen kan je zien als een klantengroep, maar zo zien wij het niet. Wij verkopen niets. Het is een aanvrager die zelf iets moet willen. En dan helpen wij daarbij als het past. Wij willen graag dat het onderwijs ons ziet als een fonds dat help het onderwijs beter, mooier en leuker te maken.

Wij hebben ook pestbijeenkomsten gehad voor de basisscholen, maar dat zijn dan weer andere personen. Het is een heel fluïde netwerk. Het gaat om de individuele mensen. Ik vind het niet nodig om dit netwerk apart te beheren. Er komen niet zoveel aanvragen uit het onderwijs. Dat hoeft ook niet

zo te groeien. We vinden wel belangrijk dat bijvoorbeeld het speciaal onderwijs met extra noden de weg naar ons goed weet te vinden. Dat is een groep van extra kwetsbare jongeren.

Partners

Programma's brengen met zich mee dat je iets meerjarig doet en dat je met meerdere partijen/partners in aanraking komt. Past dat bij het fonds? Als fonds zijn we in staat om het anders te doen en om snel te reageren. Dat vinden we heel prettig en we denken dat het effectief is. Juist onze onafhankelijkheid maakt dat we het anders kunnen doen.

- Met andere fondsen werken we goed samen, maar ieder fonds heeft zijn eigen lijn en criteria.
- "Overheden zijn er goed in overheid te zijn". Het is niet één entiteit, maar meerdere entiteiten die met elkaar strijden. Als fonds verlangen wij geen tegenprestatie of een minutieuze verantwoording. Wij hebben wel samenwerkingsverbanden, maar willen altijd onze flexibiliteit behouden. Wij kunnen zo ook uitzonderingen maken op de regels als wij vinden dat het wenselijk is.
- Maatschappelijke organisaties ontvangen soms donaties en zijn soms partner. Dat kunnen we goed uit elkaar houden. We geven geen enkele club een bijzondere status. Het gaat ons om het resultaat.

Intern: Corien Bosch en Rien van der Velden 2 juli 2014

Programma?

Het programma is 'werkende weg' opgepakt. Aan het begin hadden we nog vraagtekens of er wel genoeg aanvragen zouden komen. We hadden niet verwacht dat het programma zich zo zou ontwikkelen. Als we dit op voorhand hadden geweten hadden we dingen misschien wel anders aangepakt. We zijn met een heerlijke onbevengene naïviteit gestart. Toen bleek dat het goed liep en de resultaten goed waren en de gelden nuttig besteed werden was er steeds voldoende reden om op de ingeslagen weg door te gaan. Het programma heeft heel veel tijd gekost. Het volume van 200 scholen was te groot om het zelf allemaal te doen.

De administratie heeft heel veel tijd gekost, vooral van Carien. De vraag is of dit intern niet te klein is gemaakt? Nu is veel werk bij de adviseur(s) terecht gekomen die daardoor minder ruimte hadden voor andere zaken en ideeën. Het was goed geweest een aparte programmaleider aan te stellen of een aparte (administratieve) ondersteuning in te zetten.

In een programma komen andere aspecten aan de orde dan bij de projecten. Je zet zelf iets neer, organiseert bijeenkomsten, maakt een website, voert actieve communicatie, hebt contacten met anderen –ook op landelijke schaal-, je ontwikkelt een expertrol etc. Voor de doelgroep –in dit geval de basisscholen- is het wel prettig dat je als een autoriteit aangesproken kan worden.

Het programma heeft als katalysator gewerkt op de scholen. Het is niet alleen het plein, de educatie en het spelen. Het werkt ook voor de ontmoetingen en betrokkenheid van ouders en de ontmoeting school-ouder en school-buurt. Dit was een onderschat of onverwacht neveneffect.

Doorgaan of stoppen?

Je hebt nu 200 scholen die een groen schoolplein hebben aangelegd, dat is ongeveer 50% van de scholen in het werkgebied. Het rendement blijkt en de expertise is opgedaan (bij scholen, bij hoveniers/ontwerpers en bij het Fonds zelf). Als je doorgaat is het eigen formulier wel heel goed, dat past veel beter dan een algemene aanvraag (bijv actieve rol kind etc). Het helpt de school om over dingen na te denken. Je kunt aanvraagprocedure dan overeind houden met een gelijk bedrag, maar als onderdeel van de Fonds 1818 website.

Zou het fonds meer programma's moeten hebben?

Ja. Met programma's kan je heel mooi en gericht de samenleving helpen. Maar je moet mensen of partijen geen dingen door de strot duwen. Als je regelmatig nieuwe programma's hebt (en ook weer stopt) dan wisselt ook de groep die je bereikt en zo word je als fonds breder bekend. Binnen een programma kan je meer gericht op kwaliteit aanvragen bekijken, daarmee wordt het bestede geld meer waard. Met een programma bereik je meer rendement en volume. Programma's mogen niet kannibaliseren op projecten.

Scholennetwerk

Je hebt nu een netwerk met 200 van de ca 400 basisscholen in het werkgebied. Moet je dat netwerk onderhouden? Ja is het antwoord. Maar niet met een aparte onderwijs nieuwsbrief, maar wel vanuit de groene Schoolpleinen en de nieuwsbrief daarvan. Je kunt daarin aandacht geven aan een zadenactie rond het GSP of aan andere projecten zoals de tegengaan pesten, mini bieb, of andere cultuur projecten. Bij cultuur is het best lastig om de scholen te bereiken. Je mag als fonds best laten zien welke projecten je steunt. Dit brengt scholen ook weer op eigen ideeën. Als je de contacten niet onderhoudt gaan scholen verder in de waan van de dag en vergeten ze dat je bestaat. Sommige scholen zijn ook geabonneerd op de algemene nieuwsbrief van het fonds.

Onderhoud

Het is een dilemma of je een eenmalige donatie wilt geven of in deze programma-aanpak ook wilt werken aan expertise ontwikkeling bij de aanvragers. Aan de voorkant hebben we al informatie-bijeenkomsten gehouden en er zijn nu voor wie wil de onderhoud workshops (beheer en beleefkalender). Rien en Corien zien het wel als een rol voor het programma/ het fonds om de scholen te helpen actief om te gaan met het plein. Je hebt een paar miljoen besteed en je wilt nu toch ook dat dit blijft en zich ontwikkelt?

Website

Bij aanvang is al de discussie geweest of we de informatie onder de Fonds 1818 website moesten brengen of apart als eigen website moesten presenteren. Gekozen is om een eigen website te maken, zodat heel Nederland van de kennis gebruik kan maken (zoals het stappenplan, de voorbeelden etc). Als het programma stopt is het jammer om de website, Facebookpagina en nieuwsbrief te stoppen. Kan dit niet voortbestaan zonder aanvraag module? Het is een stevige kapstok 'ter lering ende vermaeck', maar die nu wel wat statisch is geworden. Het fungeert nu grotendeels als folder. De doelgroep is ook veranderd. De hoveniers en ontwerpers van het begin hebben nu hun eigen expertise opgebouwd. Scholen die beginnen in het werkgebied van het fonds halen ook informatie van andere scholen inde de regio

Stel dat Springzaad of Elementree de site gaan beheren dan wordt het vanzelf levendiger, maar ook doorspekt met idealen van de organisaties. Je kan dan ruimte geven aan de vragen die opkomen vanuit ouders, leraren etc en zo meer verdieping en stevigheid krijgen. Voordeel van het fonds is dat het onafhankelijk is. Het is ook een optie om de site autonoom door te ontwikkelen, door daar iemand vanuit het fonds opdracht toe te geven. Het biedt je ook de mogelijkheid om het netwerk te onderhouden en aanvullende dingen daarop te melden. Zorg altijd voor een goede verbinding tussen onsgroeneschoolplein.nl en groeneschoolpleinen.nl

Opvallend is dat de meeste scholen het groene schoolplein op hun eigen website niet eens noemen.

Communicatie

In het begin was het heel heftig met mailings, contacten besturen, bijeenkomsten, nieuwsbrieven etc. Er kwamen ook veel vragen uit de rest van het land. De bouw van de website heeft veel tijd gekost. O.a. door het kaartje erop, daar zijn we dagen mee bezig geweest. Nu is het een stuk rustiger, maar dagelijks moet je wel naar website en Facebook even kijken. Het 'merk' Groene schoolpleinen is neergezet in de regio door Fonds 1818.

Andere programma's zoals AED's; koren zingen voor ouderen of mini bieb hebben toch een ander karakter. Daarin lopen de dingen vrij standaard of soms vanzelf (koren zingen voor ouderen). Wel kost de communicatie voor AED's of de lenteprijs veel tijd. Als je een programma doet zouden we toch meer een format moeten hebben inclusief aanpak en de communicatie. In dat format kan je aangeven wat je wel of niet moet uitbesteden. Bij het cursusprogramma hebben we een apart iemand die de afhandeling verzorgt, dat werkt prima. Als je te veel zelf doet word je administratietijgers. Dat moet je niet willen. Maar zorg wel dat het dichtbij blijft vanwege het fonds-karakter. Het blijkt dat als je alles uitbesteedt, dat het teveel van het fonds afdrijft: behoud de eigen identiteit en cultuur van het fonds! Dit betekent wel dat je de tijd moet hebben om die uitvoerder aan te sturen

Landelijk promoten van wat we doen of steunen is eigenlijk niet wenselijk. Als je bij de vijf uur show gaat zitten word je platgebeld en gemaïld uit het hele land. Dat roept alleen maar teleurstelling op. Aan de andere kant willen we met vakmensen wel onze ervaringen en expertise delen zodat zij daar elders wat aan hebben

Je moet wel continu blijven inzetten op de communicatie, ander glijdt het zo weg. Bij het cursusprogramma zie je het meteen als je wat minder communiceert.

Intern: Carien Janssen van Raay; 13 maart; 28 maart; 16 juni en diverse tussentijdse momenten

Beleid

- Notitie uit 2009 (tweezijdig A4) was de basis. Bestuursbesluit betrof 2 miljoen voor 4 regio's met €500.000 per regio [werkoverleg 12 januari 2012]. Per regio was ruimte voor 20 scholen die €25.000 als donatie konden krijgen.
- Oorspronkelijk was de beoogde donatie €20.000 per school en €5.000 extra als het plein was opengesteld voor de wijk.

- Bewuste keuze is gemaakt tussen een ton voor een paar schoolpleinen of €25.000 voor 4x zoveel schoolpleinen. Uitgangspunt was en is dat de scholen een stap zetten en niet de mate waarin.
- Bij aanvang was de verwachting laaggespannen over aantal deelnemers. Na ruim drie jaar uitvoering zijn er geen 80 maar 187 scholen en is het budget gegroeid van 2 naar ca 5 miljoen
- Eindtermijn van het programma was 31-12-2013. Scholen met uitstel mochten nog wel door. Scholen kunnen nog steeds aanvragen indienen. Gevraagd wordt waarom de school niet eerder heeft meegedaan, vaak is er een goede reden. Er is geen actieve pr meer voor de aanvragen, zoals eerder gebeurd is in de drie regio's (oorspronkelijk waren het vier regio's. Delft en Zoetermeer zijn samengenomen)
- De programma-aanpak is nieuw voor Fonds 1818. Binnen het programma zijn twee belangrijke eisen bij aanvragen niet aan de orde: financiële screening en cofinanciering.

Start

- De Woutertje Pieterse school was het lonkend voorbeeld en Springzaad als stimulerende NGO. Carien heeft eerst bij 8 fondsen geprobeerd of ze mee wilden doen. Toen dat niet het geval was heeft Fonds 1818 het alleen opgepakt.
- Regio Leiden was lastig. We moesten alles nog uitvinden; er waren nog veel 'ja maars'; er waren veel gemeenten en het arrangement leidde tot een gehele andere aansturing.
- NME arrangement was samen met gemeente Leiden en Elementree. Het ging om 4 pleinen. De gemeenten heeft er verkeersveiligheid 'ingefietst'. Het was niet meer van Fonds1818, dat mocht alleen nog doneren. De ontwerpen waren niet de beste. Marjan Kathmann (NME ambtenaar) was het als persoon die ervoor gezorgd heeft dat het wel lukt (net als haar evenknie Olle Mennema in Den Haag). De website onsgroeneschoolplein is een goed product. Daar ligt de basis voor een onderhoudsplan. De game die door CREM ontwikkeld is, is niet succesvol en heeft de website ook niet gehaald (wel op onsgroeneschoolplein.nl).
- Op dit moment speelt een leuk plan van Elementree met een verdienmodel met waterberging en een groene schoolplein.
- Bij de start is Carien belaagd door heel veel partijen. Uiteindelijk zijn alleen het arrangement en de game doorgegaan.

Aanvraagprocedure

- De aanvragen verlopen via de website. Het maken van de site was lastig omdat de scholen hun eigen profiel moesten aanmaken en ze een globale planning moesten aangeven binnen een jaar na de eerste toekenning van €3.000 moest er een ontwerp zijn. Dit punt is losgelaten. waarbij bijna alle scholen zich er keurig aan hielden en wanneer ze de planning niet konden halen ze dit netjes bij ons aangaven. Eerst was de planning strakker].
- Fonds 1818 geeft altijd geld vooraf. Ook in dit programma. Daardoor is mogelijk niet iedere school bij met profiel en eindverantwoording.
- Pas nadat de school een profiel heeft aangemaakt kan deel 2 (€22.000 max) aangevraagd worden
- Voor Fonds 1818 is het wenselijk te weten wat de totale kosten van het groene schoolplein waren, zodat zicht ontstaat in de cofinanciering (multiplier) en de manier waarop die tot stand is gekomen.
- Er is een financiële multiplier ontstaan door de toekenningen van de donaties. Scholen hebben meer budget vergaard om de pleinen aan te leggen. Dit is niet allen financieel rendement maar ook betrokkenheid van andere partijen en inzet van de school zelf.

Evaluatie

- Er is een evaluatieformulier met 10 vragen. Vijf van die vragen leiden tot het profiel op de website
- Het blijkt da er onvoldoende tijd is bij het fonds (Carien, Astrid, administratie) om de scholen na te bellen en de profielen op orde te brengen en de Excellijst bij te houden. Het liefst zou Carien hier een uitvoerend assistent hebben die dit soort zaken zou regelen.
- Bij de opening zie je vaak een burgemeester of wethouder en die strijkt met de eer, soms zonder dat die iets gedaan heeft. Dat is best raar als dan Fonds 1818 niet eens genoemd wordt. Zo'n wethouder weet dat waarschijnlijk niet eens.

Uitvoering programma

- Het programma kost heel veel administratie (zowel programmamanager, projectleider als secretariaat).
- Het liefst zou CJR een assistent hebben voor de praktische zaken, database, website e.d. om zo de focus op het programma te houden en om niet helemaal in dit programma alleen opgezogen te worden. Astrid is er niet voor de concrete begeleiding van de scholen, maar met name voor de organisatie eromheen: inspiratiebijeenkomsten, kennisbijeenkomsten en in het begin bij het opzetten van het programma. Contact met de scholen heeft ze eigenlijk niet.
- Er zijn uit het programma ook bedrijfjes voortgekomen die met groene schoolpleinen aan de slag konden (In het Wild van Susan van Ginneken) of bedrijfjes die daardoor een goede business hebben gekregen (Fred Hoek). Dit is ook een multiplier van het programma.
- CJR is samen met Rien ook gaan fietsen langs groene schoolpleinen en ze is bij ca 1/5 van de openingen geweest. Dit geeft ook een goed inzicht. Verzoek nog een nieuwe fietstocht te maken. Gaan we doen!
- In Zoetermeer zijn alle schoolpleinen opengesteld, er is nooit een hek. De gemeente doet het beheer. Het leek de gemeente handig wanneer Fonds 1818 voor alle scholen in één keer 25k zou doneren aan de gemeente. Fonds 1818 heeft – na de eerdere ervaringen met het arrangement in Leiden- vastgehouden aan zijn eigen systematiek van een aanvraag per school en betrokkenheid van de school. Dit lijkt goed gewerkt te hebben.
- Het beeld van een jaarplanning is losgelaten. Je ziet dat er een groot verschil ontstaat tussen de scholen met veel uitstel etc. Het liep/loopt redelijk organisch en dat blijkt goed te werken. Misschien is dat ook wel een compliment aan het fonds zelfs dat we zo werken.

Kennis

- Er zijn drie grote kennisbijeenkomsten geweest in de drie regio's om zo de scholen te informeren. Astrid heeft de verslagen. Daar kwamen ook praktische zaken naar voren als 'waar haal je een rioolpijp vandaan' maar ook zaken als vandalisme en cofinanciering.
- Achter de profielen staan op de website groeneschoolpleinen.nl tips en trucs. Vraag is of die worden gebruikt. Hetzelfde geldt voor onsgroeneschoolplein.nl
- 'Leveranciers' zoals hoveniers, architecten e.d. staan niet op de site. Als een school belt dan geeft Carien wel verwijzingen.
- Er is een aparte workshop geweest over veiligheid en normering speeltoestellen. Sigrun Lobst heeft workshops gegeven en is later ook door een school ingehuurd om een crisis te bezweren die ontstond toen er een ambulance werd ingevlogen omdat een kind uit een speelboom was gevallen.

Verandering tijdens programmarealisatie

1. Per regio was er één inspiratiebijeenkomst vooraf en een kennisbijeenkomst achteraf.
Inspiratiebijeenkomst: plaatjes en angsten. In de eerste regio (Leiden) waren we nog veel angsten (verzekering, ongelukken, hygiëne, vies worden; vandalisme), in regio Den Haag was het al minder en in regio Delft-Zoetermeer speelde het al niet meer. Ook de hoveniers en architecten hebben zich daarin ontwikkeld.
2. Intern: bij de start werd het als een ideaalplein nagestreefd zoals de Woutertje Pieterse school met wijkfunctie etc. Gaandeweg is het realistischer geworden. De definitie van 'buurtfunctie' is aangepast naar 'gebruik buurtkinderen'.
3. Openstelling is voor achterstandswijken aangepast. Soms zelfs helemaal niet. Het blijft een subjectieve beoordeling. Streven is er wel dat ook daar of misschien wel juist daar het grotere gebruik ontstaat. Voor sommige kinderen en sommige wijken is een hek echt nodig.
4. Als je op Google Maps kaart klikt zie je dat rijkere buurten en scholen het gemakkelijker en groter kunnen realiseren. Je wilt juist ook die andere scholen *bereiken* [red: dat staat niet expliciet zo in het beleid]. Voor de moeilijker situatie is daarom procesbegeleiding ingesteld om een beetje extra te helpen als dat nodig was. Dit is minder dan 10x ingezet.
5. Onderhoud: ook daar zie je dat in de bollenstreek of bij rijkere scholen dat wel met ouders en ondernemers in de buurt geregeld wordt. Als je naar de plannen kijkt dan lijkt het dat de meerderheid het 'uit de dikke duim haalt' en er nog niet echt goed over heeft nagedacht. Het is een beetje een zwak punt in het programma. Fonds1818 zit met de vraag of we alleen de donatie doen of dat er toch aan beheer wat moet gebeuren. Nu is een eerste groep van 30 scholen gestart met drie workshops beheer en onderhoud per school, waarbij de school zich moet committeren vijf personen per workshop te leveren. Na 5 jaar weten we pas echt of dat beheer goed loopt. Feit is dat een groen schoolplein duurder is in onderhoud (Harry van Herik, koepel scholen in Leiden). Elementree en Springzaad verzorgen de kennisbijeenkomsten. Elementree doet dat ook samen met Natuur- en milieucommunicatie Den Haag (Olle Mennema). Het is maatwerk per school. Aan het eind hebben zij een eigen onderhoudskalender.

rol gemeente(n)

- In veel gevallen is de burgemeester of wethouder aanwezig om de opening te verrichten.
- Het mooiste plein (eigen mening Carien) ligt in de Schilderswijk (Het Startpunt). De gemeente heeft hier ook veel gedaan.
- Het wisselt sterk Olle Mennema (Den Haag) en Marjan Kathmann (NME Leiden) waren goede 'binders'.

handleiding?

Er zijn veel losse tips&trucs, zoals (1) de profielen op de website, (2) het stappenplan, (3) de basis voor het onderhoudsplan 'de beheer en beleefkalender', (4) educatiemateriaal op www.onsgroeneschoolplein.nl. Tevens is heel veel kennis ontwikkeld bij hoveniers, ontwerpers en scholen, deze kennis wordt ontsloten in de kennissessies over het onderhoud. En de kennis wordt door hen impliciet meegenomen naar nieuwe ontwerpen. Wellicht dat al deze kennis een keer gebundeld kan worden in een handleiding voor starters met een groen schoolplein.

Literatuur

- Er is enorm veel (promotie, huidige onderzoeken, boek Willy Leufgen en Marianne van Lier, etc etc.). Advies is om daar niet te veel tijd in te steken.

Welke scholen/deelname

- Begin in Den Haag en Leiden. We hebben enkele scholen geselecteerd zoals Woutertje Pieterse en Het startpunt. Voor de rest moet SME vooral zelf een selectie maken.

BIJLAGE II. BELEID

Projectplan Groene Schoolterreinen

Ontwikkeld door: Astrid van Heezik, De Goede Zaak
In opdracht van: Fonds 1818
Tijdsbestek: November – december 2009

Inleiding

Fonds 1818 treedt als initiator op van het project 'Groene Schoolterreinen'. Uit het veld verneemt het in toenemende mate de behoefte om kinderen meer in contact te brengen met natuur. Er bestaan projecten waarbij kinderen met bussen naar de natuur worden gebracht. Veel effectiever en duurzamer is het om de natuur naar de kinderen te brengen. De meeste scholen beschikken tegenwoordig alleen over een betegeld schoolplein met een hek. Een groen schoolterrein waar kinderen in contact komen met de natuur kan de oplossing vormen voor verschillende maatschappelijke problemen. Bovendien kunnen groene schoolterreinen een extra functie vervullen voor de wijk waarin de scholen staan.

Vertrekpunt

De Goede Zaak is gevraagd veldonderzoek te verrichten naar behoeftes van de doelgroep, reeds bestaande initiatieven en potentiële betrokken partijen. Op basis van deze verkenning is dit projectplan opgesteld waarin keuzes zijn gemaakt voor de opzet van het project en het daaraan gekoppelde donatieprogramma. Er is een klankbordgroep samengesteld die input heeft geleverd voor de te maken keuzes en vanuit de praktijk op de projectopzet heeft gereflecteerd. In de klankbordgroep zijn vertegenwoordigers van het gehele krachtenveld aanwezig.

Uitkomst veldonderzoek

Het veldonderzoek bevestigt de gedachte van Fonds 1818 dat het onderwerp leeft, zowel aan de kant van het onderwijs als bij organisaties die zich bezig houden met natuur- en milieueducatie. Een aantal zaken valt op:

- Er bestaan redelijk veel initiatieven om kinderen meer bij natuur te betrekken. Veelal gaat het om educatieve projecten in de klas (leskisten e.d.) of om het bezoeken van natuurgebieden.
- Initiatieven om schoolpleinen te vergroenen zijn er wel, maar worden met name individueel vanuit de school ontwikkeld. Deze processen verlopen relatief traag, de financiering is vaak een probleem.
- Er zijn veel partijen in het krachtenveld aanwezig. Landelijke afstemming lijkt te ontbreken, regionale samenwerking is in ontwikkeling, maar komt nog onvoldoende van de grond.
- Het op handen zijnde initiatief van Fonds 1818 wordt met groot enthousiasme ontvangen. Veel organisaties en mensen willen meedenken en betrokken worden.
- De regio Leiden lijkt klaar voor dit project. Niet alleen is hier al een aantal stappen gezet met dit thema, de natuur- en milieueducatie is in deze regio ook goed georganiseerd, wat het makkelijker maakt de scholen te benaderen.

Conclusie: Het project Groene Schoolterreinen en de daaraan gekoppelde financieringsmogelijkheden sluiten aan bij de behoefte in het veld. Het project lijkt meer dan voldoende slagingskansen te hebben in de regio Leiden. Dankzij de klankbordgroep wordt de projectopzet bovendien getoetst aan de praktijk.

Doelstelling project

“Het ontwikkelen van een donatieprogramma voor projecten gericht op het vergroenen van schoolterreinen om basisschoolleerlingen dagelijks de kans te geven op een natuurbeleving”.

Doelgroep project

Het project richt zich op alle basisscholen uit het werkgebied van Fonds 1818. Het advies vanuit het veldonderzoek luidt: 'begin klein, anders is de dreiging van mislukking groot'. Fonds 1818 heeft een voorkeur om te starten met scholen in gebieden 'waar de nood het hoogst is'. De klankbordgroep heeft drie argumenten om te kiezen voor Leiden en omstreken, boven alleen de stad:

- Het Biodiversiteit Actie Programma, dat één van de grondleggers is van dit project, wordt breder gedragen dan alleen in de gemeente Leiden.
- Ook buiten de stad Leiden hebben kinderen recht op een natuurbeleving.
- Ook al is er buiten de stad Leiden wellicht meer groen aanwezig, de schoolpleinen zijn buiten de stad net zo 'stenig' als in de stad.

Fonds 1818 neemt het advies van de klankbordgroep over. De eerste regio waar dit project zich zal ontwikkelen bestaat:

- Leiden (aantal basisscholen: 40)
- Leiderdorp (aantal basisscholen: 12)
- Oegstgeest (aantal basisscholen: 12)
- Katwijk (aantal basisscholen: 29)
- Noordwijk (aantal basisscholen: 11)
- Noordwijkerhout (aantal basisscholen: 6)
- Hillegom (aantal basisscholen: 8)
- Lisse (aantal basisscholen: 11)
- Teylingen (kernen Sassenheim, Voorhout en Warmond) (aantal basisscholen: 20)

In het eerste deelgebied bestaat de doelgroep uit 149 basisscholen.

De tweede regio is: Den Haag, Rijswijk, Leidschendam, Voorburg en Wassenaar.

De derde regio is: Delft, Midden-Delftland, Pijnacker en Nootdorp.

De vierde regio is: Zoetermeer, Stompwijk, Zoeterwoudedorp en Voorschoten.

Meerwaarde van het project t.o.v. bestaande initiatieven

De meerwaarde van dit project zit in:

- De eenvoud van de opzet. Kinderen zijn niet afhankelijk van welwillende ouders of vervoer om naar de natuur te gaan. Zij kunnen elke dag in aanraking komen met de natuur. Dit is belangrijk omdat Nederlandse kinderen in toenemende mate opgroeien in een verstedelijkte omgeving, tussen asfalt en beton. Grote groepen kinderen zijn nog nooit in een bos geweest, weten niet waar hun eigen voedsel vandaan komt en kunnen zich niet lekker uitleven in een natuurlijke speelomgeving. Zij groeien niet op met het vrije gevoel van hutten bouwen, met takken slepen, diertjes vangen in de sloot en verstoppertjes spelen tussen de struiken.
- Het feit dat er financiële middelen beschikbaar komen voor de daadwerkelijke uitvoering. De financiering vormt in de praktijk vaak de belemmering voor de daadwerkelijke realisatie van gelijksoortige projecten.
- Door de schoolpleinen anders in te richten en te vergroenen, wordt ook aan andere maatschappelijke thema's invulling gegeven. Denk aan overgewicht en onvoldoende beweging bij kinderen en het vergroenen van het stedelijk gebied.
- Daarnaast is er nog een positief sociaal effect bij kinderen: er wordt minder ruzie gemaakt. Moeilijke kinderen kunnen opeens heel lief met een rupsje in de weer zijn en drukke leerlingen gedijen beter omdat ze hun energie kwijt kunnen.

Inhoudelijke afbakening

In dit project geldt dat de minimale variant van een groen schoolterrein ten minste twee groene elementen bevat die kinderen een natuurbeleving kunnen bieden en/of mogelijkheden bieden voor natuureducatie.

Fonds 1818 wil scholen aanmoedigen verschillende vormen van vergroening toe te passen en de mogelijkheden voor natuurbeleving en -educatie zo veel als mogelijk toe te passen. In het donatieprogramma zal Fonds 1818 de hoogte van de bijdrage koppelen aan de kwalitatieve en kwantitatieve uitwerking van natuurbeleving en -educatie.

Benadering doelgroep

De partijen die benaderd zijn tijdens het veldonderzoek adviseren Fonds 1818 unaniem om de aandacht te vestigen op die scholen waar reeds de behoefte aan een groener schoolplein aanwezig is. Vanuit de denkwijze “working with the willing” adviseren zij geen energie te stoppen in het overhalen van niet gemotiveerde scholen. Zij benadrukken het belang van het eigen initiatief en draagvlak binnen de school. Niet in de laatste plaats vanwege de ervaring dat het creëren van vraag bij scholen zeker 2 tot 4 jaar duurt. Bovendien geeft de sector aan dat een succesvol voorbeeldproject het beste verkoopinstrument is. Fonds 1818 neemt dit advies over.

Voor wat betreft de praktische uitwerking van dit advies zal Fonds 1818 eerst contact zoeken met de doelgroep en inventariseren of het thema leeft binnen de school. Fonds 1818 wil scholen ook de kans geven om enthousiast te worden over dit onderwerp. Middelen hiervoor zijn o.a. het geven van presentaties tijdens het directiebestuur van de verschillende schoolbesturen en het organiseren van inspiratiebijeenkomsten. De scholen krijgen vervolgens een jaar de tijd om de aanvraag te ontwikkelen en daadwerkelijk in te dienen, waarna het Fonds met deze scholen een traject in gaat.

Uit het veldonderzoek komt duidelijk naar voren dat scholen begeleid moeten worden in dit traject. Niet alleen omdat het proces en het uiteindelijke resultaat veel beter zullen zijn, maar ook omdat het werkveld reeds veel ervaring heeft opgedaan welke goed gebruikt kan worden bij nieuw op te starten projecten. Fonds 1818 wil aan de hand van alle aanwezige kennis en ervaring een duidelijk stappenplan ontwikkelen waarmee scholen aan de slag kunnen. De klankbordgroep adviseert om naast het stappenplan een website te ontwikkelen waar iedere stap wordt toegelicht, waar voorbeelden op staan, relevante contactpersonen en ervaringen van scholen die dit traject reeds hebben doorlopen. Dit stappenplan zal tevens de basis vormen van de daadwerkelijke aanvraag, wat Fonds 1818 de mogelijkheid biedt om de donatie op te bouwen gedurende het traject. Na elke genomen stap kan Fonds 1818 de bijdrage verhogen.

De klankbordgroep is enthousiast over bovenstaande benaderingswijze. Binnen het openbaar onderwijs is ervaring met het organiseren van een inspiratiebijeenkomst over dit thema nu ruim een jaar geleden. Van de 17 deelnemende scholen zijn er 4 enthousiast met de uitvoering aan de slag gegaan, een resultaat van bijna 25%. De anderen scholen hadden naast een tekort aan financiële middelen ook veel praktische bezwaren (onderhoud, veiligheid, toezicht etc.).

Rol van Fonds 1818

Fonds 1818 heeft in dit project verschillende rollen. De belangrijkste zijn:

- **Initiator/ aanjager**
Zowel intern als extern heeft Fonds 1818 het voortouw genomen om een nieuw project op te starten. Zij neemt de waargenomen behoefte uit het veld hiermee niet alleen heel serieus, zij formuleert ook een eigen doelstelling.
- **Geldverstrekker**
Fonds 1818 wil jaarlijks een budget reserveren om het donatieprogramma uit te kunnen voeren.
- **Inspirator/ uitdager**
Fonds 1818 zal aan bestaande initiatieven bijdragen, maar bij voorkeur nieuwe initiatieven willen laten ontstaan. Het fonds daagt de doelgroep uit om wensen om te zetten in plannen en concrete uitvoering. Door het organiseren van inspiratiebijeenkomsten wil het fonds kennis uitwisselen, creativiteit ontplooiën en scholen enthousiasmeren.
- **Procesbegeleider/ coach**
Alle partijen van het veldonderzoek geven aan dat elke euro die besteed wordt zonder proces

weggegooid geld is. Fonds 1818 kiest er nadrukkelijk voor om de scholen te begeleiden, o.a. door de aanvraag op te bouwen als stappenplan en een (externe) procesbegeleider aan te wijzen die vanuit het fonds het aanspreekpunt vormt voor alle scholen en bij kan sturen en/of aan kan jagen tijdens het proces. Het fonds is bewust geen kartrekker/ projectleider voor de locaties. Elke school wijst een eigen projectleider aan.

Rol van betrokken partijen

De **klankbordgroep** heeft een tijdelijk karakter en is met name opgericht om de plannen van Fonds 1818 te toetsen aan de praktijk en de wensen en behoeftes uit het veld. Alle personen die zitting nemen in de klankbordgroep doen dit onbezoldigd en vanuit een organisatie waar zij werkzaam voor zijn. Doelstelling is dat de klankbordgroep een representatieve afvaardiging betreft van alle spelers op het speelbord.

In de klankbordgroep hebben de volgende organisaties/ personen zitting:

- Hannie Korthof → Milieudienst West-Holland
- Harry van den Heerik → Bureau Openbaar Onderwijs (netwerk Springzaad)
- Anneke vd Boogaart → directrice openbare school De Morskring
- Ton van Nuland → Stichting Katholiek Onderwijs Leiden (Schoolbestuur)
- Marian Kathmann → NME Leiden
- Annemiek van Loon → Elementree
- Suzanne van Ginneken → Designbureau Van Ginneken Leiden (o.a. ontwerp Woutertje Pieters)
- Lia Heijligers → beleidsadviseur stadsontwerp Gemeente Leiden

De **gemeente** van het betreffende deelgebied heeft zitting in de klankbordgroep. Gemeentes zijn tegenwoordig geen eigenaar meer van de schoolpleinen. De schoolbesturen hebben hier volledige zeggenschap over. Zij zijn de baas over de scholen. De gemeente staat daarmee meer op afstand en komt in beeld wanneer het bijvoorbeeld gaat om subsidies voor verbeteringen/ aanpassingen aan het gebouw (o.a. ophoging bestrating, vernieling door vandalisme etc.). De gemeente zou graag zien dat de schoolpleinen een meer openbare functie hebben. Hier ligt een spanningsveld gezien vandalisme en hangjeugd. Ook zie je bij veel gemeentes, en zo ook bij de Gemeente Leiden, dat de koppeling tussen 'groen/ natuur', 'onderwijs' en 'ruimtelijke ordening' ontbreekt of onvoldoende aanwezig is. Naar aanleiding van de 1^e bijeenkomst van de klankbordgroep geeft de vertegenwoordiger van de gemeente aan dat zij een bijeenkomst gaat organiseren voor de verschillende betrokken beleidsafdelingen binnen de gemeente over dit onderwerp.

De **provincie** heeft aangegeven graag te willen participeren in dit project. Er wordt nagedacht over de meest geschikte vorm van partnerschap en de rol van de provincie.

Ook de landelijke overheid is bij het project betrokken. Het **ministerie van LNV** heeft aangegeven graag in gesprek te blijven om de mogelijkheden van samenwerking te bespreken.

De Goede Zaak is een extern communicatie- en fondsenwervingbureau en door Fonds 1818 ingehuurd om het veldonderzoek en de totstandkoming van het projectplan te coördineren. Bij gebleken geschiktheid kan De Goede Zaak worden ingehuurd om volgende fases van het project te begeleiden.

Donatieprogramma

Na het veldonderzoek en het oprichten van een klankbordgroep dient invulling te worden gegeven aan het projectplan. Een belangrijk onderdeel hiervan is het ontwikkelen van een donatieprogramma.

De scholen die een aanvraag doen voor het vergroenen van het schoolterrein, kunnen voor een aantal specifieke onderdelen een bijdrage vragen. De grootte van het schoolplein en het aantal leerlingen zijn van invloed op de hoogte van de bijdrage. De te financieren onderdelen zijn:

- **Het proces:** één van de uitkomsten uit het veldonderzoek is dat zonder financiële bijdrage voor het proces, de donatie voor ontwerp en aanleg 'weggegooid' geld is. Hiermee wordt bedoeld dat het risico bestaat dat scholen direct naar de uitvoeringsfase gaan, terwijl het proces dat daaraan vooraf gaat (draagvlak creëren bij partijen, planvorming inclusief betrokkenheid kinderen en 'buren', het zoeken naar cofinanciering etc.) bepalend is voor het succes en de duurzaamheid van het project. Fonds 1818 begeleidt derhalve het proces zelf en financiert (een deel van) de inhuur van externe *projectondersteuning*. De *projectleiding* ligt echter altijd bij de school zelf.
- **Het ontwerp:** Fonds 1818 financiert (een deel van) de kosten voor het maken van een ontwerp. Dit ontwerp wordt bij voorkeur in samenwerking gemaakt met een bureau/ ontwerper dat/die ervaring heeft met natuurbeleving en – educatie voor kinderen.
- **Materialen:** Fonds 1818 financiert (een deel van) de aankoop van groene en harde materialen. De voorkeur hebben die materialen die bijdragen aan natuurbeleving en/of –educatie.
- **Aanleg:** Fonds 1818 financiert (een deel van) de aanlegkosten.
- **Onderhoud:** Scholen worden gevraagd zelf een onderhoudsplan te ontwikkelen voor de lange termijn (ca. 10 jaar). Bij voorkeur wordt het beheer van het plein gezien als kans om de kinderen iets te leren over natuurzorg. De klankbordgroep adviseert om per school een Onderhoudscomité samen te stellen dat verantwoordelijk wordt gesteld voor het onderhoud. In het stappenplan dat Fonds 1818 gaat ontwikkelen dienen voorbeelden te worden opgenomen hoe het onderhoud effectief kan worden geregeld. Voorbeelden zijn; een samenwerkingsovereenkomst met bijv. het Welland College, 1 hovenier/ specialist (Wilde Weelde) die met de kinderen aan de slag gaat, groot onderhoud door Lions, Scouting, IVN of bedrijfssponsors, maatschappelijke stages. Wellicht kan het Fonds voor de gehele regio een overkoepelende afspraak maken met het Welland College of een andere partij.

Fonds 1818 streeft er naar dat zo veel mogelijk basisscholen in het werkgebied zullen besluiten het schoolterrein om te vormen in een aantrekkelijk natuurbelevingsterrein. Dát zij deze stap zetten is voor het fonds belangrijker dan de mate waarin zij dit zullen doen. Fonds 1818 streeft naar een zo groot mogelijk aantal participerende scholen. De doelstelling is dus niet om zoveel mogelijk elementen op één schoolplein te financieren. Het aanwezige budget wordt bij voorkeur verdeeld over zo veel mogelijk scholen. Derhalve is de richtlijn (uitzonderingen daargelaten) voor de maximale hoogte van de te ontvangen bijdrage per school € 20.000,=. Met een jaarbudget van € 500.000,= komen op deze wijze 25 scholen (= 16,7% van het totale schoolvolume in de regio → 149 scholen) in aanmerking voor de maximale variant. Scholen die het project hebben opgeschaald naar wijkniveau en die het schoolplein openstellen voor de wijk, komen in aanmerking voor een extra bijdrage van maximaal € 5.000,= per school. Uit het veldonderzoek kwam duidelijk naar voren dat draagvlak én betrokkenheid van de buurt essentieel zijn voor het beheer en behoud van het groene schoolplein in de toekomst (tegengaan van vernieling etc.). Voor Fonds 1818 is het bevorderen van sociale cohesie in de wijk ook een belangrijk argument voor dit 'pluspakket'.

Criteria

De aanvraag wordt opgebouwd uit een aantal onderdelen (conform stappenplan), waarna Fonds 1818 per onderdeel een bijdrage zal toekennen. Deze werkwijze heeft voor beide partijen een aantal duidelijke voordelen, te weten:

- Het opbouwen van de aanvraag dwingt de aanvrager om elke stap bewust te doorlopen.
- Fonds 1818 houdt het project stuurbaar, door per onderdeel de school te kunnen volgen.
- Fonds 1818 kan de bijdrage gefaseerd toekennen op basis van de kwaliteit van elke stap.
- De school heeft de mogelijkheid om haar plannen gedurende het traject bij te stellen, zonder dat dit consequenties heeft voor de (normaliter vooraf vastgestelde) bijdrage.

De eerste aanvraag dient in ieder geval aan de volgende criteria te voldoen:

- School geeft haar visie op natuurbeleving en –natuureducatie.
- School geeft aan hoe zij draagvlak gaat creëren bij medewerkers, ouders, de wijk en eventuele andere betrokken partijen.
- School geeft aan hoe zij de leerlingen en evt. de wijk gaat betrekken in het ontwerp.
- School geeft aan hoe zij om wil gaan met openstelling voor anderen.
- School geeft aan hoe zij zorg wil dragen voor onderhoud.
- School geeft aan hoe zij de buitenruimte gaat betrekken bij het lesprogramma.

- Planning.
- Begroting inclusief dekkingsplan/ fondsenwervingsplan en eigen bijdrage.

Cofinanciering

Fonds 1818 stelt als criterium dat de scholen zelf een plan ontwikkelen voor het zoeken naar cofinanciering. In het stappenplan zullen hiervoor aanknopingspunten worden opgenomen. Fonds 1818 probeert op regionaal niveau ook afspraken te maken met potentiële collega financieringspartners. De klankbordgroep vindt dat scholen niet verplicht moeten worden een financiële eigen bijdrage te doen. Wel adviseren zij een inspanningsverplichting te vragen. Mochten scholen een aanvraag indienen en daarmee het traject ingaan toch halverwege afhaken, dan is het criterium van Fonds 1818 dat er minimaal twee natuurbelevings- of educatie-elementen zijn/ worden gerealiseerd. Indien de aanvrager hier niet aan kan voldoen, dan dient zij de gehele ontvangen bijdrage te restitueren.

Mogelijkheden voor cofinanciering zouden kunnen liggen bij:

- KNHM
- Oranjefonds
- Rabobank Wensenfonds
- Prins Bernhard Cultuurfonds
- Provincie Zuid-Holland
- Jantje Beton
- Stichting H.L. Druckerfonds
- Ministerie van LNV – NME Arrangementen

Met bovenstaande partijen worden momenteel gesprekken gevoerd.

Profilering en communicatie

- **Met welke doelstelling(en) wil Fonds 1818 bekendheid geven aan dit project?**
  - het aanmoedigen van scholen om een groen schoolplein te realiseren en daarvoor een donatieaanvraag te doen bij Fonds 1818
  - het op de agenda plaatsen van het onderwerp 'kinderen en natuurbeleving' bij gemeente en betrokken organisaties
  - om Fonds 1818 te profileren als een vermogensfonds dat zelf projecten initieert en daarmee inspeelt op een waargenomen behoefte
- **Hoe wil Fonds 1818 bekendheid geven aan dit project?**
  - door het persoonlijk benaderen van betrokken partijen
  - door het uitgeven van informatiemateriaal met name bedoeld voor scholen
  - door het zoeken naar publiciteit in de regionale media
  - via de eigen communicatiemiddelen (o.a. website en magazine)
- **Welke communicatiemiddelen worden ingezet om de doelstellingen te bereiken?**
  - een folder of brochure om scholen aan te moedigen
  - een digitaal stappenplan (=website) voor de realisatie van een groen schoolterrein in combinatie met het indienen van de aanvraag
  - inspiratiebijeenkomsten/ presentaties om de doelgroep de kans te geven enthousiast te raken

Begroting

Naast een vast te stellen donatiebudget zal het project communicatiekosten met zich meebrengen. Te denken valt aan de kosten voor het realiseren van een website, drukwerk, mogelijk een Fonds 1818-naambord voor op de pleinen etc. Ook dient er rekening te worden gehouden met organisatiekosten voor de te organiseren bijeenkomsten. Tot slot dient er een bedrag te worden gereserveerd voor onvoorziene uitgaven en de externe begeleiding van het project. Dankzij de gefaseerde opbouw van het project zal deze laatstgenoemde post aan de hand van vooraf opgemaakte calculaties goed beheersbaar blijven.

Voorgesteld wordt om een jaarlijks donatiebudget van 500.000 euro te reserveren voor dit project voor de jaren 2010 tot en met 2015.

Tijdpad

Als richtlijn is onderstaande planning opgesteld.

Fase 1: verkennings-/ pioniersfase

Het veldonderzoek start 19 oktober 2009 en wordt op 25 november 2009 afgesloten.

Fase 2: ontwikkeling projectplan/ plan van aanpak

Met de uitkomsten van het veldonderzoek wordt een projectplan opgesteld dat goed aansluit bij de praktijk, reeds bestaande initiatieven en wensen en behoeften van (potentieel) betrokken partijen. In het projectplan worden een aantal keuzevragen geformuleerd welke, o.a. door het raadplegen van externen, zullen worden beantwoord. Het projectplan wordt tussentijds inhoudelijk besproken met de projectadviseurs. Het streven is het plan van aanpak voor 31 december 2009 op te leveren.

Fase 3: Voorbereiding en uitvoering deelgebied 1 (=pilot)

Vanaf 1 januari 2010 kan daadwerkelijk worden gestart met de voorbereiding voor de pilot. Betrokken partijen worden benaderd, het donatieprogramma start, scholen worden uitgenodigd en aanvragen worden beoordeeld. Per deelgebied krijgen de scholen één jaar de gelegenheid om een aanvraag in te dienen bij het Fonds (tot 31-12-2010). Uiterlijk 31-12-2012 dienen alle scholen uit dit deelgebied hun groene schoolterrein gerealiseerd te hebben. Dit is dan ook de termijn waarbinnen het Fonds haar donaties zal doen voor het geldende project.

Fase 4: Voorbereiding en uitvoering deelgebied 2

Eind 2010 kan gestart worden met de voorbereidingen van het project in het tweede deelgebied. Vanaf 1-1-2011 worden de scholen uitgenodigd om aanvragen in te dienen (tot 31-12-2011). Uiterlijk 31-12-2013 dienen alle scholen uit dit deelgebied hun groene schoolterrein gerealiseerd te hebben. Dit is dan ook de termijn waarbinnen het Fonds haar donaties zal doen voor het geldende project.

Fase 5: Voorbereiding en uitvoering deelgebied 3

Eind 2011 kan gestart worden met de voorbereidingen van het project in het derde deelgebied. Vanaf 1-1-2012 worden de scholen uitgenodigd om aanvragen in te dienen (tot 31-12-2012). Uiterlijk 31-12-2014 dienen alle scholen uit dit deelgebied hun groene schoolterrein gerealiseerd te hebben. Dit is dan ook de termijn waarbinnen het Fonds haar donaties zal doen voor het geldende project.

Fase 6: Voorbereiding en uitvoering deelgebied 4

Eind 2012 kan gestart worden met de voorbereidingen van het project in het tweede deelgebied. Vanaf 1-1-2013 worden de scholen uitgenodigd om aanvragen in te dienen (tot 31-12-2013). Uiterlijk 31-12-2015 dienen alle scholen uit dit deelgebied hun groene schoolterrein gerealiseerd te hebben. Dit is dan ook de termijn waarbinnen het Fonds haar donaties zal doen voor het geldende project.

Fase 7: Afronding project

Na afronding van het project dient Fonds 1818 te besluiten of zij doorgaat met het realiseren van deze doelstelling gefinancierd vanuit haar reguliere donatieprogramma.

BIJLAGE III. DEELNEMENDE SCHOLEN

Totaal

In totaal zijn er bij aanvang van het evaluatieonderzoek donaties verleend aan 187 scholen:

	Aantal	Gerealiseerd	Bezig	Uitstel
Leiden e.o.	60	39	10	11
Den Haag e.o.	79	27	22	30
Delft Zoetermeer e.o.	48	8	38	2
Totaal	187	74	70	43

Onderstaand de scholen die in dit onderzoek zijn betrokken.

School	Interview	Plaats
Regio Delft/Zoetermeer		
RKBS Het Spectrum	Telefonisch	Delfgauw
Triangel	Telefonisch	Delfgauw
J.C. Pleysierschool	Telefonisch	Delft
KB De Regenboog	Telefonisch	Zoetermeer
Delfsche Schoolvereniging	Digitale Enquête	Delft
Het Mozaïek	Digitale Enquête	Delft
De Bonte Pael	Digitale Enquête	Delft
Delftse Montessorischool	Digitale Enquête	Delft
Cornelus Musiusschool	Digitale Enquête	Delft
Het Mozaïek	Digitale Enquête	Delft
OBS De Egelantier Voorhof	Digitale Enquête	Delft
Sint Jozefschool	Digitale Enquête	Nootdorp
CBS Triangel	Digitale Enquête	Delftgauw
Beatrixschool	Digitale Enquête	Pijnacker
De Groene Oase	Digitale Enquête	Maasland
Delftse Daltonschool	Digitale Enquête	Delft
Montessorischool Jan Vermeer	Digitale Enquête	Delft
Regio Den Haag		
Liduinastchool	Telefonisch	Den Haag
Jan Ligthartschool	Telefonisch	Den Haag
RKBS De Bras	Telefonisch	Den Haag
Bernardusschool	Telefonisch	Den Haag
Prinses Ireneschool	Telefonisch	Den Haag
Prinses Marijkeschool	Bezocht	Den Haag
Van Hoogstratenschool	Bezocht	Den Haag

School	Interview	Plaats
PC Hooftschool	Bezocht	Den Haag
t Startpunt	Bezocht	Den Haag
Haagse schoolvereniging	Bezocht	Den Haag
Het Open Venster (particuliere school)	Bezocht	Den Haag
Duinoordschool	Bezocht	Den Haag
Prinsenhaaghe	Bezocht	Den Haag
Koningin Beatrixschool	Bezocht	Den Haag
OBS Dr. Willem Drees	Bezocht	Den Haag
Ds. D. J. Karreschool	Bezocht	Den Haag
Prinses Marijkeschool	Bezocht	Den Haag
J. H. Snijderschool	Bezocht	Rijswijk
De Tandem	Bezocht	Leidschendam
De Vijverhof	Bezocht	Voorburg
RKBS De Paradijvogel	Bezocht	Den Haag
Fortgensschool	Bezocht	Voorschoten
Nutsschool Zorgvliet	Digitale Enquête	Den Haag
M.M. Boldingh	Digitale Enquête	Den Haag
De Leeuwerikhoeve	Digitale Enquête	Den Haag
PI-school De Strandwacht	Digitale Enquête	Den Haag
Nutsschool Laan van Poot	Digitale Enquête	Den Haag
JFKennedyschool	Digitale Enquête	Den Haag
De Leeuwerikhoeve	Digitale Enquête	Den Haag
O.B.S Het Volle Leven	Digitale Enquête	Den Haag
obs de VOS	Digitale Enquête	Voorschoten
Regio Leiden		
De Witte School	Telefonisch	Noordwijk
De Duinpieper (ZMLK school)	Telefonisch	Noordwijk
Gevers Deutz Terwee School	Telefonisch	Oegstgeest
De King, Locatie Willibrord	Telefonisch	Oegstgeest
De Wegwijzer	Telefonisch	Rijnsburg
Zijlwijk	Telefonisch	Leiden
Haanstraschool	Telefonisch	Leiden
De Brug	Telefonisch	Leiden
De Duinroos (Otto Baron)	Bezocht	Katwijk a/d Rijn
Openbare Montessorischool Oegstgeest	Bezocht	Oegstgeest
OBS De Regenboog	Bezocht	Noordwijkerhout
De Tweemaster	Bezocht	Leiden
Lorentz School	Bezocht	Leiden
Leidseschoolvereniging	Bezocht	Leiden

School	Interview	Plaats
Apollo	Bezocht	Leiden
Vrije school Mareland	Bezocht	Leiden
Woutertje Pietersen	Bezocht	Leiden
obs Lucas van Leyden, locatie Vliet	Bezocht	Leiden
St. Josephschool	Bezocht	Leiden
De Meerpaal	Bezocht	Leiden
De Arcade	Bezocht	Leiden
Korte Vliet (speciaal onderwijs)	Bezocht	Leiden
vrije school Mareland	Digitale Enquête	Leiden
PC Hooftschool	Digitale Enquête	Leiden
obs Lucas van Leyden	Digitale Enquête	Leiden
PI-school De Brug	Digitale Enquête	Leiden
PCBS De Regenboog	Digitale Enquête	Leiderdorp
De Rank	Digitale Enquête	Sassenheim

BIJLAGE IV. VRAGENLIJST

Naam school:

Naam contactpersoon:

Adres:

Tel:

Eventuele andere aanwezigen ' incl rol:

Datum:

Tijdstip:

Interviewer:

Info vooraf:

vragen met een '*' komen uit de eigen evaluatie van Fonds 1818 ten behoeve van de profielen op de website www.groeneschoolpleinen.nl

1. Ontwerp

- a. wie heeft het plein ontworpen? (Naam bureau, ouder van de school; leerkracht e.a.)*

- b. bent u tevreden over de ontwerper?

Wie	Waardering (1 =laag, 5=hoog)				
Waardering ontwerper (omcirkel wat van toepassing is)	1	2	3	4	5

Toelichting:

- c. zijn de leerlingen betrokken bij de ontwikkeling van het ontwerp.

O nee; O ja

- d. hoe verliep/ verloopt het maken van het ontwerp door de kinderen (met begeleiding van docenten, ouders en/of ontwerper)?

2. Realisatie / Aanleg

- a. wie heeft het plein aangelegd (Naam bureau, ouder van de school; leerkracht e.a.)*

- b. bent u tevreden over de partij die het schoolplein heeft aangelegd?

	Waardering (1 =laag, 5=hoog)				
Waardering maker (omcirkel)	1	2	3	4	5

Toelichting:

- c. wat zijn de meest opvallendste/leukste elementen op het plein?

Meest opvallendste/leukste elementen (1= meest opvallend)
1.
2.
3.
4.
5.

- d.

wat zijn de minst geslaagde elementen op het plein? (1= minst geslaagd)
1.
2.
3.
4.
5.

- e. is er op de school ook een moestuin? (kan maar hoeft niet op het groene schoolplein te zijn)* ja nee
- f. In welke mate zijn natuur-educatieve elementen toegevoegd aan het groene schoolplein?

3. Proces/ planning

- a. is het plein al klaar?* ja nee
- b. Zo ja, op welke datum is het plein geopend/opgeleverd? *
- c. Hoe is de opening gedaan?

- d. hoe verliep/ verloopt de realisatie in tijd en inzet ten opzichte van de planning als aangegeven bij de aanvraag?

	Start (aanvraag toegekend)	Start ontwerp	Ontwerp gereed	Besluit aanleg	Realisatie aanleg	Oplevering	opening
Planning							
realisatie							

- e. Waren er tegenvallers bij het ontwerpen en realiseren van het groene schoolplein?*
 nee
 ja, namelijk

f. Waren er meevallers bij het ontwerpen en realiseren van het groene schoolplein?*

nee

ja, namelijk

4. Financieel (school)

a. Wat zijn de totale kosten [tot op heden indien niet gereed] voor de ontwikkeling van het groene schoolplein? (zowel ontwerp als realisatie. Niet onderhoud)*

€.....

b. kunt u aangeven hoe de kosten gedekt zijn of worden?*

bron	bedrag
Fonds 1818	
TOTAAL	

c. heeft u de eindafrekening gestuurd naar Fonds 1818*

ja nee

5. Partners

a. welke rol heeft de gemeente gespeeld in het tot ontwikkeling brengen van het groene schoolplein?

--

b. welke rol heeft een natuur- en milieueducatief centrum –indien aanwezig- gespeeld bij het tot ontwikkeling brengen van het groene schoolplein

--

c. wat zijn voor u de belangrijkste partners geweest?

6. Onderhoud

1. bent u al gestart met het onderhoud nee ja*

2. Zo ja, hoe verloopt het onderhoud?* --> open invullen

--

3. doet u mee met de kennisbijeenkomsten inzake onderhoud van Fonds 1818?

ja

nee, zo nee waarom niet

4. in welke mate is het beheer nu en in de toekomst geborgd?

7. PR/publiciteit, opening en waardering

5. heeft u het emailen bordje ontvangen?* ja, nee

6. heeft u het emailen bordje opgehangen?* ja nee, indien nee waarom niet.....

7. welke publiciteit heeft u gegeven aan het starten, ontwerpen en realiseren van het groene schoolplein?

PR activiteit
1.
2.
3.
4.
5.

8. Wat was het resultaat van uw activiteiten?

PR activiteit	Resultaat
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

9. Wat is de waardering van het groene schoolplein (aangeven per groep)?

Wie	Waardering (1 =laag, 5=hoog)				
	1	2	3	4	5
1. Schoolbestuur					
2. Directie					
3. Docenten					
4. Leerlingen					
5. Ouders					
6. Omgeving					
7. Gemeente					
8. Overig					

10. heeft u beeld materiaal van ontwerp, realisatie, eindproduct en gebruik? Zo ja wilt u dan twee foto's van vooraf en twee foto's van na realisatie **e-mailen** (meer foto's mag ook)

11. Wilt u een quote of citaat geven dat gebruikt mag worden in onze communicatie?

nee

ja

8. Effect en gebruik

- a. Wat zijn de belangrijkste (neven)effecten in uw ogen?

Belangrijkste effecten
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

- b. kan de buurt (me name buurtkinderen) ook buiten schooltijd gebruik maken van het groene schoolplein?

- ja, altijd
 ja, op beperkte tijden, namelijk.....
 ja, maar.....
 nee, want.....

- c. Is er sprake van vandalisme?

- nee
 ja, maar dit vormt geen groot probleem
 ja, dit vormt een groot probleem

Toelichting:

9. Realisatie doelen

- a. Is uw hoofddoel gerealiseerd, geef een percentage aan waarin het doel is gerealiseerd?
.....%

- b. Wat waren uw eigen doelen als locatie met het groene schoolplein?

1.
2.
3.
4.
5.

- c. Geef een toelichting (open tekstvak) als toelichting op de realisatie van het doel (Wij vernemen als onderzoekers graag een zo eerlijk mogelijke reactie. Uw reactie is niet van invloed op de donatie of toekomstige aanvragen)

DOELEN	TOELICHTING OP MATE VAN REALISATIE
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

- d. in welke mate is de natuurbeleving (als een van de doelen van een groen speelplein voor Fonds 1818) bij de leerlingen toegenomen ---> score 1-2-3-4-5

- e. in welke mate is de natuurbeleving (als een van de doelen van een groen speelplein voor Fonds 1818) bij de buurtkinderen toegenomen ---> score 1-2-3-4-5
- f. in welke mate is de betrokkenheid leerlingen, ouders, buurt, docenten en management bereikt? Geef score aan per categorie

Wie	Waardering (1 =laag, 5=hoog)				
	1	2	3	4	5
9. Schoolbestuur					
10. Directie					
11. Docenten					
12. Leerlingen					
13. Ouders					
14. Omgeving					
15. Gemeente					
16. Overig					

10. Rol Fonds 1818

- a. Wat is uw mening over de hoogte van de bijdrage van Fonds 1818?

- b. Wat vindt u van de procedure van Fonds 1818 voor aanvragen, toekenning en verantwoording?

- c. Wat vindt u van de website? --> open invulling

- d. Wat vindt u van de informatieverstrekking? --> open invulling

- e. bent u geabonneerd op de nieuwsbrief? O ja O nee*

- f. bent u deelnemer aan de Facebookpagina Groene-schoolpleinen? O ja O nee*

- g. Wat heeft het project voor u en voor de school betekend?

Wat heeft Fonds 1818 voor u betekend?

Wat is uw gouden tip?

BIJLAGE V. LITERATUUR

- De 'leer'kracht van groene schoolpleinen; het gebruik van groene buitenruimte in het onderwijsleerproces. Hogeschool Leiden; oktober 2012.
- http://www.groenkennisnet.nl/Pages/Hoe_wordt_groen_schoolplein_een_succes.aspx
- Groene schoolpleinen; een wetenschappelijk onderzoek naar de effecten voor basisschoolleerlingen; VU Amsterdam; Hogeschool Leiden; Veldwerk Nederland2013
- *Speelnatuur in de stad, hoe maak je dat?* Sigrun Lobst en Josine van den Boogaard (De Speeldernis Rotterdam) e.a.
- diverse boeken van of verkrijgbaar bij Springzaad:
http://www.springzaad.nl/publicaties?p=boeken_en_brochures&
- artikelen prof. Agnes van den Berg:
http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/list?wq_inf1=p1015890&A114=1015890&wq_inf_headin_g=Publications%20of%20dr.%20AE%20van%20den%20Berg
- Thijs Kramerlezing 2014 Agnes van den Berg <http://www.dethiyskramerlezing.nl/friksbeheer/wp-content/uploads/2014/04/lezing-agnes-van-den-berg-TKL2014.pdf>
- *Spelen in het Groen* Agnes van den Berg, <http://www.agnesvandenbergnl.com/folderwoesteweide.pdf>
- Op een groen schoolplein wordt minder gepest Alterra Sjerp de Vries
<http://www.wageningenur.nl/nl/show/Op-groene-schoolpleinen-wordt-minder-gepest.htm>
- Groene schoolpleinen wat levert het op? factsheet: <http://www.wageningenur.nl/nl/show/Op-groene-schoolpleinen-wordt-minder-gepest.htm>
- <http://www.jantjebeton.nl/2013/nieuws/waardering-voor-natuurlijke-elementen-op-het-schoolplein/>
- Sophia Stichting; Fonds1

websites

www.groeneschoolpleinen.nl

www.onsgroeneschoolplein.nl

www.agnesvandenbergnl.com

www.alterra.nl

<http://www.groenspeleninzeeland.nl/scholenkinderopvang/waaromeengroeneschoolplein/>

www.onzeschooltuin.nl

BIJLAGE VI. AANVRAAGFORMULIER

Op de website www.groeneschoolpleinen zijn als criteria voor een aanvraag genoemd::

Om te bepalen of een school een donatie van Fonds 1818 krijgt voor het realiseren van een groen schoolplein is een aantal criteria opgesteld die terug komen in de aanmeldformulieren 1 en 2:

- De school is gelegen in de regio van Fonds 1818.
- De leerlingen zijn betrokken bij het maken van het ontwerp.
- Het plein is (deels) openbaar toegankelijk.
- Er zijn meerdere natuurbelevingselementen.
- Er is een onderhoud- en beheerplan.
- Het plein krijgt een plek in het lesprogramma.

U hoeft niet aan alle criteria te voldoen. Het criterium dat uw school gevestigd moet zijn in de regio is wél hard.

De hoogte van het toegekende donatiebedrag hangt wel samen met het aantal criteria waaraan uw project voldoet.

Profielgegevens school

Naam van mijn school:

Aantal leerlingen:

Postadres school

Postcode

Plaats

Bezoekadres school

Postcode

Plaats

Telefoon

Website:

E-mail school:

Bankrekening school

Ten name van:

Plaats rekeninghouder:

Contactpersoon project

Naam contactpersoon:

Functie contactpersoon:

Telefoon direct contactpersoon project:

Telefoon mobiel contactpersoon project:

E-mail contactpersoon project:

Schoolgegevens als concept opslaan of definitief insturen?: *

concept
definitief

Geef aan of u de algemene school- en projectgegevens als concept wenst op te slaan of definitief wenst in te dienen bij Fonds 1818 Groene Schoolpleinen. Het concept kunt u later aanvullen en indienen. Nadat u de school- en projectgegevens heeft ingediend, kan deze niet meer worden gewijzigd.

Aanvraagformulier Deel 1

1. Mijn eerder ingediende definitieve schoolprofiel: *

U kunt dit formulier alleen indienen als uw eerder ingediende schoolprofiel hier zichtbaar is. Als u die nog niet heeft aangemaakt of afgerond, doe dat dan eerst.

2. Naam van het project/ Uw kenmerk: *

3. Onze school moet een groen schoolplein krijgen omdat:

4. Wie gaan het groene schoolplein gebruiken?:

5. Geef per doelgroep ook aan hoeveel personen het (ongeveer) betreft.

6. Omschrijf de huidige buitenruimte van de school en geef daarbij de maten aan. Voeg eventueel foto's toe:

Maximum bestandsgrootte: 8 MB

Toegestane extensies: png gif jpg jpeg. -101

7. Omschrijf globaal de wensen voor het groene schoolplein:

8. Geef globaal aan op welke wijze u het groene schoolplein denkt te realiseren:

9. Heeft u al een tijdsplanning? Zo ja, hoe ziet die eruit?:

10. Samenwerking:

Geef aan met welke partijen u zou willen samenwerken.

Spelen met natuurlijk elementen:

11. Spelelementen

Fonds 1818 vindt het belangrijk dat kinderen meer in contact komen met de natuur. Spelen is een uitgelezen vorm om de natuur te ontdekken, te leren kennen en te waarderen. Op welke wijze denkt u kinderen uit te dagen om met natuurlijke elementen te spelen?

12. Onderhoud:

De bedoeling is dat de leerlingen van uw school tot in de lengte van jaren gebruik kunnen maken van het groene schoolplein. Omschrijf hoe u denkt in het onderhoud van het plein te voorzien.

13. Omschrijf hoe u de kinderen gaat betrekken bij de planvorming én de uitvoering:

14. Hoe gaat u deze plannen nu verder uitwerken?:

15. Begeleiding:

Denkt u daarbij (professionele) begeleiding nodig te hebben? Zo ja, heeft u hiervoor al iemand op het oog?

16. Startdonatie:

Wilt u gebruikmaken van de startdonatie van maximaal € 3.000,-? Met deze startdonatie kunt u een ontwerp te laten maken of alvast de eerste (plant)materialen aanschaffen. U mag gebruikmaken van dit geld, het hoeft niet.

17. Wat willen wij verder van u als bijlage aan dit formulier of te ontvangen per mail of post.

O Plattegrond van de buitenruimte van de school met daarop het schoolgebouw en de afmetingen van de buitenruimte.

U kunt dit aanvraagformulier met eventuele bijlagen mailen naar aanvraag@fonds1818.nl.

Niet digitale bijlagen kunt u sturen naar. Fonds 1818 Postbus 895 2501 CW Den Haag 070 364 14 14

Voor meer informatie over het indienen van een aanvraag kunt u contact opnemen met de afdeling Voorlichting op 070 375 49 57 of via info@fonds1818.nl.

U ontvangt binnen 8 weken schriftelijk bericht of uw aanvraag wordt gehonoreerd met een startbijdrage. Het is niet mogelijk om bezwaar te maken tegen de beslissing van Fonds 1818.

De aanvraag als concept opslaan of definitief insturen?: *

concept

definitief

Geef aan of u deze aanvraag als concept wenst op te slaan of definitief wenst in te dienen bij Fonds 1818 Groene Schoolpleinen. Het concept kunt u later aanvullen en indienen. Nadat u uw aanvraag heeft ingediend, kan deze niet meer worden gewijzigd.

Aanvraagformulier deel 2

Mijn eerder ingediende definitieve schoolprofiel: *

U kunt dit formulier alleen indienen als uw eerder ingediende schoolprofiel hier zichtbaar is. Als u die nog niet heeft aangemaakt of afgerond, doe dat dan eerst.

Mijn eerder ingediende definitieve aanvraagformulier (deel één): *

U kunt dit formulier alleen indienen als uw Aanvraagformulier 1 hier zichtbaar is. Als u die nog niet heeft aangemaakt of afgerond, doe dat dan eerst.

Naam van het project/ Uw kenmerk:

1. Beschrijving definitief ontwerp:

2. Omschrijf de natuurbelevingselementen:

Doel van het groene schoolplein is kinderen in een meer natuurlijke omgeving te laten spelen, zodat zij dagelijks in aanraking komen met de natuur. Omschrijf de natuurbelevingselementen die onderdeel gaan uitmaken van uw groene schoolplein.

3. Keuzes dieren- en plantensoorten:

Welke keuzes heeft u gemaakt ten gunste van de dieren- en plantensoorten op het toekomstige plein? (Zie ook het stappenplan voor ideeën en voorbeelden van biodiversiteit.)
Schoolplein in onderwijsplan:

4. Onderwijsplan

Gaat u het groene schoolplein ook gebruiken in uw onderwijsplan? Zo ja, omschrijf de wijze waarop u dat gaat doen.

5. Hoe ziet de planning van het project eruit?

6. Begroting voor uw project:

Voeg uw begroting toe als apart bestand. Geef bij inkomsten aan of de bedragen definitief zijn of onder voorbehoud. Gebruik bij "Kosten" in ieder geval deze posten: -Voorbereiding - Ontwerp -Materiaal -Arbeid/aanleg -Onderhoud Gebruik bij "Inkomsten" in ieder geval de volgende posten: - Fonds 1818 - (andere fondsen) - (eigen inkomsten) Vermeld "Totaal inc. btw". Vermeld "Saldo".

Maximum bestandsgrootte: 8 MB

7. Functie voor de buurt/wijk:

In hoeverre krijgt uw groene schoolplein een functie voor de buurt/wijk?

8. Onderhoudsplan project:

Hoe ziet het onderhoudsplan voor het groene schoolplein eruit?

9. Kinderen in de voorbereidingsfase:

Hoe heeft u de kinderen betrokken in de voorbereidingsfase?

10. Uitvoeringsfase:

Op welke wijze wilt u de kinderen betrekken bij de uitvoeringsfase?

Wie werken mee aan de uitvoering?:

11. Duurzaamheid project:

Houdt u bij dit project rekening met duurzaamheid? zo ja, op welke manier?

12. Samenwerkingspartners:

Met welke partijen heeft u samengewerkt en op welke wijze?

13. Verankering in beleid en/of visie:

Geef aan hoe u de toekomst van het groene schoolplein verankerd heeft in het beleid en/of de visie van de school.

14. Wat willen wij verder van u?:

Definitieve ontwerp van het groene schoolplein.

Maximum bestandsgrootte: 8 MB

Wij verzoeken u ons te informeren indien de uitvoering of opzet van uw project wijzigt ten opzichte van de hier gepresenteerde opzet. U kunt dit doen door een e-mail te sturen naar uw contactpersoon bij Fonds 1818. Vermeld daarbij altijd het projectnummer. De gegevens van uw contactpersoon en het projectnummer krijgt u na het indienen van de aanvraag toegezonden.

U kunt dit aanvraagformulier met eventuele bijlagen mailen naar aanvraag@fonds1818.nl.

Niet digitale bijlagen kunt u sturen naar.

Fonds 1818 Postbus 895 2501 CW Den Haag 070 364 14 14. Voor meer informatie over het indienen van een aanvraag kunt u contact opnemen met de afdeling Voorlichting op 070 375 49 57 of via info@fonds1818.nl. Het is niet mogelijk om bezwaar te maken tegen de beslissing van Fonds 1818. De aanvraag als concept opslaan of definitief insturen?: *

concept

definitief

Geef aan of u deze aanvraag als concept wenst op te slaan of definitief wenst in te dienen bij Fonds 1818 Groene Schoolpleinen. Het concept kunt u later aanvullen en indienen. Nadat u uw aanvraag heeft ingediend, kan deze niet meer worden gewijzigd.

BIJLAGE VII. GOUDEN TIPS

Algemeen

1. (5x:) Doen !! (en investeer in voorbereidingen (o.a. fondsenwerving) zodat uitvoering aaneensluitend kan plaatsvinden. Gewoon (groen) doen!
2. Heb een lange adem en durf.
3. Geniet van elke fase.
4. Niet bang zijn, gewoon doen. Beren op de weg zijn er om weg te jagen, verzamel enthousiaste mensen. Het kan ook zonder hulp van ouders of extra geld (zoals bij ons).
5. Ga nou gewoon maar voor een groen schoolplein.
6. Realiseer je dat het heel veel tijd gaat kosten, zowel de procestijd als de nodige tijdinzet (gemiddeld zeker 2 uur per week).
7. Je moet er als school echt vol achter staan. Wees je ervan bewust dat er heel veel tijd in gaat zitten!
8. Er is veel meer mogelijk dan je aanvankelijk denkt. Zo kregen we onverwacht veel hulp van ouders bij ochtendje werken aan het plein. Concrete en praktische hulpvraag aan ouders werkt.
9. Zorg voor financiële zekerheid bij aanvang.

Procesmanagement

10. Zorg voor duidelijke procesbegeleiding, laat je bijstaan door goede partners in de diverse fasen. Goede regie op financiën.
11. Vooraf heel expliciet stellen: we gaan het alleen doen bij voldoende draagvlak. Duidelijkheid van mensen eisen om zich te committeren in het begin is heel prettig in vervolg: je kunt mensen erop aanspreken en verantwoordelijkheid delen.
12. Omkader je plannen goed. Afspraken over taakverdeling. Niet alles zelf willen doen, ook uitbesteden. Tijd besteden aan draagvlak. Plannen is één, vanuit proces kan blijken dat het niet werkt.
13. Wees realistisch, neem de tijd. Spreid het uit over meerdere jaren. Neem vooral tijd om iedereen te betrekken, draagvlak creëren. Dan nemen anderen ook verantwoordelijkheid.
14. Niet met handrem erop plein bedenken en uitvoeren. Durven, out of the box! Als je ervoor gaat, ook helemaal voor gaan. Niet te snel denken 'kan niet'. Niet laten weerhouden door 'ja-maar-mensen' met overdreven focus op veiligheid.
15. Maak van tevoren een totaalplan met aanleg en onderhoud(skosten).
16. Onderschat het niet in tijd en communicatie. 'Achteraf, als ik meer in proces had geïnvesteerd was het sneller gegaan en houd je ook enthousiasme vast. Focus en tempo. Nu ook veel frustratie door oponthoud en vertraging door strubbelingen.'
17. Blijf communiceren.
18. Bereid je goed voor van te voren. Praktijk is weerbarstiger dan theorie. Met wie je samenwerkt, zeker ook de gemeente.
19. Wees zakelijk: vastleggen afspraken om onduidelijkheden te voorkomen.

Draagvlak (intern en extern)

20. Organiseer een studiedag met het hele team om samen ideeën en voors en tegens op een rijtje te zetten. Kijk naar de doelgroep wat is voor hun belangrijk.

21. Organiseer een studiedag voor het hele team. Bepaal samen wat je wel en niet wilt.
22. Neem goed de tijd om je team erbij te betrekken. Draagvlak is echt belangrijk. Niet alles zelf willen doen, dan brokkelt draagvlak juist af.
23. Samen doen is de crux. Je zult concessies moeten doen, maar dan krijg je wel een breed draagvlak en enthousiasme bij iedereen.
24. Betrek team, ouders en kinderen voor draagvlak.
25. Hoor de weerstand aan en laat die vervolgens voor wat die is. Ga gewoon door. De weerstand verdwijnt vanzelf omdat kinderen het zo leuk vinden. Laat ouders maar langsrijden, dan zien ze het vanzelf.
26. Zoek verbinding (commitment krijgen en vertrouwen geven) met kinderen en ouders. Delen, delen, delen.
27. Betrekken ouders en kinderen in iedere fase.
28. Zo veel mogelijk mensen en partijen betrekken en de natuurjuf op school.
29. Heeft geen zin om buurt te betrekken. Kost alleen maar tijd en gedoe. Je krijgt er niets voor terug.

Ontwerp

30. Maak keuzes: je kunt niet alles.
31. Goed om professioneel advies in te winnen. Ze kijken anders naar inrichting van de ruimte.
32. Kijk naar de doelgroep: wat is hun behoefte? Niet wat vind je zelf belangrijk, maar wat is belang van het kind?
33. Denk 'out of the box' in de mogelijkheden van jouw school. Ga buiten de gebaande paden en denk verder dan wilgenhutten.
34. Eerst onder de grond kijken (riolering, troep etc.), dan pas erboven.
35. Niet te idealistisch, veiligheid staat voorop.
36. Bedenk vooraf wat voor soort groen plein je wilt. Wat moet hoofddoel zijn? Spelen/chillen/voedsel?
37. Ga bij andere groene schoolpleinen kijken en vraag wat wel/niet werkt. Vraag ervaringen uit de praktijk.
38. Neem tijd om andere scholen te bezoeken.
39. Begin vooraf met professioneel advies. Zeker aan het begin heb je veel kennis nodig. Zorg dat je altijd een vraagbaak hebt: wat werkt wel/niet. Scheelt hoop tijd en energie.
40. Ga kijken bij anderen, zo zie je veel en krijg je mogelijk ook te horen wat werkt en niet werkt
41. Laat je inspireren door andere scholen. Niet zomaar instappen.
42. Betrek de kinderen bij het ontwerp en communiceer regelmatig met de ouders. Je kunt ze niet missen.
43. Schakel een erkend architectenbureau in en een aannemer die verstand heeft van groen
44. 't Blijft een schoolplein waar het vooral gaat om spelen. Leren/educatie is leuk voor erbij maar geen prioriteit.
45. Denk aan toekomst van het plein. Wat de verandering voor gevolgen heeft Veiligheid is belangrijk moet uitvoerder beter op keuze van de spullen.
46. Wilco van Schors en Scheef is een goede ontwerper, is echt aan te bevelen. Hij dacht mee en had goede tips.
47. Water- en zandbeleving op het groene speelplein is echt een toevoeging!

48. Tegen ontwerpers gezegd: stel je hebt heel leeg plein. Dan gaan ontwerpen. Veel overleg met architect en hovenier.

Aanleg

49. Informeer bij meerdere hoveniers. Laat meerdere offertes maken. Let op garantie van het groen e.d.
50. Kies voor sterke planten. Liever wat minder en dan wat groter.
51. Schakel vaklui in (hovenier, ontwerper). Niet zelf gaan rommelen. Kost alleen maar tijd en energie.
52. Kundige mensen in de uitvoering. Plantjes bestellen is nog een lastig verhaal. Goede plantenlijst is belangrijk.
53. Geef zo min mogelijk uit handen. Dan kun je het zelf regelen. Nu ging het over teveel schijven. Als er iets mis ging bij de uitvoering moet ik naar de gemeente toe, dat gaat veel te langzaam. Het geeft wel extra werk als we het zelf hadden gedaan maar we hadden ook een ander resultaat gehad, dat is wel jammer.
54. Vergeet praktische zaken en kosten niet: heb je gedacht aan afvoeren zand/puin etc.?

Onderhoud

55. Denk goed na over tuingereedschap en tijdsplanning. DE tuin / schoolplein zal opgenomen moeten worden in het taakbeleid en er zal geld gereserveerd moeten worden voor extra gereedschap en tuinslangen ed.
56. Bezint eer ge begint t.a.v. onderhoud en continuïteit.
57. Denk goed na over de toekomst: Het plein levend houden en onderhoud goed borgen, ook in organisatie en in onderwijs. Groen plein is geen los project voor goede PR! Idealiter plein samen met buurt en gemeente integreren in woonomgeving.
58. Maak plan voor onderhoud, want realiseren en bouwen is mooi en positief werk, maar onderhouden is niet voor iedereen weggelegd.
59. Je moet als school sparen voor structureel onderhoud.
60. Denk na over onderhoud en kosten hiervan. Bedenk dat keuzes gevolgen hebben voor onderhoud (bijv. schorssnippers vernieuwen)
61. Vooraf goed nadenken over hoe je onderhoud regelt en financiert.

Fondsenwerving

62. Heb een lange adem. Wees creatief met fondsen.
63. Een stressfactor kan zijn of je wel het geld bij elkaar krijgt. Wees hiervan bewust en voorkom dit door dit goed op tijd te regelen.
64. Sponsorloop organiseren voor plein, NLdoet dag mee doen (je kan met ouders heel veel doen, waar je anders bij een aannemer heel veel geld voor betaald, overal subsidie aanvragen indienen, soms krijg je maar een relatief klein bedrag maar alle beetjes helpen!
65. Goed oriënteren, inventariseren, duidelijke afspraken mbt externe begeleiders, duidelijk plan van aanpak waarin professionaliteit (o.a. ook flexibiliteit) van uitvoerders een belangrijke rol speelt, een realistisch onderhoudsplan en goed in kaart brengen van structurele onderhoudskosten.
66. Vroegtijdig met gemeente in gesprek gaan voor subsidie. Voor uitstraling in de wijk, niet bang zijn om plein openbaar te stellen, daarnaast is wel toezicht (camera's helpen) belangrijk.
67. Volg een cursus fondsenwerving. En blijf zelf enthousiast, vind anderen die ervoor willen gaan

Groene
school
pleinen

Een initiatief van Fonds 1818